

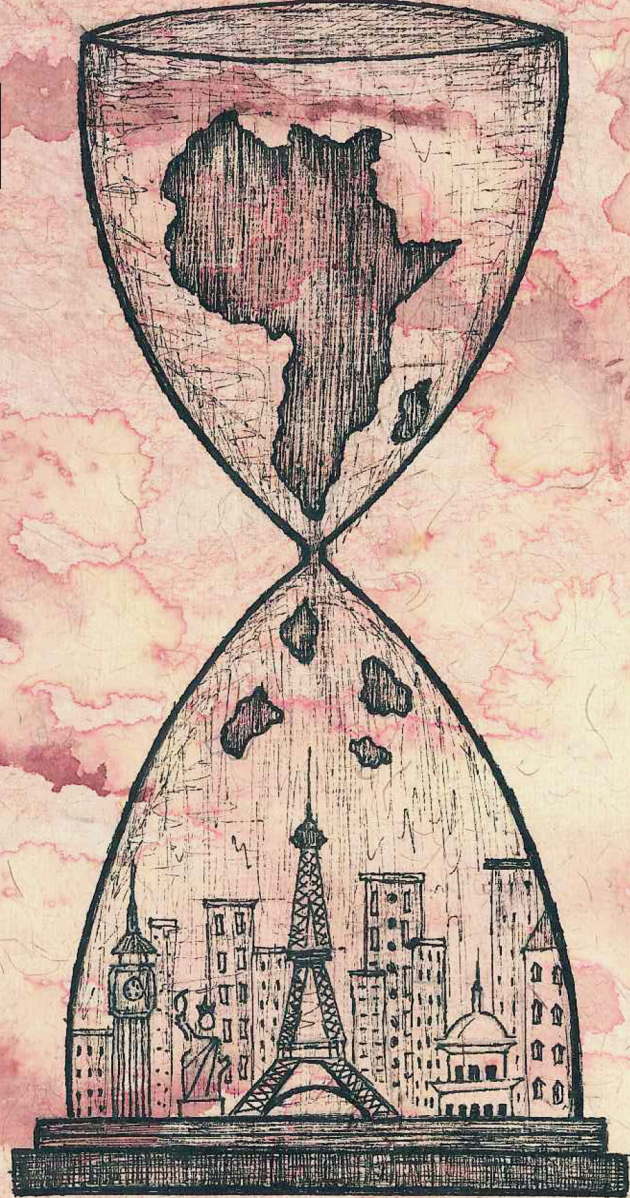
Uyuyan Dev: AFRIKA

İbrahim Tıǧlı:
Güney Afrika Müslümanlarının
Kimlik Mücadelesi

Serhat Orakçı:
Lumumba Nasıl Afrika Oldu?

Taha Kılınç:
Uzaktaki Kardeşimiz:
İmam Abdullah Harun

RASİM ÖZDENÖREN
AĞABEYE HÜRMETLE

BİR TUĞLA İYİLİK

SURİYE / İDLİB
BAHATTİN YILDIZ BRİKET EV KAMPI

2. Etap

Çadırlarda zor şartlar altında yaşayan kardeşlerimiz için, mahremiyet ölçüsüne uygun yaşanabilir evler inşa ediyoruz.

50 m²
Betonarme Yapı

PVC kapı pencere
ve demir korkuluklar

Her ev için ayrı
mutfak

Her ev için ayrı
banyo, wc

Su Deposu

İMTİYAZ SAHİBİ:

İnsan ve Medeniyet Hareketi
Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mehmet Bulayır

EDİTÖR

Şehnaz Fındık

SON OKUMA

Betül Yavuz

KAPAK TASARIM

Şifa Yaratılmış

YAYIN KURULU

Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK TASARIM

Ahmet Furkan Onat
ahmetfurkanonat@gmail.com

YAYIN TÜRÜ

Ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli
Yayın. Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik
sorumluluğu sahiplerine aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net
adresinden erişebilirsiniz.

Hakîm olanın adıyla.

İnancımız, Rabbimizin her yaptığında mutlaka bir hikmet olduğudur. Bunların kimisini bilir, kimisini bilemeyiz. Bilemediklerimizden bazılarını da zamanla öğreniriz.

Her canlı ölümlüdür ve her canlı için belirlenen bir hayat süresi vardır. O süre, ne bir an öne alınabilir ne de bir an geciktirilebilir. Bu sene, ülkemizde sayısız insanın kimliğinin ve kişiliğinin oluşmasında emeği olan birçok kıymetli büyüğümüz fâni âlemden bâkî âleme göçtü. Bu kervana son olarak 66 yıldır kalemiyle, fikriyle, duruşuyla memleketimize yön veren, insanımıza istikamet tayin eden düşünce, kültür ve edebiyat adamı Rasim Özdenören ağabey (20 Mayıs 1940 - 23 Temmuz 2022) dâhil oldu. Rabbimiz kendisine merhametiyle muamele buyursun. Rasim ağabeyi hatırla(t)maya çalıştık.

Ağustos sayımızı, Afrika ağırlıklı hazırlamaya gayret ettik. Avrupa'daki sayayışmeyle birlikte dünyanın en çok sömürülen kıtası olan Afrika, bize yakın ama aynı zamanda uzak olan bir kıtadır. Yakındır çünkü Afrika'nın doğusu ve kuzeyi, tarihimizde mühim bir yer tutar. Habeşistan'ın ne kadar kıymetli olduğunu söylemeye gerek yok. Bizim için Timbuktu'nun, Harar'ın, Mombasa'nın, Şinkît'in, Bağdat'tan, Şam'dan, Buhara'dan, İstanbul'dan, Mekke'den, Medine'den, Kudüs'ten farkı yoktur. Uzaktır çünkü Avrupa'yı, Amerika'yı bildiğimizin yüzde biri kadar bu bahtı kara kıtayı bilmeyiz. Bu sebepten Afrika'yı aylık bir dergi çerçevesinde olabildiğince geniş biçimde ele almaya çalıştık.

Ekonomik hayat, dünyanın her yerinde insanları sıkboğaz ediyor. Ülkemiz de bundan yeterince nasibini alıyor. Ekonomik meseleler insanî meseleleri gölgeliyor, perdeliyor. İnsanî değerlerin her geçen gün daha da dumura uğradığı, pörsüdüğü, yok olduğu bir muhitte, bir dönemde ekonomik hayat nasıl ayakta kalabilir, bunu da düşünmek lazım.

Eylül'de daha güzel bir sayıyla karşınızda olmayı umut ediyoruz.

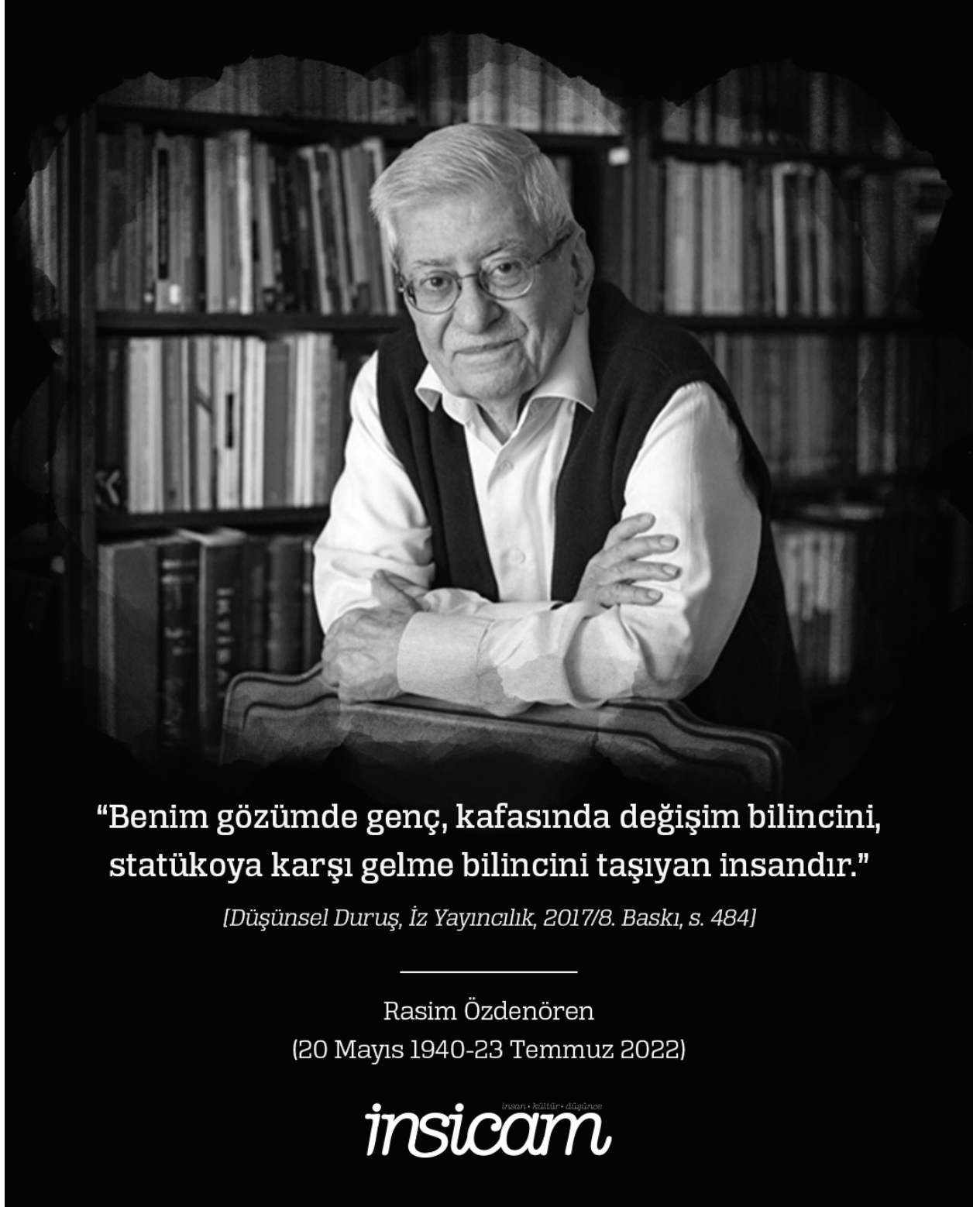
Hakîm olana emanet olunuz.

Mustafa ÖZEL

Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

06	<i>Artık Bu Solan Bahçede Güllere
Kim Su Verecek?</i>
Elif Çevik	56	<i>Size Bir Şey Soracağım:
Afrika İnsanı Sömürülmeyi
Neden Kabul Etti?</i>
Zehra Tunç
08	<i>Özdenören Sanayi Mahallesine
Ne Bıraktı?</i>
Kemal Mansur	58	<i>Afrika'da Bilal Olmak</i>
Hamit Kunt
10	<i>Genç Müslümana Modern
Edebiyat Rehberi: Ruhun
Malzemeleri</i>
Rıdvan Çınar	62	<i>Umut Eşitliği: Ben Bir İnsanım!</i>
Şehnaz Fındık
14	<i>Günlük / Zaman Defteri'nden
Seyfettin Ünlü</i>	64	<i>Bir Afrikalı Rüyası:
Gönüllü Kölelik
Sümeyye Açıkgöz</i>
16	<i>Yedi Güzel Adamın Yedincisi
Derviş Çelebi</i>	66	<i>Afrika ile Kurulan İlişkilerde
Değerli Bir Adım: Türkiye-Afrika
Medya Zirvesi</i>
Gökhan Kavak
18	<i>Erdem Bayazıt ve Eyüp Sultan'ın
Kırık Kanatlı Leyleği</i>
Rasim Özdenören	68	<i>Selam Afrika
Mevlâna İdris</i>
20	<i>İnci Mercan Gerdanlığı -16-
Enes ibn Malik (R.A.)</i>
Ahmet Poçanoğlu	70	<i>Afrikalı Öğrencilere Sorduk</i>
İnsicam
24	<i>Kırk Kandil -16-
Esmâ bint Ebubekir</i>
Rıza Savaş	72	<i>Afrika Kitaplığı</i>
İnsicam
26	<i>Günümüze Yansıyan
İz ve Etkileriyle Sömürgecilik
ve Afrika -I-
Yusuf Yazar</i>	75	<i>Çizgi: Şifa Yaratılmış</i>
30	<i>Mustafa Efe ile Afrika Üzerine</i>
İnsicam	76	<i>Şükrü Dinçer ile Afrika
ve İnsani Yardım Üzerine</i>
İnsicam
34	<i>Uzaklardaki Kardeşimiz:
İmam Abdullah Harun</i>
Taha Kılınç	80	<i>Afrika'nın Altın Boynuzu</i>
Somali -I-
Hatice Balin
38	<i>Güney Afrika Müslümanlarının
Kimlik Mücadelesi</i>
İbrahim Tıgılı	84	<i>Shumei Okawa ve İslam</i>
Zhang Chenzi
42	<i>Afrika Düşünceleri</i>
Mustafa Özel	86	<i>Hız Çağı ve Dijital Akışta
Sürüklenirken</i>
Sevde Öztürk
46	<i>Gassim İbrahim'e
Afrika'yı Sorduk</i>
İnsicam	88	<i>Bosna Mahşerinde Yeniden Diriliş</i>
Mülayim Sadık Kul
50	<i>Lumumba Nasıl Afrika Oldu?</i>
Serhat Orakçı	92	<i>Afrika'yı Anlamak:
Sudan ve Nijer Gözlemleri</i>
Selahaddin Semiz
54	<i>Dört Mevsim Ürün Veren Topraklar
Afrika'da</i>
Mucahid Yıldız	96	<i>Çizgi: Hasan Aycın</i>

**“Benim gözümde genç, kafasında değişim bilincini,
statükoya karşı gelme bilincini taşıyan insandır.”**

[Düşünsel Duruş, İz Yayıncılık, 2017/8. Baskı, s. 484]

Rasim Özdenören
(20 Mayıs 1940-23 Temmuz 2022)

insan • kültür • düşünce
insicam

Artık Bu Solan Bahçede Güllere Kim Su Verecek?

Elif ÇEVİK

Sosyal Politika Uzm.

Bildiğiniz gibi, geçtiğimiz son birkaç yıl içerisinde, fikir ve gönül dünyamızın kandillerini yakan birçok kıymetli ismi Hakk'a uğurladık. Kimdi onlar? Yok, isimlerini saymaya tâkatim yetmez. İnsan, bu isimleri yan yana eklerken bile âdeta kelimelerini yitiriyor, başı dönüyor da hayatta olanlara, var olanlara tutunmak istiyor. Evet, gözlerimiz karanlıkta bir nur, ellerimiz boşlukta tutunacak bir dal arıyor. Demek ki şair haklı, *"ölüyoruz, demek ki yaşanılacak!"* taa ki günlerin kum kum dökülüp de şarkı söyleyen tek bir bülbülün kalmayacağı o zamana dek.

Yaşamak, ama nasıl? "Ol!" bir emirdi, olduk. Fakat bundan sonra yaşananlar, işte o tek hecenin başına gelenlerin bir türlü öldürmediğimiz hikayesidir. İnsan ol, saygılı ol, şefkatli ol, anlayışlı ol, sabırlı ol, inançlı ol, akıllı ol, özgür ol, dikkatli ol, gayretli ol, destek ol, ayık ol, çabuk ol, sağ ol, var ol, yok ol! Burada biraz duralım. En nihayetinde hayat dediğimiz, "doğum bilmem kaç- ölüm bilmem kaç" diye mezar taşına düştükleri tarihlerin arasındaki o kısa çizgiye sığdırdıklarımız değil midir? Bir varız, bir yokuz. Mesele bu değil. Bir zamanlar var olanlar, artık yoklar. Fakat onlar yok olmadılar. Esas mesele bu! Ölenler de bizimdir, kalanlar da.

Yaşamak, yalnızca var olmak için değil, yok olmamak için de lazım. Ona göre yaşamak lazım! Yazarın dediği gibi: *"Kalpsizlerin cenneti olan bu dünya bize vatan olmayacak"*. Şükür ki, aslî vatan var, ötelerde kurulu sohbet meclisleri var. Biz, orada bizi bekleyen dostlarla, o sohbetlerde olmayı ümit ediyoruz. Bu yüzden ve bunun için yaşamaya ve *"yaşamak için yalvarmaya mecburuz. Bizdeki ümitler yalvarmak istiyorlar"*. O halde, hazırsanız yalvarmaya başlıyoruz.

Ne var ne oldu? Solunuza baktınız. Şimdi de sağa bakıyorsunuz ve tekrar sola. *"Bakan akıldır, kalp uzatmaz,"* demedi mi şair? Demedik mi biz kalpsizlerden değiliz? Peki kızmıyorum. Yeniden başlıyoruz. Allah, yeniden başlayanların yardımcısıdır. Şimdi yavaşça elinizi kalbinize götürünüz, *"bir kal-*

biniz vardı, onu hatırlayınız.” Nasıl, bulabildiniz mi? Yaşamak mıydı aradığınız? Yaşıyoruz işte. Yok, yok şaşkın olmayın. Zaman daralıyor, gelin benimle. Bulmamız gerekenler başka: “Kutsal inadı olanlar gerekli! Bir kalbi daha olanlar gerekli” bize, yürüyün! Gidip bir dosta varalım.

- Efendim.

- “Efendim, Evveli, âhiri, zahiri, bâtını selâmlarım. El-Evvellü Allah, El-Ahirü Allah, Ez-Zâhirü Allah, El-Bâtınü Allah. Sâhib’i selâmlarım. Sâhib-i Hakiki’yi selâmlarım. Sağımı, solumu, önümü, ardımı selâmlarım. “Levlâke Sırrının Mazharı”nı selâmlarım. Vâlidesini, Hadice Vâlidemi, Fâtıma Vâlidemi selâmlarım. Çihâr-ı Yâr-ı Güzin’i selâmlarım. Erkân-ı Erbaa’ı: Selman’ı, Mikdâd’ı, Ammâr’ı, Ebu-Zerr’i selâmlarım. İmâmeyn-i Muhteremeyn’i selâmlarım. Tâife-i ecinni’yi selâmlarım, mü’minlerini ve müslimlerini. Ve sizi selâmlarım.”

- Ve aleyküm selam azizim. Kelamı başka zaman ederiz. Yolumuzu açtınız, sağ olun. Yolcu yolunda gerek. Dostlukla kalın!

Nasıl? Şimdi öğrendiniz mi sağınızı solunuzu? Ne duruyorsunuz, siz de selamlayın birbirinizi. Daha yolumuz uzun. Sevmemiz gereken meseleler var. Sevmezsek, yok olmaktan bin beter olacağımız meseleler... Tamam kabul, biraz sert davranıyorum size. Hem de tüm bu haberlerin kaynağını kendime saklıyorum. Fakat ne yapabilirim? “Her sır ifşa edilmez, her hakikat açığa çıkarılmaz. Hürlerin kalpleri, sırların mezarıdır”. Bakın, bakın görüyor musunuz? Şurada bir mezarlık var! Bakalım mermer yığınları içinde kalplerimizin sırrını görebileceğimiz bir ayna bulabilecek miyiz?

-Duyuyor musunuz?

-Neyi?

-Neyi.

Ne oldu, neden durdunuz? Yoruldunuz mu? Yoksa korkuyor musu-

nuz mezarlıklardan? Korkmayın canım, titreyin! Hem kalplerinizin heyecanla ürperme zamanı gelmedi mi? O kısa çizgiyi hatırlayın! “Bazı vicdanlar, başlangıç ile sonu birbirinden ayıran bir çizginin önünde durup orada kalamaz. Ben bu hayatı; dünyaya niçin geldiğimizi, ne olacağımızı, bizi bu dünyaya göndereni anlamadan terk etmeye niyet ettim.” Benimle misiniz? Düşün o zaman kelimelerin peşine.

Siz! Hey, siz! Neden öylece duruyorsunuz? Sorun ne? Neden cevap vermiyorsunuz? Yoksa duymuyor musunuz beni? Hani biz miskinlik ederken “Bu ne hâldür sana iy faydasuz cân / Ki yokdur gayretün iy kaydasuz cân”¹ diye azarlamıştı bizi Yunus. O kulağımızı çektikten sonra duymaya başlamıştık, unuttunuz mu? İşitmiş ve itaat etmiştik. Çıkıyor hâlâ sesiniz. Peki, anladım. Artık devam etmek istemiyorsunuz demek. Gitmek istiyorsunuz! (Ey Yüce Allah’ım! Bu nasıl olur? Sahiden gelmek istemiyorlar mı? Ah! “Bu güzel kâinatı, bu hudutsuz vecd ve istiğrak hâlikını, bu ruhsuz insanlardan kıskanıyorum! Hâlik’ımız bu insanları kâinattan çıkarıp atmalı! Fakat onların yerine koyacak ümmetim yok. Bu ilâhî kini aşk ve muhabbetle tebdil edecek bir vasıta da bulamıyorum.” Allah’ım bana güç ver!) Bize bildiklerimiz yeter diyorsunuz demek. Öyle olsun. İçinizde böyle düşünen kim varsa gitmekte özgürdür. Saadeti nerede bulacağınızı düşünüyorsanız oraya gidin! (Ah ne büyük gaflet ne korkunç bir cehalet) “Sizin aradığınız saadeti bulmak için eşyayı kendisinin zaruri bir yarımı halinde tanımak kâfi imiş. Hâlbuki ben, varlıkları ve insanları kendime en müthiş yabancılar gibi tanımak için bütün aşkıma harcadım, kalbimi bu uğurda kullandım da şimdi onların hasretiyle benliğime bin bir işkence yapıyorum. Hâlbuki ben de saadeti duyabilirdim, çünkü bu şeyler herkesle olduğu

gibi benimle de paylaşılmıştı.” Ama hayır! Ben tüm bunları reddediyorum! Benim yalvaran ümitlerim bu saadetleri yaşamak için yalvarmıyorlar. Beni bekleyen saadet ötede, ötelerde... Peki, ya “yaşayışının her hâileli safhasında, hayatın her korkunç ânında âteşin bir tecrübenin benliğime şunu öğrettiğini söyleyebilirim: Herkes gibi yaşamak lâzımmış.” cümlesiyle nasıl başa çıkacağım? Allah’ım neler geçiyor aklımdan böyle! Neler söylüyorum! Ödünç alınmış bir ağızla konuşurken nasıl da kendinden emin çıkıyor sesim. Peki, neden kendi kelimelerim işkence ediyor bana? Hayır, hayır topla kendini. Dağılmanın sırası değil. Çöz boynuna dolanan ipi, teslim ol! Bu yolda sizin için acıdan ve ızdıraptan başka bir şey yok. Yolumuz uzun ve meşakkatli. Hepinize söylüyorum: “Artık kimin idrâki bunu anlamaya kâfi değilse ilmin bu çeşidini terk etsin.” Herkes gibi yaşamak lazım değil bize! “Nitekim her ilmin kendine mahsus adamları vardır ve her şey ne için yaratıldıysa o onun için kolaylaştırılmıştır.” Yolun bundan sonrasına, hakikatin gerçek talipleriyle devam edeceğiz.

Yaşamaktan, yaşamak için yalvarmaktan usanmayan “kerem sahibi kardeşlerim, Allah sizin en büyük saadeti talep etmenizi nasip etsin, en yüce zirveye yükselmenizde muvaffak kılsın, basiretinizi hakikatin nûruyla sürmelesin, sırrınızı mâsivâdan temizlesin” ve adımlarımızın da insicamı bozulmasın. Hadi, yola yolcu gerek. Daha sağır kubbelerde bulunacak izler, öpülecek seccadeler, kaldırılacak cenazelerimiz var. Hem çiçekler su bekler.

¹Ey kendisine bile faydası olmayan cân! Bu ne hâldir? Ey fikirsiz kişi! Kendimi düzelteyim diye, niye hiçbir gayretin yoktur.

Özdenören Sanayi Mahallesine Ne Bıraktı?

Kemal MANSUR

Sanayi mahallesinin el yordamıyla ne bulsa okuyan, ne okuyacağına dair bir planı olmayan 'rehbersiz' gençleri olarak seksenli yılların ortalarında, her hafta en az bir kere Beyazıt'taki Beyaz Saray Kitapçılar Çarşısı'na uğrardık. Biriktirebildiğimiz harçlıklarımızla gözümüze kestirdiğimiz, kimi zaman da kitapçı abilerin tavsiye ettiği kitapları alırdık.

Rasim Özdenören ismi ile bu 'rihle'lerden birinde tanıştım. Sanırım kitapçının yönlendirmesiyle elime aldığım kitabın ismini gördüğümde çarpılmışım adeta... *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler*... Tam da aradığım şeydi bu. Canhıraş okuduğum onlarca kitaba bu soruyu soruyordum esasen. Çoğu zaman satır aralarında boğulma tehlikesi geçirdiğim kitaplardan yalvarırcasına bu sorunun pratik bir cevabını istiyordum: Müslümanca yaşamak nedir, Müslümanca nasıl düşünülür?

Beyazıt'tan Eminönü'ne kadar yürür, mahallenin otobüsüne binerdik. Yol boyunca kitabı okumaya çalıştığımı hatırlıyorum. Dikkatsizlikten dolayı çarptığım bir vatandaşın sert uyarısıyla yaşadığım mahcubiyet de hâlâ capcanlı.

Seksen sonrası dönemin ruhu gereği okuma yelpazemizin çeşitliliği içerisinde Rasim Özdenören ile tanışmak, 'evrenselliğimizi' kritik dokunuşlarla gerçekçi bir zemine yönlendirmişti. Bir yandan İslâmî vizyonun imkânlarını sade bir dille ortaya koyuyor, öte yandan hâkim kültürel paradigmaya esaslı eleştiriler getirerek özgüvenimizi sağlıklı biçimde besliyordu. Tabii bu tespiti bugünden bakınca yapıyorum.

İlerleyen süreçte onun başta hikâyecilik olmak üzere birçok özelliği ile tanıştım. İtiraf etmem gerekir ki o zamanlar içerisinde bulunduğum düşünsel atmosfer üstad ile aramdaki mesafenin açılmasına, kendisine daha az ilgi duymama neden oluyordu. Onun, Anadolu'nun yerel dinamikleriyle bezeli, ölçülü, hikmetli itirazını muhafazakârlık olarak algılamaya başlamıştım zamanla. 'Kavgamıza' ayak uyduramayan soğukkanlı bir üsluba tahammül edemezdik!..

Seksen darbesi sonrası entelektüel evreni neredeyse istila eden çeviri furyası karşısında dengeli bir okuma ameliyesi tutturabilmek mucizevi bir şeydi doğrusu. Tercüme kitapların çözümlediği dünya ve önerilen hareket tarzları bize çok daha cazip geliyordu. Çünkü döneme ruhunu veren 'radikalleşme' olgusu, İran'daki devrim ve Afgan cihadının da etkisi tavırlarımız üzerinde ciddi bir güce sahipti.

Yıllar sonra 'ümme't kavramının bir yerinde Türkiye diye bir gerçeklik olduğunun ve onsuz ümmetçiliğin tamamlanmayacağını ayırma vardı. Yüzümü döndüğüm ilk anıtlardan biri oldu rahmetli Özdenören. Artık mahcubiyetle karışık bir minnet duygusuyla yeniden okumaya koyulmuştum. Ulaşabildiğim konuşmalarını da dinlemeye başlamıştım.

Gül yetiştiren adam, yine oradaydı, gül yetiştirmeye devam ediyordu. Gülün tedarik ettirdiği tüm anlamlar sinivermişti her bir cümleye. Sevginin öz güvenini, öfkenin ölçülülüğünü, seferin kararlılığını hissettiriyordu biteviye.

Kendimizi ve dünyayı doğru değerlendirmeye anlamında ihtiyaç duyduğumuz perspektifi taşıyıp durdu Müslüman muhayyilesine bitmek tükenmek bilmez kararlılıkla. Garb özellikle edebiyat bağlamında iyi tanımış, şark zaten yaşamakta olan bir bilge keyfiyeti ile çağın fotoğrafını geniş ve doğru perspektiften önümüze koymaya

çabalamıştır. Biraz uzak bir mesafeden mi konuşuyordu acaba?

Yalınlık sehli mümtenediydi onun cümlelerinde. Anlamı hormonlamadan tamda Müslüman vakarınca dillendirmenin somut örneğini ortaya koyuyordu. Meselesi olan adamlar hep böyle davranmıştı zaten. Hakikati gölgeleyecek, örseleyecek, erteleyecek herhangi bir müdahaleyi cürüm mesabesinde müstekreh görmüştür onlar.

Ortalıkta pek görünmeyen bir tarzı vardı görebildiğim kadarıyla. Kelimelerine yüklediği aksiyon, ruhunu kendi hayatında asgari ölçüde yansıttığı izlenimi hep ağır basmıştır bende. Münzevi bir bilgenin kavgaya anlam katma, kavgayı çağcıl kılma, kavgayı estete etme gayretiydi diye özetlenebilir onun bende bıraktığı fotoğraf.

Yeni Şafak'ta yazdığı 'iddiasız' köşe yazılarını aktüaliteye arka plan notları olarak okurdum hep. İlgisizmiş gibi görünen cümlelerin izleğini biraz sürdüğünüzde yaşanan hızlı, kaotik gündemin sakin, sahil tahliline dair işaretleri fark etmemeniz mümkün değildi. Rahatsızlığından dolayı yazılarına ara vermesi hüznü bir haber olmuştu çoğumuz için.

Öykülerindeki alegori, sembolizm, gizem edebiyat salıkları için zorlayıcı, kimi zaman sarsıcı bir parkur mesabesindeydi. Düşünsel eserlerinde bulduğum deruni yalınlık tadını öykülerinde tadamadığımı kendi adıma itiraf etmek

isterim. Apansız önünüze çıkacak işareti fark edememe korkusu, metnin tenhalarına yerleştirilmiş sembollerini atlama endişesi öykülerini benim için 'meşakkatli' birer metin kılmıştır.

Hikâyeci dostlarımın hoşgörülerine sığınarak çizmeyi aşayım. Hikâyelerindeki karakterleri Anadolu'nun değişik tonlarını yansıtmaması bakımından zengin bir yelpaze sunardı. Çarpılmışlar'ı okurken Ejder'e nasihat eden halasının ifadeleri bana çok 'sevimli' gelmişti. Züleyha'yı Zeliha yapması bile tatlı bir ironi gibi duruyor: "Bak dinle Hazreti Yusuf'u işittin mi hiç, Zeliha'yı, Mısır maliye nazırının karısıydı. Zeliha bir gün Yusuf aleyhisselamı odasına çağırdı, Yusuf aleyhisselam odasına gelince odada duran bir putun yüzünü örttü, Hazreti Yusuf bunu niçin örtün diye sorunca Zeliha ondan utandığım için dedi. Yusuf aleyhisselam da ona sen bir taş parçasından utanıyorsun da ben yerleri ve yedi kat gökleri yaratan Rabbimin görmesinden utanmaz mıyım dedi, git karını bul şimdi eve götür tövbe istiğfar et nikâhını tazele"

İslam'ı formel bilgi düzeyinde bilmekle onun ruhunu kavramak arasındaki ince çizginin, entelektüel pratikteki naif örneklerinden biri olarak gördüm ürünlerini. Bu anlamda kavramlar üzerindeki hassasiyeti ve ince işlemleri bu topraklara bırakılmış çok değerli bir miras olarak yaşamaya devam edecektir.

Medeniyetlerin zamana karşı koyabilmesi, zamanı kendi rengine boyayabilmesi ancak ürettiği kavi, sahici kavramlar yoluyla mümkün olabilir. Kavramları yaşatabilmenin en önemli şartı ise çağı yaşamaktır. Yani İlm-i Hali ihmal etmemek...

Rahmetli Özdenören, halin muktezasını ve müstakbelin imkânlarını göstermeye çabaladı. Rabbim rahmet eylesin.

Genç Müslümana Modern Edebiyat Rehberi: Ruhun Malzemeleri

Rıdvan ÇINAR

Eğitimci

Rasim Özdenören altmış yılı aşkın yazma serüveninde, hikâyeci kimliğinin yanında gerek düşünce gerekse edebiyat alanındaki denemeleriyle, özgün ve kurucu/öncü bir yazar olarak önemli bir iz bırakmıştır edebiyat ve düşünce dünyamızda. Özgündür çünkü yazı hayatının önemli bir bölümünü, yüz elli yılı aşkın bir zamandan beri “düşünce hayatımızda yer tutan kelimelerin, aslî muhtevalarının boşaltıldığı”nı, “anlam kaymalarına uğradığı”nı tespit edip “kafa karıştıran kelimeler”i, kavramları aslî muhtevalarına kavuşturma çabasını teksif etmiştir.¹ Kurucu/öncü bir yazardır, çünkü özellikle Maveria dergisi döneminde “İslamî edebiyat” tartışmaları, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı’nda ilk kez onun yazılarıyla gündeme gelmiştir.² (Özdenören dipnotta belirttiğimiz yazısında, bu tartışmanın ilk kez ortaya çıkışını Maveria dergisi kadrosuna genellese de biz teorik yazılarıyla yükün Özdenören’in omuzlarında olduğunu düşünüyoruz.) Biz bu yazımızda yazarın, edebiyat çerçevesindeki düşüncelerini içeren *Ruhun Malzemeleri*³ adlı eserini tanıtmayı amaçladık.

Rasim Özdenören’in, edebiyat yazılarını bir araya topladığı üç eseri mevcut: *Ruhun Malzemeleri*, *Köpekçe Düşünceler ve Yazı, İmge ve Gerçeklik*. *Ruhun Malzemeleri*, yazılan ilk eser olması ve sonrasında yazılan eserlerin de nüvesini oluşturması bakımından önemli.

Kitap “Edebiyat Üzerine, Roman-Hikâye, Şiir, Eleştiri, Değinmeler” başlıklı beş bölümden oluşuyor. Kitabın başında yazıların, Maveria dergisi ve Yeni Devir gazetesi yoğunluklu olmak üzere *Diriliş, Edebiyat, Yeni İstiklâl, Dost, Açı, Çıkış, Kayıtlar ve Yedi İklim* dergilerinde yayımlandığı belirtilmiş.⁴

Rasim Özdenören, kitabın “edebiyat üzerine bütüncül bir kuram ortaya koyma amacı taşımadığı”nı, “ele aldığı konularda kesin sonuçlara ulaşmayı hedeflemediği”ni belirtse de⁵ Turan Karataş’ın ifadesiyle “... bu yazılar toplamından pekâlâ bir edebiyat kuramı çıkarılabilir.”⁶ *Ruhun Malzemeleri*’nde ele alınan konular ve konuları ele alış biçimleri, sadece İslamî duyarlılığa sahip genç yazar adaylarına değil yazarla aynı kuşaktan sanatçılar için de

kılavuz niteliği taşıyan bakış açılarını, teorileri içermekte. Usta denemeci yazılarında soru ile meseleleri açma, karşılaştırmalara başvurma, örneklendirme yöntemleriyle konuları ele almakta; düşünce yazılarında olduğu gibi, kitap bittiğinde okura, herhangi bir yazıyla ilgili belirsizliğe yer bırakmayan bir zihin berraklığı kazandırmakta.

Yazarın zihinsel çabasının yoğunluğunu ve yazılarındaki çözümlemeci mantığı göstermesi bakımından “Gerçekliğin Anlaşılması Açısından T. S. Eliot’ın “Nesnel Karşılık” Kuramı ve Hamlet Eleştirisi”⁷ yazısı dikkat çekici bir örnek. Özdenören T. S. Eliot’ın “nesnel karşılık (objective correlative)” kavramını açıklayarak başlıyor yazısına. Ardından Eliot’ın, Hamlet tipinde “nesnel karşılığı” göremediği için Shakespeare’i kıyasıya eleştirdiğine değiniyor. Sonra Eliot’ın, başka bir Hamlet yazarı olan Kyd’in eserindeki Hamlet’i “nesnel karşılık” bakımından daha başarılı bulduğunu dile getiriyor. Bu arada Özdenören, Eliot’ın Hamlet ile ilgili iki farklı yargısını tartışıyor. Başka bir eleştirmen olan J. Calvet’in, Shakespeare’in Hamlet’i ile ilgili değerlendirmelerini dikkatimize sunuyor ve Calvet’in önermelerini tartışıyor. Eliot’ın “nesnel karşılık” kuramına

açıklık getirme çabasıyla Dostoyevski’nin Suç ve Ceza’sından Raskolnikov’u, *Karamazov Kardeşler*’inden de Simerdiyakov’u örnekliyor. Freud’un, Hamlet’e psikanaliz açısından bakışını çözümleyerek onun Hamlet’i açıklamaktan çok Oidipus Kompleksini açıklamak, kanıtlamak çabasıyla esere yaklaştığı eleştirisini yöneltiyor Freud’a. Marksist eleştirmen G. Lukacs’ın, Hamlet’i açıklamayı amaçlamayan Shakespeare değerlendirmesinin, karakterin “nesnel karşılık” kuramına uyumuyla ilgili ipuçları verebileceğine değiniyor. Tüm bu örneklemelerden, çözümlemelerden, tartışmalardan sonra bir kriminolog olan Enrico Ferri’yi tanıklığa çağıran Özdenören; Ferri’nin, suçluları sınıflandırıp Hamlet’i “deli canı” tipi içinde değerlendirdiği yazısının, Hamlet’in Eliot’ın “nesnel karşılık” kuramına uyduğu yargısını temellendirdiği sonucuna ulaşıyor. Bu sonuçtan yola çıkarak bu kuramın edebiyatta hangi alanlarda kullanılabileceğine dair çıkarımlarda bulunuyor. Özdenören, bu kitabın yayımlanmasından sonra yayımladığı başka bir yazısında da T. S. Eliot’ın “nesnel karşılık” kuramına atıfta bulunarak “öznel karşılık” kavramsallaştırması yapıyor: “Yazarın Müslümanca tavrına “öznel karşılık” (subjektive correlation) adını vermemiz uygun olur diye düşünüyorum. T. S. Eliot, kuramına nesnel karşılık (objective correlative) adını veriyor ve bununla, eserde dile getirilmiş olan gerçekliğin dış dünyada bir karşılığı (correlation) bulunup bulunmadığını araştırıyordu. Biz, yazarın Müslümanca zihinsel donanımının yeterli olup olmadığını bilmek istiyoruz.”⁸

Okur, *Ruhun Malzemeleri*’nde mevcut olan bir yazının bu kadar ayrıntılandırılmasını yadırgayabilir. Fakat bir edebiyat kuramından yola çıkılarak edebiyatçıları, eleştirmenleri, psikologları, krimino-

Rasim Özdenören, kitabın “edebiyat üzerine bütüncül bir kuram ortaya koyma amacı taşımadığı”nı, “ele aldığı konularda kesin sonuçlara ulaşmayı hedeflemediği”ni belirtse de Turan Karataş’ın ifadesiyle “... bu yazılar toplamından pekâlâ bir edebiyat kuramı çıkarılabilir.”

Yazarın zihinsel çabasının yoğunluğunu ve yazılarındaki çözümlemeci mantığı göstermesi bakımından “Gerçekliğin Anlaşılması Açısından T. S. Eliot’ın “Nesnel Karşılık” Kuramı ve Hamlet Eleştirisi” yazısı dikkat çekici bir örnek.

logları içine alan bir tartışmaya dönüşen bu yazı; Rasim Özdenören’in düşünsel, sanatsal ilgilerinin/müktesebatının boyutunu, yargılarını temellendirmedeki zihinsel emeği göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu yazının 1978’de yazıldığı göz önüne alındığında, Necip Fazıl ve Sezai Karakoç’un bireysel gayretlerini dışarıda tutarak söylersek, İslami duyarlılığın bir topluluk/akım olarak edebiyat sahasında yeni varlık göstermeye başladığı, edebi eleştiri alanında henüz yolun başında olduğu bir dönemde Rasim Özdenören’in “temellendirilmiş eleştiri” (yazarın kendisi de “nesnel eleştiri” kavramına sıcak bakmadığından bu kavramı tercih ettik) alanındaki çabasıyla kurucu/öncü yazar kişiliği fark edilecektir.

Kitabın “Edebiyat Üzerine” başlıklı birinci bölümünde yazar, “aşkın edebiyat, iyi edebiyat kötü edebiyat, edebiyatta evrensellik sorunu, İslamî edebiyat tartışmaları, edebiyat-uygarlık bütünlüğü, 1960 sonrası edebiyat ortamı” konularını değerlendiriyor. Örneğin “Malzemelerin Ruhu”⁹ başlıklı yazısında İslamî motiflerin bir eserde malzeme olarak kullanılmasının o eserin İslamî sayılabilmesi için yeterli olmadığını Dante’nin *İlahi Komedyası*’da Hristiyanlıkta bulunmayan “araf” kavramını kullanması örneği ile açıklarken, “İslami Edebiyat Tartışmaları”¹⁰ başlıklı yazısında, edebi değerlendirmede kuram mı ürün mü önce gelir tartışmasında ürünü merkeze alarak İslamî edebiyatı “konusu ne olursa olsun, yazarın İslamî bilincini yansıtan, konusuna İslamî optikle yaklaşan ürünler” olarak tanımlamaktadır.

“Roman-Hikâye” başlıklı ikinci bölüm “metafizik roman, romanın çıkmazı (köy romanı, toplumsal gerçekçi roman), ruhun romanı, romanda üçüncü boyut (modern roman, bilinç akışı tekniği), niçin roman, roman ve kader, roman ve

hayat, roman-kültür ilişkisi, romanın örgüsü, romanın anlatım tekniği” ile “roman-hikâye karşılaştırması, Ömer Seyfettin ve Sait Faik’in hikâye anlayışları, öykünün kuralı, edebiyat eserinin fikri platformu” konularından oluşuyor. Yazar bu bölümdeki konuları tartışırken sık sık Dostoyevski ve Faulkner’in eserlerinden ya da üslûplarından örnekler veriyor. Bu yazarların yanında Gonçarov, A. Gide, Balzac, Kafka, G. Flaubert, Dod Passos, W. Woolf; Peyami Safa, Hüseyin Rahmi, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, A. H. Tanpınar, Sait Faik, Ömer Seyfettin, Sezai Karakoç, Nedim Gürsel, Tahsin Yücel, Bilge Karasu, Leyla Erbil, Enis Batur, Cemil Meriç de eserleri, üslûpları, roman ve hikâye ile ilgili görüşleri veya eleştirel değerlendirmeleri (bazı eleştiriler Özdenören’in hikâyeciliğiyle ilgili) ile söz konusu ediliyorlar. Rasim Özdenören’in ele aldığı meseleler üzerinde düşünmeye, sorgulamaya yönelten üslûbunun izlerinin belirgin bir şekilde görüldüğü “Öykü Üstüne Ukalalık”¹¹ başlıklı yazısında “İnsan çok bilmiş görünmeye her zaman meraklıdır. Hele zihinsel faaliyetlerinin “gelişmiş” olduğunu göstermek isteyenler niçin yazdıklarını cevaplandırırken bunu alabildiğine karmaşıktırmaya çok özen gösterirler. Aynı şeyi kendimin de zaman zaman yaptığımı niçin saklayayım?”¹² dedikten sonra, “öykünün kuralları olmalı mı?” sorusuna şöyle cevap veriyor: “Öykünün belki tek bir kuralını söyleyebilirim, az önce söylemiştim de: anlatmak! Ama nasıl anlatayım diye onu da bana sormayın artık lütfen. Öyküler okuyun. O zaman “anlatma”nın bir ya da birkaç kural içine sıkıştırılamayacak kadar geniş imkânları bulunduğunu göreceksiniz, belki de bir ya da birkaç kurala çakılıp kalmaktan kurtulacaksınız.”¹³

“Şiir İşe yarar mı?”¹⁴ başlıklı ya-

zısında şiirin amacını tartışmak-
la kitabın üçüncü bölümüne giriş
yapan yazar, bu bölümde Cumhu-
riyet Dönemi şiirinde Orhan Veli
ve II. Yeniciler'in şiir anlayışları-
nı eleştirel bir dille açıkladıktan
sonra Necip Fazıl, Sezai Karakoç,
Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt ve
Akif İnan'ın şiirlerini şiir kitapla-
rı üzerinden değerlendirmekte.
Necip Fazıl ile Sezai Karakoç'un
şiir anlayışlarını da karşılaştırdığı
"Sezai Karakoç Çevresinde"¹⁵ baş-
lıklı yazısında Necip Fazıl'ın "bir
şehir insanı" Sezai Karakoç'un ise
"kasaba adamı" olduğunu belirte-
rek söz konusu şairlerin metafizik
olgulara bakışlarındaki farklılıklara
işaret eder: "Necip Fazıl'ın sorduğu
sorular, Sezai Karakoç'ta cevabını
bulmuştur. Necip Fazıl'ın Sezai Ka-
rakoç'a etkisi şiiriyle değil, hazırla-
dığı düşünce ortamıyla olmuştur."¹⁶

"Eleştiri" başlıklı dördüncü bö-
lümde Sokrat'a uzanan eleştiri
tarihi, eleştiri-şerh kavramları ara-
sındaki farklılıklar, "nesnel karşı-
lık" kuramı söz konusu edilerek
Nuri Pakdil'in hayat-eser bütünlü-
ğündeki eleştirel tavra, bazı der-
gilerde, gazetelerde genelde ya-
zarın kendisinin de söz konusu
edildiği tartışmalara, dil konusuna
bakışına, harf devrimiyle ilgili tar-
tışmalara değinilmiştir. "Eleştirme
Üstüne" başlıklı yazısında sağlık-
lı bir eleştirin in ithal kavramlarla

düşünmeyi bırakmamıza bağlı ol-
duğunu belirtir: "Bizde eleştirme-
cinin olmadığını söylüyorsak, esere
kendimize özgü kavramların pers-
pektifinden yaklaşma alışkanlığını
henüz edinmemiş olmamızdandır.
Müslümanlar kendi kavramlarıyla
düşünmeyi gerçekleştirebildik-
çe sağlıklı bir eleştirmeci kafasına
sahip olmaya yaklaşacaklardır."¹⁷

"Değinmeler" başlıklı son bölüm-
de ise yazarın "edebiyat, okuma,
yazarlık, çocuk edebiyatı, üslup,
ilham, tercüme faaliyetleri, yaza-
rın sorumluluğu" konuları deneme
türüne özgü bir üslupla kaleme
alınmıştır. "Edebiyat Her Şey Değil
Ama..." başlıklı yazısındaki şu cüm-
leler hayattan kopmadan aktif bir
okuma örneği sunuyor okura: "...
hayatın bütün anlamı kitaplardan
ibaret değil. Ama hayatın bazı an-
lamlarını kavrayabilmek için arada
bir kitaplara, dergilere de bakmak
gerekli sayılmalı. Okuyunca da ha-
yattan kaçmak için değil, hayata
müdahale için okunmalı."¹⁸

Kalemini Müslümanca düşün-
me ve Müslümanca sanat tavrının
oluşumuna adayan Rasim Özde-
nören'den kalan miras, bize "kendi
kavramlarımızla düşünmeyi" öğ-
retmiş olması ile güzelleme-yergi
sarmalından kurtulamayan eleştiri
yerine söylediklerinin sorumlu-
luğunu yüklenen temellendirilmiş
eleştirel tavidir.

**Kalemini
Müslümanca
düşünme ve
Müslümanca sanat
tavrının oluşumuna
adayan Rasim
Özdenören'den kalan
miras, bize "kendi
kavramlarımızla
düşünmeyi" öğretmiş
olması ile güzelleme-
yergi sarmalından
kurtulamayan eleştiri
yerine söylediklerinin
sorumluluğunu
yüklenen
temellendirilmiş
eleştirel tavidir.**

¹ Rasim Özdenören, "Açıklama", Kafa
Karıştıran Kelimeler, İz Yay. 7. Baskı, İst.
2006, s. 8

² Rasim Özdenören, "Düşünsel Bir Sorun
Olarak Edebiyat", Düşünsel Duruş, İz Yay. 8.
Baskı, İst. 2014, s. 185

³ Rasim Özdenören, Ruhun Malzemeleri, İz
Yay. 3. Baskı, İst. 1999, 304 sayfa

⁴ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 4

⁵ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 9

⁶ Turan Karataş, "Malzemelerin Ruhu mu
Ruhun Malzemeleri mi?", İşıyan Kelimeler,
Haz.: Alim Kahraman, Kaknüs Yay. İst. 2007,
s. 98

⁷ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 204-223

⁸ Rasim Özdenören, "Edebiyatın Ortamı ve
Dili", Umran, Eylül 2001, S. 85, s. 61

⁹ Rasim Özdenören, "Malzemelerin Ruhu",
Ruhun Malzemeleri, İz Yay. 3. Baskı, İst. 1999,
s. 39-47

¹⁰ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 36-38

¹¹ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 143-148

¹² Rasim Özdenören, a.g.e., s. 143

¹³ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 148

¹⁴ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 164-166

¹⁵ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 167-172

¹⁶ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 172

¹⁷ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 198

¹⁸ Rasim Özdenören, a.g.e., s. 267

Günlük / Zaman Defteri'nden

Seyfettin ÜNLÜ

27.10.1979- Ankara, Maverâ Mekanı:

Yaklaşık bir ay oldu Ankara'ya geleli. Okuldan hafta sonu çıkışlarımda soluğu Maverâ dergisinde alıyorum. Burası benim için adeta ikinci mektep. Zihnimi ve ruhumu başka nasıl taşıyabilirim edebiyatın içine? Bilemiyorum. Bugün saat 11 gibi geldim dergiye. Öğleden sonra da Rasim ağabey geldi. Derginin yeni sayısı için yazısını yazmaya masasının başına oturdu. Çayını getirdim. Teşekkür etti. Maverâ bürosunun giriş kapısının hemen yanında küçük bir mutfak işte. Tam karşıdaki oda ise, çalışma odası. Onun bitişiği de dergi ve kitapların posta için hazırlandığı oda. Genelde bu odada duruyorum, okuyorum. Bugün mutfak kapısının önünden Rasim ağabeye bakıyorum. Kalın mercekli gözlüğünün arkasında nedense bende büyük romancı William Faulkner duruyormuş hissini uyandırdı.

Bilemedim neden böyle düşündüm? Belki de geçenlerde "Bu yazarı çok severim, bu küçük kitap da hayatını anlatır, beğenirsin bunu." diyerek hediye ettiği (William Faulkner, Varlık Yayınları, 1963) kitaptan dolayı böyle düşündüm.

04.12.1979

Derginin küçük mescidinde ikindi namazından sonra daire şeklinde oturdular. Cahit abi, Erdem abi, Akif abi ve Rasim abi var. Rasim abi kapıyı kapativer dedi.

Yaklaşık yarım saat filan geçmişti, çıktılar. Rasim abi, "Şimdi birer çay-simidi hak ettik galiba." dedi. Aşağıya inip köşe başındaki simitçiden beş tane simit alıp geldim.

Çayı zaten evvelce demlemiş idim. Masalarına bıraktıktan sonra Rasim ağabeye sordum. "Abi siz namazdan sonra neden halka yapış oturdunuz?"

Gülümseyerek cevap verdi: "Zikir nedir, bilirsin her halde." "Evet abi."

"İşte içerde yaptığımız da bir zikir. Adı da "Hatm-i Hâcegan. Ansiklopedileri biraz karıştır bakalım, bu Hatm-i Hâcegan ne imiş?" dedi. Böylece yeni bir şey daha öğrenmeye kapı açmıştım.

07.06.1983

Rasim ağabey *Denize Açılan Kapı* adıyla yeni bir hikâye kitabını konuşuyor. "Kitabın kapağı nasıl olmalı Cahit?" diye Cahit ağabeye soruyor. Cahit abi, "Özkul Eren ile konuşalım da bu defa farklı bir görünüm düşünelim." diyor. Sanırım bir iki gün sonra kitabın kapağı Rasim ağabeye ulaşmıştı. Fakat Rasim ağabeyi bu defa çok neşeli görmüştüm. "Yahu kitabın adı *Denize Açılan Kapı* dediysek, bu kadar da düz olsun dememiştik ki!" dedikten sonra

hazırlanan kapağı yukarı doğru kaldırıp Cahit ağabeye göstermişti. Kapak şöyleydi: Bir kapı, açık duruyordu, arkasında da bir deniz vardı. Yani kapı denize açılıyordu. Bunun yerine resimsiz, sade biçimde kırmızı zemin rengiyle, kitap adı mavi, yazar adı da beyaz renk olacak bir tasarımda karar kılındı.

20.11.1985

Aydın'dayım. İş yerinden on gün iznim var. Rasim ağabeyin yeni kitabı *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler*'i okuyorum. Kendime soruyorum, düşünmenin müslümancası nasıl olur? İşte bunun cevabını bu kitapta buluyorum. Burada bir vecize gibi not ettiğim husus ise adeta bir yasa maddesiydi: Çağın gözü ile İslam'a bakmak değil, İslam'ın gözüyle çağa bakmak gerektiğini vurguluyordu Rasim ağabey.

O zaman İslam'ın gözüyle yaşadığı zamana bakan şair, hikâyeci, romancı da dinin içinde bir sanat ortaya koymuş olur muydu? Bunu Ankara'ya tekrar yolum düşünce kendisine sorayım en iyisi.

10.07.2008

Erdem ağabeyin vefatının ardından Rasim ağabeyin yazdığı hüznü yazıyı okuyorum. Boğazımda bir şeyler düğümleniyor. Hatıralar, daha da pekişiyor belleğimde. Yazıdan bazı bölümleri günlüğüme geçiriyorum:

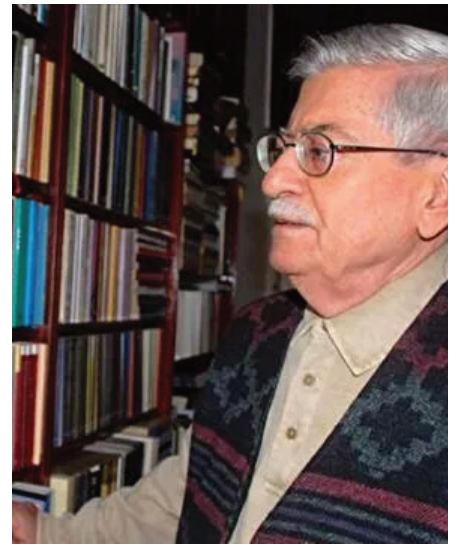
"Benim 53 yıllık dostumdu. Bu kelimeyi bilincimin en yüksek tonuyla telaffuz etmek istiyorum. Bunca yıl, onunla hem edebiyat yolunda, hem hayatın günlük, gündelik dağdağası arasında birlikte yürüdük.... Bunca yıl zarfında birbirimizle asla yüksek sesle konuşmadık. Birbirimizi hiç incitmedik."

"Erdem Bayazıt'la dostluğumuz 1955 yılında Maraş Lisesi'nin birinci sınıfından itibaren başlar. Lise yılları boyunca Alaeddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Sait Zarifoğlu ve daha başka arkadaşlarımızla birlikte Maraş'ın yerel gazetelerin-

de çıkarttığımız sanat edebiyat sayfalarında, lisenin yayın organı olan Hamle dergisi ile devam eden edebiyat hayatımız, sonraki yıllarda Akif İnan'ın da katılmasıyla Edebiyat dergisi çevresinde yürüyüşünü sürdürmüştür. 1976 yılı Aralık ayından itibaren Maveria dergisindeki yolculuğumuz başlamış yaklaşık on beş yıl sürmüştür... Ben, üniversiteye baba ocağımız olan Eyüp'teki dededen kalma evimizde devam ettim. Biz oradayken Erdem'e de bizim eve yakın bir oda kiralamıştık. Bir süre orada komşuluk ettik. Daha sonra Ankara'da onunla aynı evi paylaştık. Keza Cahit'le ve Akif'le de mekânsal yakınlıklarımız ömür boyu sürdü.. "Onlardan ayrı kalmışlığım şuramda duruyor ya.. Bir zamanlar Eyüp Sultan Camii'nin avlusundaki çınarın dibini mekân tutmuş olan kanadı kırık leylekler vardı. Onlar kanatları kırık olduğu için öteki leyleklerle birlikte uçup göçemezlerdi. Kendimi, şimdi, bu dünyada onlardan mahrum kalmış o kanadı kırık mahzun leyleklere benzetiyorum. Hele de Erdem, Eyüp Sultan'da, uçmaya o avludan başladığından bu yana?"

23.07.2022

Günlüğümün sayfalarını atlarcasına geçip, bu güne geliyorum. Covid-19 tedavisinden sonra nükeseden koah rahatsızlığı sebebiyle tekrar hastaneye yatan Rasim ağabey, terk-i dünya etmenin de sebepler dairesinde olduğunu gösterircesine bu dünyaya bugün öğleden evvel veda etti. 82 yıl dünya mülkünde nefes alıp vermek. İsimler bir bir geçiyor gözlerimin ucundan, Cahit Zarifoğlu, Alaeddin Özdenören, Akif İnan, Erdem Bayazıt, Nuri Pakdil, Sezai Karakoç ve bugün Rasim Özdenören. Sonsuz ve hüznü. Rabbim rahmet eylesin. Uçtu gitti bir gül yaprağı gibi, gönül ehli dostlarına kavuştu. Dünya dediğimiz neymiş ki zaten, bir gölgelikten başka?

Kendimi, şimdi, bu dünyada onlardan mahrum kalmış o kanadı kırık mahzun leyleklere benzetiyorum. Hele de Erdem, Eyüp Sultan'da, uçmaya o avludan başladığından bu yana?

Yedi Güzel Adamın Yedincisi

Derviş ÇELEBİ

Bir güzel adamı daha baki aleme yolcu ettik, Allah (c.c) rahmet etsin. Rasim Özdenören, bizim kuşağın zihin dünyasına katkısı açısından önemli ve simge isimlerinden birisidir. Elbette, sadece bizim kuşak değil, Türkiye İslami hareketinin entelektüel cephesini tahkim açısından en önemli isimlerden birisidir. Bugün, İslamcı olduğumuzu dilimiz dolaşmadan ve başımız dik olarak söylüyorsak, bunda üstadın katkısı inkâr edilemez. Rasim Özdenören, cemaat ve cemiyet tefrik etmeksizin, bütün Türkiye Müslümanlarının sahih beslenme kaynağı olarak ittifakla sahip çıktığı ender isimlerdendir. Ardında hepsi birbirinden değerli, önemli ve dikkatle okunması gereken bir sürü eser bıraktı. Bilhassa Üstadın değişik vesilelerle zikrettiği “Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler” kitabını özellikle zikretmek isterim, bu kitapta Üstad çağın gözü ile İslam’a bakmak değil, İslam’ın gözüyle çağa bakmak gerektiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu eser İslamcı gençliğin el kitabı olacak öneme sahip, her satırı altı çizilerek okunması gereken bir kitaptır.

Medya organlarına baktığımızda “yedi güzel adamın sonuncusunu yolcu ettik” gibi giriş cümlelerine rastlıyoruz. Bu konuda Rasim abinin verdiği röportajlara baktığımızda, üstad bu ifadenin Cahit Zarifoğlu’nun “Yedi Güzel Adam” kitabından hareketle isimlendirildiğini belirtir: “Bir defa yedi güzel adam Cahit Zarifoğlu’nun bir kitabının adı, orada da sayısal olarak yedi isimden bahsedilmiyor zaten. Biz bu yedi güzel adamı o dönemde saymaya kalktığımızda dört kişi ile kayıtlı kalıyorsun, mesela birisi Hz. Musa, Hz. Muhammed, Hz. Ebubekir birisi daha var gibi şimdi hatırlayamadım. Yani bu yedi güzel adam sayı hesabıyla ilgili bir şey değil, bizim masal dünyamızda da bir karşılığı olan, üçler yediler gibi az bir avuç ya da ondan biraz fazla çokluğu ifade etmek için zikredilmiş simgesel bir kavram olarak görmek lazım. Bugün de böyle yediye tamamlamak için isimler sayılıyor, yok

böyle bir şey. İşte Cahit Zarifoğlu'ndan alınan ilham ile bugünde birtakım isimler sayılıyor”

Rasim Özdenören'in dilinden dökülen bu cümleleri onun tevazu göstermesine işaret olarak okuyabiliriz. Üstad kuşkusuz kendisine yakışanı yapıyor, “güzel” olarak bize zirve isimleri işaret ediyor. Ancak, Maraş Lisesi'nde başlayıp, *Büyük Doğu* güneşinde serpiyen, *Diriliş* nefesini soluyan, her biri küçük gümrah

dereler gibi *Mavera* nehrini besleyen bu güzide arkadaşlar topluluğunu, ürettikleri güzel eserlerle ve düşünce dünyamıza katkıları ile besledikleri bu toprakların insanları, onları hayırla yad ederek “yedi güzel adam” diye isimlendirdi.

Bugün bize düşen onların eserlerinden istifade ile Rasim Özdenören'in işaret ettiği gibi yeni üçler, yediler, (güzel adamlar) yetiştirmektir.

Rasim Özdenören'in dilinden dökülen bu cümleleri onun tevazu göstermesine işaret olarak okuyabiliriz. Üstad kuşkusuz kendisine yakışanı yapıyor, “güzel” olarak bize zirve isimleri işaret ediyor.

Erdem Bayazıt ve Eyüp Sultan'ın Kırık Kanatlı Leyleği

Rasim ÖZDENÖREN

Merhum Rasim Özdenören'in alıntıladığımız yazısı (Yeni Şafak, 10 Temmuz 2008) her ne kadar kadim dostu Erdem Bayazıt'ın vefatı münasebetiyle yazılmış olsa da bazı noktalardan kendisini anlatması hasebiyle tekraren yayınlamakta fayda gördük. Her ikisini de rahmet ve minnetle anıyoruz.

Bekleniyor muydu? Bilemeyeceğim. Sanki beklenmiyor gibi bekleniyordu. Hastalığından geçtiğimiz yılın nisan ayında haberimiz oldu. Yeni teşhis edilmişti. Kozyatağı'ndaki evinde bir aile dostumuzla ve bazı yakın arkadaşlarımızla ziyaretine gittiğimizde:

- Ben bu hastalığın seyrini iyi bilirim, demişti. Konuşmasında şakacı bir ton vardı. Geçen yıl, diye devam etmişti, Baysal Seyithanoğlu'nun tedavisi devam ederken telefonla arayıp soruyordum, nasıl gidiyor tedavi diye... O da bana abi doktorların söylediğine göre tedaviye olumlu cevap veriyormuşum diyordu. Hep öyle söylerler... Akif (İnan) için de öyle söyleniyordu. Daha başkalarını da biliyorum...

Ne ki, geçtiğimiz bir yıldan fazla bir süre içinde yaptığım ziyaretlerin hiçbirinde bir daha böyle konuşmadı. Aslında biz de ona hastalığı üzerine fazla bir şey söylemedik. Sadece kendisini nasıl hissettiğine ilişkin şeyler sorduk. Onun dışında da anılardan, genel konulardan konuştuk.

Benim 53 yıllık dostumdu. Bu kelimeyi bilincimin en yüksek tonuyla telaffuz etmek istiyorum. Bunca yıl, onunla hem edebiyat yolunda, hem hayatın günlük, gündelik dağdağası arasında birlikte yürüdük. Kısa sürelerle birbirimizden ayrı kalmışlığımız kuşkusuz, olmuştur. Ancak bu kısa kesintiler hiçbir zaman bir arada bulunuşumuza halel getirmemiştir.

Bunca yıl zarfında birbirimizle asla yüksek sesle konuşmadık. Birbirimizi hiç incitmedik.

Hastalığının son haftalarında yengemiz Ayşegül hanımefendinin beyanına göre, yalnız benim adım telaffuz edildiğinde gülümseyip tepki veriyormuş.

Üç hafta kadar önceki ziyaretimizi Burç FM Genel Yayın Yönetmeni Bün-yamin Şen, Yeni Dünya dergisi Genel Yayın Yönetmeni Mahmut Bıyıklı, şair Cevdet Karal, Asım Gültekin ve daha başka arkadaşlarla ziyaretine gittiğimizde oldukça keyifliydi. Doktorlar beyninde tespit edilen bazı lekelerin

kaybolduğunu bildirmişlerdi. Birlikte fotoğraflar çekti miştik. Geç vakitlere kadar sohbetimiz sürmüştü. İyiydi.

Erdem Bayazıt'la dostluğumuz 1955 yılında Maraş Lisesi'nin birinci sınıfından itibaren başlar.

Lise yılları boyunca Alaeddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Sait Zarifoğlu ve daha başka arkadaşlarımızla birlikte Maraş'ın yerel gazetelerinde çıkarttığımız sanat edebiyat sayfalarında, lisenin yayın organı olan Hamle dergisi ile devam eden edebiyat hayatımız, sonraki yıllarda Akif Inan'ın da katılımıyla Edebiyat dergisi çevresinde yürüyüşünü sürdürmüştür.

1976 yılı Aralık ayından itibaren Maveria dergisindeki yolculuğumuz başlamış yaklaşık onbeş yıl sürmüştür.

Erdem de, Alaeddin ve Akif gibi yazmaya titizlenirdi. Onlar, kendilerine özgü sesi yakalamadıkça şiir yazmaya oturmazlardı. Cahit'in tarzı farklıydı. O, şiir heykel gibi mermerin içinde duruyor, saire düşen heykeltıraş gibi mermeri yontup içindeki heykeli çıkartmaktan ibarettir, diye düşünürdü. Eline, kelimelerden ibaret olan çekicini alarak şiirini yontmaya başlardı. Erdem, Alaeddin ve Akif'se şiirleri-

nin oluşmasını sabırla beklerlerdi.

Cahit hep çocuksuydu. Akif'se doğuştan kâmil olarak dünyaya gelmişti. Alaeddin kelimenin bütün yükleri ve yüklemiyle garipti: Efendimiz (sav)'in garip kelimesine yaptığı vurgu bağlamında garipti. Dünyaya müstağni idi. Erdem'se gerçek anlamında prensti. Maraş'ın Bayazıt beylerinin oğluydu. Şahsiyetiyle, yaşantısıyla, şiiriyle, nesriyle haza asalet timsaliydi...

Ben, üniversiteye baba ocağımız olan Eyüp'teki dededen kalma evimizde devam ettim. Biz oradayken Erdem'e de bizim eve yakın bir oda kiralamıştık. Bir süre orada komşuluk ettik. Daha sonra Ankara'da onunla aynı evi paylaştık. Keza Cahit'le ve Akif'le de mekansal yakınlıklarımız ömür boyu sürdü.

Onlardan ayrı kalmışlığım şuramda duruyor ya., bir zamanlar Eyüp Sultan Camii'nin avlusundaki çınarın dibini mekân tutmuş olan kanadı kırık leylekler vardı. Onlar kanatları kırık olduğu için öteki leyleklerle birlikte uçup göçemezlerdi. Kendimi, şimdi, bu dünyada onlardan mahrum kalmış o kanadı kırık mahzun leyleklere benzetiyorum. Hele de Erdem, Eyüp Sultan'da, uçmaya o avludan başladığından bu yana...

***Bunca yıl zarfında
birbirimizle asla
yüksek sesle
konuşmadık.
Birbirimizi hiç
incitmedik.***

İnci Mercan Gerdanlığı -16-

Enes ibn Malik (R.A.)

Ahmet POÇANOĞLU

Emekli Konya İl Müftüsü

16. HADİS

Hadith Anas bin Malik bin Anas bin Zaid bin Haram bin Jundab bin Amer bin Ghannam bin Adiyy bin Neccar hadisi: Amcam Enes İbn-i Nadr *radiyallahu anh* Bedir Savaşı'na katılmamıştı. Bu ona çok ağır geldi. Bu sebeple "Ey Allah'ın Rasulü! Müşriklerle yaptığın ilk savaşta bulunamadım. Eğer Allah Teâlâ müşriklerle yapılacak bir savaşta beni bulundurursa neler yapacağımı elbette Allah görecektir" dedi. Sonra Uhud Savaşı'nda Müslüman safları dağılınca -arkadaşlarını kastederek- "Rabbim, bunların yaptıklarından dolayı özür beyan ederim." dedi. Müşrikleri kastederek de "Bunların yaptıklarından da uzak olduğumu sana arz ederim" deyip ilerledi. Sa'd İbni Muâz ile karşılaştı ve "Ey Sa'd! istediğim cennettir. Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki Uhud'un eteklerinden beri hep o cennetin kokusunu alıyorum" dedi. Sa'd (olayı anlatırken) "Ben onun yaptığını yapamadım ya Rasulullah" dedi.

Enes *radiyallahu anh* devamında şöyle anlattı: Amcamı şehit edilmiş olarak bulduk. Vücudunda seksenden fazla kılıç, süngü ve ok yarası vardı. Müşrikler müslle yapmış, uzuvlarını kesmişlerdi. Bu sebeple onu kimse tanı-

Enes ibn-i Malik İbn-i Nadr İbn-i Damdam İbn-i Zeyd İbn-i Cündeb İbn-i Amir İbn-i Ganem İbn-i Adiy İbn-i Neccar hadisi: Amcam Enes İbn-i Nadr *radiyallahu anh* Bedir Savaşı'na katılmamıştı. Bu ona çok ağır geldi. Bu sebeple "Ey Allah'ın Rasulü! Müşriklerle yaptığın ilk savaşta bulunamadım. Eğer Allah Teâlâ müşriklerle yapılacak bir savaşta beni bulundurursa neler yapacağımı elbette Allah görecektir" dedi. Sonra Uhud Savaşı'nda Müslüman safları dağılınca -arkadaşlarını kastederek- "Rabbim, bunların yaptıklarından dolayı özür beyan ederim." dedi. Müşrikleri kastederek de "Bunların yaptıklarından da uzak olduğumu sana arz ederim" deyip ilerledi. Sa'd İbni Muâz ile karşılaştı ve "Ey Sa'd! istediğim cennettir. Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki Uhud'un eteklerinden beri hep o cennetin kokusunu alıyorum" dedi. Sa'd (olayı anlatırken) "Ben onun yaptığını yapamadım ya Rasulullah" dedi.

Enes *radiyallahu anh* devamında şöyle anlattı: Amcamı şehit edilmiş olarak bulduk. Vücudunda seksenden fazla kılıç, süngü ve ok yarası vardı. Müşrikler müslle yapmış, uzuvlarını kesmişlerdi. Bu sebeple onu kimse tanı-

yamadı. Sadece kız kardeşi parmak uçlarından tanıdı. Biz şu ayetin amcam ve amcam gibiler hakkın-da inmiş olduğunu düşünmekteyiz: **“Mü'minler içinde öyle yiğitler vardır ki, Allah'a verdikleri sözlerinde durdular. Onlardan kimi sözünü yerine getirdi (çarpıştı, şehid düştü), kimi de (şehitlik) sırasını bekliyor. Bunlar asla sözlerini değiştirmemişlerdir.”** (Ahzab Suresi: 23)

Enes (r.a) şöyle devam etti: Amcamın adı Rubeyyi olan bir kız kardeşi vardı, bir kadının dişini kırmıştı. Allah Rasulü (s.a.v) kısas uygulamasına karar verdi. Enes İbn-i Nadr, “Ey Allah'ın Rasulü! seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a andolsun ki Rubeyyi'nin dişi kırılmaz” dedi. Bunun üzerine davacılar kısastan vazgeçip diyetine razı oldular. Rasulullah (s.a.v) “Allah'ın kullarından öylesi vardır ki Allah adına yemin etse Allah onu yemininde yalancı çıkarmaz” buyurdu. (Buhari: 2805, Müslim: 1903)

BU HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Canını Allah yolunda veren her şehidin, İslam ümmeti için çok değerli kahramanlık destanı vardır. Bu hadis çerçevesinde öncelikle, Uhud savaşında İslam ordusunun kazandığı zafer tehlikeye düşüp müşrik kuvvetler Rasulullah'ın (s.a.v) karargahına doğru ilerleyince Efendimizin: “-Ey Allah'ın kulları bana geliniz! -Ey Allah'ın kulları

bana geliniz!” çağrısına, Muhacir ve Ensar'dan -Enes İbn-i Nadr'ında içinde bulunduğu- otuz kadar sahabenin icabet ettiğini görüyoruz. İslam ordusunun, Hamza (r.a) gibi kahramanlarını kaybetmesine rağmen şiddetli mukavemetle müşrikleri korkuttuğunu, Allah'ın (c.c) *küfreden müşriklerin gönüllerine korku saldığını* ve işte bu ilahi korku sebebiyle *kuvvetli düşmanın az bir topluluk karşısında tutunamayıp çekildiğini*, savaş sona erip ders almayan kafirler için tarihin tekrerrür ettiğini de görüyoruz.

Birinci hedefi, Müslümanlardan eziyeti ve zulmü defedip İslam'a davet özgürlüğünü gerçekleştirmek olan cihat, esnasında Allah kelamını yüceltip yeryüzünde hâkim kılmak için canından ve malından vazgeçmek olduğuna şahit oluyoruz; ölümü göze alarak sözünde durmayı, Rasulullah'ın (s.a.v) ashabının üstün karakterini, hakk'al yakîn imanını ve takvasını öğreniyoruz.

Yine biz bu hadisten, başkasına zulmetmek için değil, Allah'ın mülkünde Allah'a karşı cüretkâr olmadan, ancak Allah Azze ve Celle'ye güvenerek, O'nun rızası doğrultusunda ya da mubah olan işlerde Allah adına yemin eden kişiyi Allah'ın onu yemininde yalancı çıkarmayacağını öğreniyoruz. Kim takva sahibi ise Allah katında da en şerefli, en değerli olanın o olduğunu. Allah'ın, böyle birinin işini kolaylaştırdığını, duasına icabet edip zorluktan kurtarıp yeminini yerine getirdiğini ve o samimi kişinin de daha hayattayken cennetin kokusunu alabileceğini anlıyoruz.

“Önceden sırtımızı dönmeyeceğiz.” diye söz verenlerin; Rasulullah'ı (s.a.v) barındırmak, desteklemek, kadınlarını ve çocuklarını korudukları gibi Rasulullah'ı korumak üzere Akabede biat edenlerden kiminin şehit olmakla sözünü yerine getirdiklerini, kiminin de şehitlik nöbetini beklediğini öğreniyoruz. Allah'ın dininin ve tevhit

inancının yüceltilip yaygınlaştırılması için canından ve malından cennet karşılığı vaz geçen müminlerin kıyamete kadar hiç bitmeyeceğini, şehitler tepesinin boş kalmayacağını öğreniyoruz.

Cihada katılıp kahramanlık göstermek ve şehit olmayı istemenin canı tehlikeye atmak olmadığını; can için, mal için akıl için, din için vatan için namus için esas tehlikenin, Allah yolunda cihadı terk etmek olduğunu Bakara Suresi 195. ayetinin gelişi ve nüzul sebebinden anlıyoruz. Bu ayetin Allah yolunda harp ve çarpışmadan ve o uğurda mal harcamadan kaçınmanın bir tehlike olduğunu hatırlatmak için indiğini ise Ebu Eyyub el-Ensarî hazretlerinin de askerler arasında olduğu İstanbul kuşatmasındaki şu hadiseden öğreniyoruz: “Rumlar, arkalarını şehrin surlarına vermiş savaşırlarken, Ensâr'dan bir kahraman, atını Bizanslıların ortasına kadar sürer. Bunu gören Müslümanlar: 'Bırak, bırak! Lâilâhe illallah, kendi kendini tehlikeye atıyorsun.' derler. Bunun üzerine Hz. Ebu Eyyûb el-Ensarî, 'Ey müslümanlar! Bu âyet biz Ensar topluluğu hakkında nazil oldu. O vakit ki Allah Peygamberine yardım etti ve dini olan İslâm'ı galibiyete mazhar kıldı. O zaman biz artık mallarımızın başında durup onların ıslahı ile meşgul olalım demiştik. Allah Teâlâ: 'Allah yolunda infak ediniz. Kendi kendinizi ellerinizle tehlikeye bırakmayınız.' (Bakara, 195) ayetini indirdi. Bu ayetin inmesiyle biz kendimizi tehlikeye atmanın; mallarımızın başında durup, onları ıslah ile uğraşmamız ve cihadı terk etmemiz.' olduğunu anladık demistir.”

Şehit, “şahit olan, hazır bulunan” demektir. Ölüp yok olan, kaybolup giden değil, berhayat olan, ölümsüzleşendir. Bunun içindir ki şehit diridir, ölmez, ona “ölü” denmez. Cenâb-ı Hak, şehitlerin yaptıklarının boşa çıkarmayacak, şehitler muratlarına erip cennete girecek-

Hiz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettiği günlerde  mm  Süleym oğlu Enes'i alıp onun yanına götürdü, Enes'in akıllı bir  ocuk olduğunu belirterek onu kendisinin hizmetine vermek istediğini söyledi.

lerdir. Allah Rasulü bizzat kendisi de zaman zaman şehitlik özlemini dile getirmiştir. Bir defasında kendisini dinleyen ashabına bu arzusunı şöyle ifade etmiştir: *"Bu canı bu tende tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda savaşıp  ld r leyim sonra diriltileyim, sonra  ld r l p tekrar diriltileyim, sonra  ld r l p tekrar diriltileyim, daha sonra tekrar  ld r leyim ve diriltileyim! (Bunu ne kadar da çok isterdim)"*

ENES İBN-İ MALİK (R.A)

Enes Bin Malik (r.a) hicretten on yıl önce (612) Medine'de doğdu. Babası Malik b. Nadr, annesi  mm  Süleym'dir. Hazrec kabilesinin Nacar oğluları s lalesindendir. Annesi Müslüman olunca Enes de Müslüman oldu. Babası Malik b. Nadr, İslâmiyet'in Medine'de yayılmaya başladığı günlerde karısı  mm  Süleym'in Müslüman olmasına kızarak şam'a gitti ve orada öldü. Üvey babası Ebu Talha tanınmış sahabi-lerdendir.

Hiz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettiği günlerde  mm  Süleym oğlu Enes'i alıp onun yanına götürdü, Enes'in akıllı bir  ocuk olduğunu belirterek onu kendisinin hizmetine vermek istediğini söyledi. Enes o günden itibaren Rasulullah'ın vefatına kadar on yıl süreyle kendi-

sine hizmet etti, bu sebeple "H di-m 'n-Neb " lakabıyla anıldı. Res l-i Ekrem'in terbiyesiyle yetişen Enes (r.a), Rasulullah efendimizle Hudeybiye Antlaşması, Hayber Seferi, Umret 'l-Kaz , Mekke'nin Fethi, Huneyn Gazvesi, Taif Muhasarası ve Veda Haccı'nda bulundu. Yaşının küçüklüğü sebebiyle savaşçı olarak katılamadığı Bedir Gazvesi'nde de Hiz. Peygamber'in yanından ayrılmadı.

Enes bin Malik, Hiz. Peygamber'in hizmetinde bulunması sebebiyle Rasulullah'tan (s.a.v) birçok konuyu öğrenmiştir. Uzun süren hayatı boyunca Rasulullah'tan (s.a.v)  ğrendiği hususları öğretmeye çaba harcaması Enes b. Malik'in en mühim yönünü oluşturur. Rasulullah'ın (s.a.v) eğitim ve  ğretim biçiminin insanlarla, bilhassa da çocuklarla ilgili hoşgörüsünün ve ahlaki davranışlarının şahididir. Enes (r.a) şöyle der: "Ben on yıl boyunca Rasulullah'a hizmet ettim. Bu müddet sırasında beni ne dövdü ne azarladı ne tahkir etti ne de bir defacık surat astı." Hiz. Peygamber'in kendisine ilk tavsiye ettiği, ilk öğrettiği şey şudur: "Sırrımı kimseye söyleme. Güvenilir ol." Enes bin Malik ise "Annem ve Rasulullah'ın zevceleri (zaman zaman) benden Rasulullah'ın sırrını sorarlardı, ben onlara söylemez-

dim, Rasulullah'ın sırrını asla kimseye söylemedim." demiştir.

Enes bin Malik (r.a) yüksek bir ahlaka sahipti. Son derece nazik, güzel sözlü ve güler yüzlü idi. Rasulullah'ı (s.a.v) çok sever, sünnete uymaya çok dikkat ederdi. Sabah namazının vakti girmeden önce uyanıp Mescid-i Nebevi'ye gider, Rasulullah'a (s.a.v) hizmet için can atardı. Rasulullah'ın (s.a.v) sesini duymak ve O'na hizmet etmek, onun için en büyük sevinç ve mutluluk kaynağı idi. Rasulullah da onun hakkında iyilikle bahsedip, yaptığı hizmetlerden dolayı dua buyururlardı."

H. Enes anlatıyor: "Annem beni ilk defa Rasulullah'ın yanına götürdü ve 'Ya Rasulullah! Bu Üneys / Enescik için Allah'a dua et.' dedi. O da 'Allah'ım! Onun malını ve evlatlarını çoğalt, ömrünü uzat, onu bağışla ve onu cennete koy.' diye dua etti." H. Enes -ömrünün sonlarına doğru- bunu anlatırken şu ilaveyi de yapardı: **"İlk ikisini gördüm, üçüncüsünü de göreceğimi ümit ediyorum."** Rasulullah'ın (s.a.v) duasının bereketiyle H. Enes 103 yaşına kadar yaşadı. Seksen evladı oldu. Evlatlarından yetmiş sekizi erkek, sadece ikisi kız olmuştur. Malı da sayılamayacak kadar çoktur. H. Enes b. Malik, H. Peygamber'in (s.a.v) uzun seneler hizmetinde bulunması sebebiyle Kur'an-ı Kerim'in tefsirini çok iyi öğrenmişti. Ayetlerin tefsirine dair bildirdiği rivayetler, tefsir kitaplarını süslemiştir.

Rasulullah'ın (s.a.v) çoğunlukla "yavrucuğum" diyerek seslendiği, bazen de "iki kulaklı" (zü'l-üzüneyn) diyerek takıldığı H. Enes, sünneti seniyyeye uygun olarak yaşamaya çaba sarf ederdi. Ebu Hüreyre, Enes'in kıldığı namazın Rasulullah'ın (s.a.v) kıldığı namaza çok benzediğini söylerdi. Rasulullah'ın (s.a.v) ölümünden sonra O'nu çok özlediğini, geceleri rüyasında O'nu gördüğünü, huzuruna çıkıp, "Yâ Rasulallah! Küçük hizmetkârın

geldi" demeyi çok istediğini söylerdi. Rasulullah'ın (s.a.v) vefatına çok üzölmüş, gözyaşları arasında şöyle demişti: "Rasulullah'ın (s.a.v) Medîne'ye geldikleri günü de vefat ettikleri günü de gördüm. Müslümanlar birincisi kadar sevinçli, ikincisi kadar elemli gün yaşamadılar."

H. Eubekir halife olunca Enes'i Bahreyn'e vergi toplamak için gönderdi. H. Ömer devrinde Basra'ya vali tayin edilen Ebû Mûsâ el-Eş'arî bazı sahabilerle birlikte Enes'i de beraberinde götürdü. Basralılara namaz kıldıran, hadis ve fıkıh okutan Enes b. Malik bir müddet Dı-mışk'ta kaldı, daha sonra Basra'ya yerleşti. Abdullah b. Zübeyr'in halifeliği zamanında kırk gün süreyle Basra valiliği yapan Enes, İran savaşlarına katılarak Tüster'in fet-hinde bulundu ve esir alınan Tüster valisi Hürmüzân'ı H. Ömer'e kendisi götürdü. Enes b. Malik aynı zamanda iyi bir ok atıcısıydı. Çocuklarını da bu spora teşvik eder, onlara ok yarışları yaptırırdı. Enes (r.a) 100 yıldan fazla yaşaması sebebiyle muammerundan sayılır; h. 90, 91, 92, 93 (müteaddit rivayetler mevcuttur) yılında Basra'da vefat etti. Basra'da son olarak vefat eden sahibidir. Çok kişi Enes İbn-i Malik'i (r.a) görme şerefine nail olmuş ve tabiin neslinden olmuştur. Enes b. Malik'ten Hasan-ı Basrî, İbn Sîrîn, Şa'bî, Ebû Kılâbe el-Cermî, Mekhûl, Ömer b. Abdülazîz, Zührî, Katâde, Ebû Amr b. Alâ gibi ünlü şahsiyetler hadis almışlardır...

"Müksirûn" diye anılan yedi sahabeden biri olan Enes İbn- Malik (r.a), Rasulullah (s.a.v) efendimizden 2286 hadis rivayet etmiştir. 80 hadis Buhari'nin, 90 hadis münferiden Müslim'in *Sahih*'inde yer almış, 180 hadiste ise ittifak etmişlerdir. Enes b. Malik hadis rivayeti sırasında titiz davranır, hata yapmaktan korkardı. Hadisi rivayet ettikten sonra, "Veya Rasulullah böyle bir şey dedi" (ev kemâ kâle Resûlullah) ilâvesinde bulunurdu.

Allah O'ndan Razi Olsun.

Enes bin Malik (r.a) yüksek bir ahlaka sahipti. Son derece nazik, güzel sözlü ve güler yüzlü idi. Rasulullah'ı (s.a.v) çok sever, sünnete uymaya çok dikkat ederdi. Sabah namazının vakti girmeden önce uyanıp Mescid-i Nebevi'ye gider, Rasulullah'a (s.a.v) hizmet için can atardı.

KIRK KANDİL

16

Esmâ bint Ebubekir

Rıza SAVAŞ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üni.
İlahiyat Fak. Emekli Öğretim Üyesi

Esmâ bint Ebubekir, Hz. Peygamber'in baldızı, ilk halifenin kızı, Hz. Peygamberin hala oğlu Zübeyr ile evli olup Emevi yönetimini gayri meşru sayıp halifeliğini ilan eden Abdullah b. Zübeyr'in annesidir.

"... Esmâ bint Ebûbekr, Aişe'den on yaş daha büyüktür. Esmâ, oğlu Abdullah b. ez-Zubeyr öldürülünceye kadar onunla beraber idi. Esmâ yüz sene yaşadı. Sonunda gözlerini de kaybetti ve 73 h. senesinde oğlu Abdullah öldürüldükten birkaç gece sonra Mekke'de vefat etti..."¹

İbn Mende'nin bu kaydından anladığımıza göre Esmâ bint Ebubekir hicret sırasında yirmi yedi yaşındadır. İslam geldiği sırada genç bir kız olan Esmâ, erken dönemde ilk Müslümanlar arasına katılmıştır.

İbn İshak, İslam'a girenlerin listesini verip açıklamalar yaparken bu kişilerin İslam'a giriş zamanlarını esas alarak sıralamıştır diyebiliriz. İbn Hişam da aynı rivayeti aktarmıştır.² Esmâ bu listede 19. Sırada yer almaktadır.

Esmâ, Medine'ye hicret etmeden önce Zübeyr b. Avvam ile evlenmiş ve bu evlilikten Abdullah, Urve, Münzir, Asım ve Muhacir adlarında beş erkek; Hatice, Ümmü'l-Hasan ve Aişe adlarında üç kız çocuğu olmuştur.³

Hz. Peygamber'in hicret hazırlıklarını sürdürdüğü sırada Esmâ'nın da bu olayda önemli işler yaptığı anlaşılmaktadır. Müşriklerin kendisini öldürme kararını duyar duymaz, Hz. Peygamber, herkesin istirahat çekildiği öğle sıcağında Hz. Ebubekir'in evine gitmiş, onunla yalnız konuşmak istemiş, Hz. Ebubekir'in evde bulunan Esmâ ile Aişe'nin sır saklamayı bildiklerini söylemesi üzerine onların yanında, o gece hicret etme kararı verdiğini ve yanına yol arkadaşı olarak da kendisini seçtiğini açıklamıştır. Esmâ ve Aişe, hemen yol azığı hazırlamaya başladılar, ancak kapların ağızlarını bağlamak için ip bulamayınca Esmâ belindeki kuşağı (nitâk) çıkarıp ikiye böldü ve bir parçasıyla azık torbasının, diğer parçasıyla da su tulumunun ağzını bağladı. Bundan çok memnun olan Hz. Peygamber'in, "Allah bu kuşağının karşılığında cennette sana iki kuşak versin" diye iltifat etmesi üzerine Esmâ "Zâtünnitâkayn" (iki kuş sahibi) lakabını almıştır. Hz. Peygamber ve Ebu Bekir'in üç gün saklandıkları Sevr mağarasına geceleri yemek ve şehirdeki haberleri götürenlerden birisinin de Esmâ olduğu anlaşılmaktadır.

Esma'nın anlattığına göre, hicret sırasında Resûlullah ile Hz. Ebû Bekir evden ayrıldıktan sonra aralarında Ebû Cehil'in de bulunduğu Kureyşli bir grup eve gelerek Esmâ'ya babasının nerede olduğunu sormuş, "Bilmiyorum" diye cevap vermesi üzerine Ebû Cehil ona bir tokat vurmuş, bu sebeple de küpe-leri düşmüştür.⁴

Hiz. Peygamber'le Ebubekir Medine'ye ulaştıktan sonra Mekke'ye adam göndererek her iki ailenin de orada kalan fertlerini Medine'ye getirtmişlerdir. Bu sırada hamile olan Esmâ, çetin bir yolculuktan sonra Kuba'ya vardıklarında Abdullah b. Zübeyr'i dünyaya getirmiştir.

Esma'nın kocası Zübeyr ile birlikte Yermük Savaşı'na (15/636) katıldığı ve bu savaşta İslâm ordusu içinde kadınlarla beraber kılıç kullanmak suretiyle çatışmaya girdiği rivayet edilmiştir.

Esma, kocası Zübeyr'in kendisine sert davranmasını her fırsatta babasına duyurmasına rağmen Hz. Ebû Bekir kızına hep sabır tavsiye etmiştir.⁵ Ancak bu evlilik devam etmemiş, Esmâ elli yaşlarında ve sekiz çocuk annesi iken kocasından ayrılmıştır. Esma, bir daha evlenmemiş, vefatına kadar oğlu Abdullah'ın yanında yaşamıştır.

Hiz. Ömer ilk kabilelerle hicret eden kadınlara bütçeden tahsisat ayırdığı zaman bazı kadın sahâbîlerle birlikte Esmâ'ya da yılda 1000 dirhem vermiştir.⁶

Esmâ bizzat siyasete karışmakla birlikte halife kızı ve halife annesi olması, kocasının da hep ön planda bulunması, kendisinin idare ve siyasetin tamamen dışında kalmasına fırsat vermemiştir. Nitekim Haccâc karşısında yenilgiye uğramak üzere olduğu günlerde teslim olup olmama hususunda fikrine başvuran Abdullah'a 100 yaşlarındaki annesi Esma şöyle der: "Ev-lâdım, şerefle yaşa, izzetle öl; fakat kesinlikle esir düşme!.. Sen

kendini daha iyi bilirsin. Eğer doğru yolda olduğuna ve ona davet ettiğine inanıyorsan yolunda devam et..."

Esmâ'nın ileri yaşlarında gözüne perde inmişse de aklî dengesi hiç bozulmamıştı.

Hicretin ilk yıllarında malî sıkıntı içinde olan Zübeyr-Esma ailesinin bir tek at ile evlerine 5 km. uzaklıkta Hiz. Peygamber'in iktâ ettiği bir hurma bahçesi dışında hiçbir varlığı yoktu. Atın bakımı, evin ve bahçenin bütün işleriyle Esma ilgilenirdi.

Cahiliye devrinde babasından boşanan, daha sonra da İslâmiyet'i kabul etmeyen annesi Kuteyle yıllar sonra ziyaretine geldiği zaman Esma, Müslüman olmadığı için kendisini evine alma hususunda tereddüt etti. Durumu Hiz. Peygamber'e bildirince, "Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmenizi ve onlara karşı âdil davranmanızı yasaklamaz. Doğrusu Allah âdil olanları sever"⁷ mealindeki ayet nazil oldu.

Esmâ, İslâmiyet'i en iyi anlayan ve yorumlayanlar arasında yer almaktadır. Rüya tabirinde mahir olan Esma, bunu babası Hiz. Ebubekir'den öğrenmişti. Gençliğinden itibaren Hiz. Peygamber'e çok yakın olmuş ve vahiy sürecini yaşamış olan Esma, Sonraki nesillere uzun yaşamı boyunca hep ışık saçmıştır.⁸

Hiz. Ebubekir'in evde bulunan Esma ile Aişe'nin sır saklamayı bildiklerini söylemesi üzerine onların yanında, o gece hicret etme kararı verdiğini ve yanına yol arkadaşı olarak da kendisini seçtiğini açıklamıştır.

¹İbn Mende (öl. 395 h.), Ma'rifetu's-Sahabe, Köprülü Kütüphanesi, Numara 242, varak: 195 b.

²İbn İshak, Sire, s. 124; İbn Hişâm, eS: Siret'ü'n-Nebeviyye, I, 273-293.

³İbn Sa'd, et-Tabakat, III, 100

⁴İbn Hişâm, eS: Siret'ü'n-Nebeviyye, I, 487.

⁵İbn Sa'd, et-Tabakat, VIII, 251.

⁶İbn Sa'd, et-Tabakat, III, 304.

⁷el-Mümtehine 60/8.

⁸İbn Sa'd, a.g.e., V, 124; Daha geniş bilgi için Bakınız: Ali Yardım, "Esma bint Ebu Bekir eS: Sıddik", DİA, cilt: 11, sayfa: 402-404, İstanbul 1995; Şenel Kızılcı, Esma bint Ebi Bekir'in Hayatı ve Hadis İlmindeki Yeri, Marmara Ün. İlahi. Fak. İstanbul 1997, (Basılmamış Y.Lis.Tezi).

Günümüze Yansıyan İz ve Etkileriyle Sömürgecilik ve Afrika -I-

Yusuf YAZAR

1. Avrupalı Sömürgecilerin Misyonu ve Modern Batı Düşüncesi¹

Batılılarca yazılmış ya da Batı düşünce atmosferinin etki ya da yönlendirmesi altında yazılmış kitapların (okullarda okutulan ders kitapları da dâhil) büyük bölümünde, Avrupa Rönesans² dönemini destekleyen unsurlardan önde geleni olarak konu edinilen 'coğrafi keşifler'den 'ilerleme' ve 'gelişme'nin önemli adımları ya da safhaları olarak söz edilir. Coğrafi keşifler için daha önce cesaret edilememiş deniz yolculuklarına teşebbüs ediliş üzerinden (15. yüzyıl sonlarından itibaren) yıllar geçtikçe, bu 'ilerleme' ve gelişme'nin yeryüzü coğrafyasında Avrupalıların kontrol ve nüfuzunu artırışıyla özdeşleştiği, yeni ulaşılan yerlerde Avrupalıların menfaatlerine hizmet etmeyi esas alan bir sistemin kökleşmesine katkı yaptığı ve dolayısıyla teknik ya da ticarî boyutundan ziyade siyasî boyutunun ağırlık kazanmış olduğu görülecektir. Netice itibarıyla, atlanılmaması gereken bir gerçeklik, coğrafi keşif çabalarının hizmetinin büyük ölçüde sömürgeciliğe ve sömürgeci uluslara olmuş olduğudur.

Sömürgecilik, emperyalizmin önceki yüzyıllardaki sert ve vahşi formudur. O dönemlerde Batı'nın (Avrupalı devletlerin) hegemonik hedefleri büyük ölçüde 'sömürgecilik' olarak tezahür etmiştir. Bir Avrupalı uygulaması olarak 15. yüzyıl ortalarında coğrafi keşifler paralelinde başlayıp insanlık dışı acımasız uygulamalarıyla tüm Afrika, güney ve güneydoğu Asya ve Amerika'yı hükmü altına alan Avrupa merkezli emperyalist sömürgecilik, kuzey Amerika dışındaki yerlerde, 20. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiş ve dünyanın bugünkü siyasi yapılanmasının doğuşunda biçimlendirici katkısı olan ana etkenlerden birisi olmuştur. Coğrafi keşiflerle birlikte gelişen sömürgecilik yarışına zaman içerisinde önde gelen tüm Avrupalı güçler katılmış ve bu emperyalist sömürgecilik giderek daha çok ülkeyi egemenliği altına alarak 20. yüzyıl ortalarına kadar yüzyıllarca devam edip küresel bir zulüm sistemine dönüşmüştür. Diğer coğrafyalar (Kuzey ve Güney Amerika, Hindistan, Uzak Doğu ve Ortadoğu) da sömürgeciliğe maruz kalmış

olsalar da kendisi sömürgecilikle birlikte anılan, tarihi ve macerası onunla özdeşleştirilmiş olan kıta Afrika olmuştur. Afrika, sömürgeci beyaz güce karşı özgürlükçü siyah cevabın yükselmesi mukadder olan kıtanın adı olarak ortaya çıkmıştır.

Dikkat çekici olan bir nokta, Avrupa merkezli olan, zulüm ve adaletsizliğin her formunu benimsemiş ve birçok uygulaması itibarıyla ırkçı bir karakter taşıyan sömürgeciliğin en ileri safhasının Avrupa'da hümanizm, 'ilerleme' ve aydınlanma güneşinin ışıklarının en parlak olduğu dönemle çıkışıyor olmasıdır. 1789 Devrimi ile birlikte Fransa'dan başlayarak Avrupa'da yükselen değerlerin eşitlik, özgürlük ve adalet olduğu söylenir. Ama Avrupalı sömürgeciler bu değerleri sömürge ülkelere taşıma gereği duymaz. Bunun açık anlamıysa, siyasî bir tutum olarak Avrupalının bu değerleri Batı'ya özgü addetmiş olduğudur; bir diğer deyişle, örneğin Afrikalıları çok da insan gibi görmedikleri ve Avrupalıları ise diğer bölge insanlarına

göre 'daha insan' ya da bir üst tür olarak görüyor olduklarıdır. Avrupalının bu tutumu değişik zaman ve coğrafyalarda ya ırkçı ya İslam karşıtı ya da her ikisinden de beslenen bir tutum ve hassasiyet olarak da ortaya çıkmıştır. (Bir dikkat çeken ilginç durum ise Avrupa'nın Rönesans ile birlikte sırt çevirmiş olduğu dinî değerleri (Hristiyanlığı) Afrika, Güney Amerika ve Uzak Doğu'ya ihracı mümkün kılmak için, sömürge ülkeleri kontrol altına almadaki muhtemel katkısını da düşünerek, kurduğu sömürge yönetimleri himayesinde oralara misyoner grupları göndermeye özen göstermiş oluşudur).

Avrupalı güçlerin sömürge imparatorlukları oluşturma sürecinde bir dönüm noktası 1885 Berlin Konferansı'dır; bu konferans sonunda Avrupalı güçler sömürge bölgesi olarak gördükleri yerleri kendi aralarında nüfuz bölgeleri olarak paylaşmışlar ve haritalar üzerinde belirledikleri nüfuz bölgesi sınırlarını askerî birlikler eşliğinde silah zoruyla araziye taşımış-

Sömürgecilik, emperyalizmin önceki yüzyıllardaki sert ve vahşi formudur. O dönemlerde Batı'nın (Avrupalı devletlerin) hegemonik hedefleri büyük ölçüde 'sömürgecilik' olarak tezahür etmiştir.

Fotoğraf: Şükrü Dinçer

Dikkat çekici olan bir nokta, Avrupa merkezli olan, zulüm ve adaletsizliğin her formunu benimsemiş ve birçok uygulaması itibariyle ırkçı bir karakter taşıyan sömürgeciliğin en ileri safhasının Avrupa'da hümanizm, 'ilerleme' ve aydınlanma güneşinin ışıklarının en parlak olduğu dönemle çakışıyor olmasıdır.

lardır: Önceki yüzyılın (20. Yüzyıl) ikinci yarısında bu sınırlar bağımsızlıkların kazanılmasıyla ülke sınırları olarak ortaya çıkacaktır. Ve bu nüfuz bölgesi sınırları, Avrupalı güçler arasında tespit edilirken tabii ki Afrikalı ya da dünyanın diğer sömürge bölgelerindeki yerli halkların düşünceleri sorulmuş değildir. O vakte kadar fiilen yürürlükte olan kural, sözlü işgale dayanıyordu; belli ülkeler adına hareket eden öncü keşif kollarının tespit etmiş olduğunu ifade etmiş olduğu topraklar, kendisi adına hareket ettikleri ülkelerin mülkü olarak görülüyordu. Söz konusu konferans ile 'fiilî işgal' kuralı benimsendi; yani herhangi bir bölgede hak iddia edebilmenin şartı, orayı askerî anlamda işgal etmek oldu. Ve böylece konferans, sömürgeci güçlerin dünyanın birçok bölgesini hızlı bir biçimde işgal etmesinin yolunu açmıştır. Silah gücüyle (ve tabii ki bir elde de İncil'i tutarak) ve medenileştirme misyonuyla motive olmuş bu vahşi geliş karşısında Afrikalı yerli halkların direnebilme kabiliyetleri ise tabii ki çok düşük kalmıştır.

Sömürge ülkelerde oluşturulan sömürge yönetimleri tabii ki Avrupalı sömürgeci ülkelerin uzantısı yönetimler olmuştur ve bu yönetimlerin Avrupalı temsilcileri, bulundukları sömürge ülkelere silah zoruyla da olsa 'medeniyet' götürmek gibi bir misyon yüklenmiş algısı oluşturmak istemişlerdir. Sömürge ülkelerde insanlık suçu olarak işlenen zulmün tüm formları bu 'medenileştirme' misyonu görüntüsüyle ambalajlanmıştır. Bu 'medenileştirme misyonu' İngiliz şair Rudyard Kipling'in meşhur şiirinin (1899) de başlığı olan ifadeyle 'beyaz adamın yükü' ifadesiyle

sömürgeci Avrupalının vicdanını rahatlatacak bir forma büründürülmüştür.

Medeniyet götürülen yer olarak sömürge ülkelerindeki yerli halklar, güç sahibi sömürgeci Avrupalı yönetimler gözünde zor kullanarak baş eğdirecek olan, toprakları tam anlamıyla ve her şeyiyle kontrol ve hâkimiyet altına alınarak hükmedilecek olan, insan ve doğal kaynakları Avrupalının mutlak tasarrufuna tâbi kılınacak olan yerlerdir. Bu Avrupa merkezli emperyalist sömürgeciliğin başlamasıyla sömürgeci ülkelerden sömürge topraklarına doğru ciddi bir nüfus hareketi de başlamıştır. Yüzbinlerce Avrupalı (Portekizli, İspanyol, Hollandalı, İngiliz, Fransız, İtalyan, Alman, vd.) yeni zenginlikler ve fırsat arayışı içerisinde, Avrupalıların kurmuş olduğu ve ana sömürgeci ülke otoriteleri ile irtibatlı sömürge yönetimlerinin himayesinde olarak bu sömürge topraklarında yerleşmişlerdir. Sömürge, ülkenin insan kaynaklarının eşsiz zulümler eşliğinde kullanılmasıyla sömürülen ülkenin kaynaklarının çok düşük maliyetlerle ekonomik bir değer olarak sömürgeci ülkeye taşınması ise uzun vadede gerçekleşmiş olan şeyin yalnızca bir parçası olmuştur. Yüzyıllar içerisinde, sömüren ve sömürülen ülkeler arasında başlangıçta üzerinde çok fazla düşünülmemiş olan derin ve karmaşık kültürel ve toplumsal etkileşimler olmuş ve karşılıklı bağımlılıklar ortaya çıkmıştır.

Sömürgecilik yarışı İkinci Dünya Savaşı'nın önde gelen çıkış sebepleri arasında görülür. Her sömürgeci ülke daha geniş sömürge topraklarını (ve kaynaklarını) sahiplenmeyi hedeflemiş olduğundan İtalyanların ve Almanların gözü mevcut

Fotograf: Şükrü Dinçer

Fransız ve İngiliz sömürgeleri üzerindedir. Gelin görün ki bu büyük savaş tam tersi bir sonuca hizmet eder: Sömürgeci güçlerin birbiriyle savaşması sömürgelerdeki bağımsızlıkçı hareketlere kendilerini geliştirmede fırsat sunar; savaşın bitişiyle birlikte ortaya çıkmış olan uygun zeminde³ dekolonizasyon (sömürgelerin bağımsızlaşması) süreci büyük bir ivme kazanır.⁴

İkinci Dünya Savaşı'nın kazananı olan Avrupalı sömürgeci güçler savaşın hemen sonrasında sömürge ülkelerde yaygın biçimde ortaya çıkan bağımsızlıkçı talepleri çok keresinde (bazı istisnalar dışında)⁵, politikalarındaki değişiklik gereği eskiden olduğu gibi sertlikle karşılamamış, görevi devredecekleri yerel yönetimlerin yapısını ve ilişkilerin sonrasını biçimlendirmeye çalışıp çekilmek gibi akılcıca bir yol izlemişlerdir; çekilirken de mümkün mertebe, bu yönetimlerde kendi çıkarları açısından uygun isimlerin iş başına gelmesini sağlamışlardır. Aslında sömürgeci ülkeler, sömürge ülkelerin siyasal bağımsızlıklarını sağlamayı, İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte farklılaşan atmosferde sömürge ülkeler üzerindeki ekonomik nüfuzlarını devam ettirebilmeyi doğru yolu ve formülü olarak

görmüşlerdir. Sömürgeci ülkelerin bu yeni politika ve tutumlarının sonucunda sömürge ülkelerin yeni yönetimleri, bağımsızlık sonrası dönem yapılanmalarında ve izledikleri politikalarda büyük ölçüde sömürge dönemi şablonlarını esas almak durumunda kalmışlardır. Ve tabii ki sömürgeci ana ülkeler bu ülkelerden çekilirken terk etmiş gördükleri sömürge ülkeleri kendi hâl ve kaderlerine terk etmiş değildiler. Zaten sömürge ülkeler de böyle bir tutum beklentisi ya da isteği içinde olmamışlardır; işbaşına gelmiş ve dünyayı birçok açıdan ancak sömürgeci güçlerin bakış açılarıyla ve yönlendirmesiyle görebilen yerel yöneticiler de kendilerini sömürgeci ana ülkelerin yardım ve desteğine (hatta korumasına; hem iç ve hem de dış tehditlere karşı) ihtiyaç duymuşlardır. Bu durum da Avrupalı sömürgeci ana güçlerin bu yeni bağımsızlık kazanmış ülkeler üzerindeki kontrollerinin devamını sağlamaları için büyük bir imkân ve esneklik sağlıyordu. Bugün geriye dönüp bakıldığında sömürgeci ulusların öngördükleri bu 'dekolonizasyon' sürecinde, kendi açılarından çok da başarısız olmadıkları tespitini yapmak mümkündür.

Avrupalı sömürgeci ana güçlerin bu yeni bağımsızlık kazanmış ülkeler üzerindeki kontrollerinin devamını sağlamaları için büyük bir imkân ve esneklik sağlıyordu.

¹ Yazının 'Siyasî Bağımsızlık Kazanış Sonrasında Sömürge Ülkelerin ve Sömürgeciliğin Durumu' kapsamında olacak olan ikinci kısmı İnsicam'ın gelecek sayısında yer alacaktır

² Burada, hümanizmden rasyonalizme, bireycilikten pozitivizme tüm 'yeni' ve hayata bakışta ilahî mesajların öngördüğünün dışında bir perspektifi benimseyen çıkış ve arayışları destekleyen ve besleyen yapıyla ve 'kutsal' konseptine tümüyle kayıtsız ve karşı olan modern bilim anlayışının oluşmasında doğrudan rol ve etki sahibi olan 15. yüzyıl Avrupa Rönesansı'nın ve döneminin bu özellikleri ve kendisini kutsal olandan özgürleştiren mahiyetiyle başından itibaren dine (özelde Hristiyanlığa, geneldeyse tüm inanç temelli anlayış ve sistemlere) mesafeli bir karaktere sahip olduğunu ve bu günlere kadar derinleşerek devam eden bozuluşun da şekillenmeye başladığı dönem olduğunu hatırlamak uygun olacaktır.

³ Savaş sırasında sömürge ülke halklarından çok sayıda askerin müttefik devletler (İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, ABD, Çin, vd.) saflarında savaşmış olmaları ve böylece sömürgeci Avrupalı güçler nezdinde takdir edilmeyi hak etmiş olmaları, sömürgeci güçlerin savaşta güç kaybetmiş oluşlarının, savaş sonrasında ABD'nin 'kendi kaderini tayin hakkı' konusunda baskın bir tutum sergilemiş oluşu ve savaş süresince belli ideolojik yaklaşımların sömürge ülkelerde güçlenişinin de katkısıyla sömürge halklarının kendilerine güven duygularının ciddi şekilde yükselişi, bu uygun zemini oluşturan önde gelen faktörlerdir.

⁴ 1945-1980 yılları arasında çoğu Afrika'da bulunan 55 ülke siyasal bağımsızlığını kazanmıştır.

⁵ Siyasal bağımsızlık kazanım mücadeleleri çok kanlı ve sancılı geçmiş olan Cezayir (1962) ve Libya (1951) bu istisnalar arasında en başta hatırlanan örneklerdir.

Mustafa Efe ile Afrika Üzerine

İNSİCAM

1977 tarihinde Konya'da doğan Mustafa Efe 2002 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Mezuniyetin akabinde 2002 yılında Afrika araştırmaları çalışmaları ve dil öğrenimi için Güney Afrika Cumhuriyeti'ne gitti. Ülkemizin yetiştirdiği önemli Afrika uzmanlarından biri olarak hala çalışmalarına devam etmektedir.

S: Afrika'nın sizdeki çağrışımı nedir?

C: Afrika denilince ilk çağrışım; muhteşem bir tarih ve zenginliğe sahip geleneksel yapısı içinde, kalsaydı barış ve huzur içinde yaşayacak olan, fakat yok sayılmış tarihi ve köleleştirilmiş insanları, sömürülen zengin kaynakları ile dişleri sökülmiş ve pençeleri çekilmiş bir aslan aklıma gelir. Afrika; tarihi, kültürü, gelenek ve görenekleri, insanı ve duygusu ile yokluğa, hiçliğe, iradesizliğe mahkûm edilmeyi çağırıştırır. Afrika denilince, zenginlik içinde fakirlik, ihtişam yerine sefalet, iktidar içinde güçsüzlüğün kader haline getirilme çabası çağırıştırılır. Yine Afrika denilince özgürlüğün Kongo nehri gibi akıp gittiği dünyada Çad gölü gibi özgürlüğün tükenişini çağırıştırır. Afrika; baskı ve zulümlerin harmattan rüzgârı gibi estiği bu kıtada direnişi çağırıştırır. Afrika denilince altın tepelerinin üzerinde yokluğa ve yoksulluğa mahkûm edilme çağırıştırır. Afrika denilince en basit önlenabilir ve tedavi edilebilir hastalıklardan ölmeyi çağırıştırır. Afrika; Senge Pieh'i, Mansa Musa'yı, Seko Tore'yi, Mandela'yı, Nkrumah'yı, Kaddafi'yi, Shaka Zulu'yu, Jaja'yı, Abdülkadir Ceza-iri'yi çağırıştırır.

S: Afrika'ya ilginiz ne zaman, nasıl başladı?

C: Aslında taa ortaokulda iken diğer kıta tarihleri ile birlikte Afrika tarihini de bir ansiklopediden detaylı bir şekilde okumuştum. Özellikle Batı sömürgeciliğinin kıtayı ötekileştiren tarih yazımı anlayışıyla yazılmış bu ansiklopedi, daha derinlikli okumalar yapmamı sağladı. Güney Afrika Cumhuriyeti'ne dil öğrenimi için gittikten sonra ülkemizde bu alanda yeterli çalışmanın olmadığını ve çok ciddi bir boşluk olduğunu gördüğüm için tamamen Afrika'ya yoğunlaşmamın ülkemize katkı sağlayacağını düşündüm. Özellikle de orada Afrika ile ilgili çok zengin kaynakları görünce bu alanda çalışmaya daha fazla istek duydum. Yaklaşık on yıla yakın Afrika'da yaşadım. Yirmi yıldır Afrika'da okuyup-yazıp, anlatıp sahada çalışmalar yapıyorum. Bu konuda ne Batılı kapitalist yaklaşıma ne de sosyalist yaklaşıma düşmeyen bir Afrika perspektifi inşa ettim.

S: Türkiye'de Afrika ne kadar biliniyor? Bunun sebepleri hakkında neler söylemek istersiniz?

C: Maalesef Afrika ülkemizde yeterince bilinmiyor. Sanki daha yüz yıl önce bu kıtanın neredeyse 11 milyon kilometre karesi doğrudan ya da dolaylı olarak bu topraklara bağlı değildi. Afrika denilince fakirlik, yoksulluk, açlık, iç savaş akla gelmektedir. Bunun sebebi Batı tarafından ve Batı uşağı kalem-

ler tarafından inşa edilen Afrika anlayışıdır. Medyada bize Afrika'nın yamyamlarla dolu olduğunu, sürekli iç savaşlar olduğunu, hastalıklar olduğunu hiç kimsenin gitmemesi gerektiğini, Türkiye'nin yönünün Batı olduğunu, hedefinin Avrupa Birliği'ne girmek olduğunu söyleyenlerin inşa ettiği bir Afrika yaklaşımından dolayı Afrika ülkemizde çok az bilinmektedir. Türkiye'de Afrika, belgesellerdeki vahşi yaşam, uçsuz bucaksız arazilerinde koşan hayvanlar, Nil nehrindeki timsahlar olarak bilinmektedir. Bu yaklaşımın yıkılması için yaklaşık yirmi yıldır mücadele ediyorum. Trablusgarp, Habeş, Ekvator eyaletleri ve Zenci Musa, Şitta Bey akla gelmemektedir.

S: Afrika'yı bilen biri olarak size şunu sormak istiyorum: Dünyaya sunulan geri, yabanî, vahşi vb. olumsuz Afrikalı fotoğrafı, gerçekle örtüşüyor mu? İnsanların önüne niye böyle bir fotoğraf konuluyor?

C: Bu fotoğrafın Afrika ile genel anlamda bir alakası asla yoktur. Elbette ki vahşi yaşam var ve dünyadaki en bâkir bölgelerin bazıları buralarda. İlerlemeci, evrimci tarih anlayışı ile Afrika'ya bakan batılılar, Afrikalıları medenileştirme görevi ile orada olduklarını söylemekteydiler; hâlâ da öyle söylüyorlar. İnsanların Afrika'yı yakından tanımalarının ve irtibata geçmelerinin önüne geçmek için bu Afrika imajı inşa edilmektedir ve sürekli kamuoyuna bu şekilde lanse edilmektedir. Çünkü insanlar Afrika'yı yakından tanısalar doğrudan ticaret yapabileceklerdir, kültürel ve eğitim iş birlikleri gerçekleştirebileceklerdir, bu görüşmeler vesilesiyle de ön yargıları yıkılacaktır. Bundan sonra da dünyanın mazlum ve mağdur coğrafyalarındaki insanlar iş birliği yaparak sömürgeci, vahşi ve yamyam batılılara karşı bir ittifak ortaya çıkaracaktır. Böyle bir ittifak ortaya çıktığı zaman gıda, hammadde, petrol, gaz gibi birçok kalemde Afrika'ya muhtaç olan Batı çökecektir.

S: Batılılar, Afrika'da bir şey bıraktılar mı sizce? Yaklaşık üç dört asırdır yer altında yer üstünde ne varsa aldılar götürdüler. Henüz götüremediklerini ise garantiye aldılar. Afrika'da batılardan geriye ne kaldı?

C: Batılılar, Afrika'ya dillerini, dinlerini, kan, gözyaşı, zulüm/soykırım hatıraları, geleneksel- toplumsal yapıları ve yönetim biçimlerinin yıkımlarını bıraktılar. Bıraktıkları diğer şeyler; sömürgecilik, kölelik ve misyonerlik olmuştur. Sömürgecilikle sınırları çizilmiş, kölelikle Amerika gibi yeni dünyalar inşa edilmiş, misyonerlikle de Avrupa'da tükenmiş içi boşalmış Hristiyanlık Afrika'ya transfer edilerek yeni bir hayat bulmuştur. Fransızlar mesela eski sömürgelerinde genelde cumhurbaşkanlığı sarayı için bir bina bırakmışlardır. Dil ve din üzerinde biraz durmakta fayda var. Çünkü sömürgeciliğin uzun yıllar devam edebilmesinin yolu dil ve din idi. Mesela Çad'a bağımsızlık vermek için Fransızcanın resmi dil olarak kabul edilmesi ve ilköğretimin mecburi tutulmasıdır. Çad bağımsızlık kazandığı zaman Fransızca bilenlerin oranı sadece yüzde 2 idi. Afrika kıtasının neredeyse tamamının sömürgeci batılılar arasında paylaşıldığı 1884-1885 Berlin Konferansı sırasında Afrika kıtasında sömürgeciliğin dini Hristiyanlık oranı sadece yüzde 7-9 arasında idi, bugün yüzde 50'ye yaklaşmıştır. Sınır ihtilafları kalmıştır. Etnik ve sosyolojik sınırları dikkate almayan sömürgeciler çizdikleri sınırlarla kalıcı ihtilaflar inşa etmişlerdir.

S: Bize sunulan fotoğrafta Afrika, medeniyeti ve kültürü olmayanların kıtası. Bu, ontolojik olarak imkânsız. İnsanın olduğu yerde mutlaka medeniyet ve kültür de vardır. Bu konuda ne söylemek istersiniz?

C: Bu sorunuz en önemli soru aslında. Çünkü Afrika'ya dair konuşacağımız her başlığı içeren bir soru. Elbette ki bu sunulan fotoğraf Batı

tarafından inşa edilen Afrika imajının bir sonucudur. Aynı zamanda bu yolla kıtanın tarihini yok sayarak Afrikalıların kendilerine olan güveni yok etme ve sömürgecilere karşı direnişi kırmak amaçlanmaktadır. Halbuki Afrika kıtası, en eski ana karalardan olup insanoğlunun da ilk yerleşim yeri olarak bilinmektedir. Afrika kıtasının eski dünyada sayılmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunların en başında gelen ise Afrika kıtasında kurulmuş olan bugünkü bilgilerimiz çerçevesinde bile sınırlı bilgilerin bulunduğu halde ulaşabildiğimiz Nil havzasında, Kuzey Afrika'da Kartacalılar, Mısır'daki medeniyeti, Fenikelilerin kurmuş olduğu medeniyetleri, Batı Afrika'daki kurulmuş olan medeniyetler, Mali Dahomey, Shongai, Kongo Great Zimbabwe Etiyopya imparatorlukları da Afrika medeniyet havzasının ana noktalarını göstermektedir. Afrika kıtasının diğer bölgelerle çok sınırlı ilişkisinin olduğunu görüyoruz. Etiyopya'da, Viktorya Gölü çevresinde, Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki insanlığın beşiği olarak adlandırılan bölgede yapılan arkeolojik kazılar ve diğer antropolojik çalışmalar binlerce yıllık fosilleri ve aletlerin bulunmasıyla, kültür ve medeniyet havzalarının ortaya çıkmasıyla neticelenmiştir. Özellikle Mısır'da Nil çevresi, Etiyopya ve Sudan Afrika'daki kültür, ticaret ve dini faaliyetlerin yaygın olarak görüldüğü bölgelerdir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın ilk yayıldığı kıta Afrika'dır. Timbuktu gibi İslam medeniyetinin en muhteşem ilim merkezlerinden kimileri Afrika'dadır.

Sömürgecilik öncesinde Afrika kıtasında birçok krallık, İslam devletleri ve bölgesel yönetimler bulunuyordu. Kuzey Afrika bölgesinde de Mısır ve Berberiler, Roma imparatorluğuna direnememişler ve bir dönem Roma'nın eline geçmiştir. Mısır, Kartaca, Kushite, Numidia, Ashanti, Dahomey, Mali, Buganda, Shongai, Great Zimbabwe, Zulu, Matebele, Hausa, Kongo, Habeş, Aksum,

Wolof, İdrisi, Fatimi, Hammadid, Zirid, Hafsid, Eyyubi, Memluk, Darfur, Sokoto, Derviş, Kitara ve Berberi devletleri gibi kimileri İslam devletleri olmak üzere küçükü büyükü devletler ve imparatorluklar bulunuyordu. Kitada çoğunlukla farklı dillerin konuşulduğu ve farklı etnik grupların yaşadığı bu ülke ve imparatorluklarda güçlü merkezi krallıkların çevresinde bir birliklik bulunmakta ve ülkelerin sınırları da kesin çizgilerle çizilmiş değildi. Bundan dolayı da ülkeler arası geçişkenlik çok kolay idi. Bu durum, birçoğu göçebe olan Afrika toplumlarının ülkeler arasında kolay hareket edebilmesine olanak sağlıyordu. Sömürge yönetimleri buralara girdikten sonra bu devletleri yıkmışlardır. Afrika geleneksel devlet sistemi ile ilgili hiçbir şey kalmaması için de halifeleri, kralları, kraliçeleri, imparatorları, sultanları, şefleri, reisleri ve hanedan mensuplarını öldürmüşler veya sürgüne bir başka sömürgeye götürmüşlerdir. Fransızlar 1896'da Madagaskar'ı sömürgeleştirdikleri zaman Kraliçe III. Ranavalona'yı sürgüne göndermişlerdir. Fulani ve Hausa imparatorlukları sömürgeci Avrupalılar gelinceye kadar varlıklarını sürdürmüşler ve bölge sömürgeci güçlerin eline geçince Fransa ile İngiltere arasında paylaşılmıştır. Sömürge dönemi öncesindeki büyük krallıklardan biri olan Kongo Krallığı gibi büyük krallıkların topraklarını sömürgeleştiren Avrupalı sömürgeci ülkeler de büyük toprak sahibi olmuşlardır. Kongo imparatorluğu önce Portekiz Krallarının 1884-1885 Berlin antlaşması, sonrasında da kendisinden yetmiş iki kat küçük Belçika Kralının toprağı olmuştur.

S: Afrika'nın geleceğini nasıl görüyorsunuz? Bu kara kıtanın temiz insanları gelecekte nasıl bir yerde olacaklar, insanlığın geleceğinde nasıl bir rol oynayacaklar?

C: Dünyanın en zengin kıtası olarak Afrika'nın geleceğini çok parlak görüyorum. Afrika ülkeleri 1950'lerden itibaren bağımsızlık-

larını kazanmaya başladılar. 1990 başına kadar bu süreç devam etti. Bu zamana kadar ülkelerin temel amacı bir şekilde bağımsızlık kazanmaktı. Bundan dolayı eski sömürgeci efendiler Fransa, İngiltere, Belçika, Almanya ve Portekiz'e birçok tavizler verildi, bağımlılık anlaşmaları yapıldı. Mesela Frank'ın para birimi olarak kullanılması gibi. 1990'lardan günümüze kadar ülkelerde uzun yıllarda iktidarda kalan eski sömürgecilerin yetiştirdiği liderler iktidar olurken yeni nesil yöneticiler yeni yeni idareye gelmektedirler. Elbette ki genç darbecilerin darbe ile iktidara geliyor olmaları olumsuz gibi görünürken Mali gibi ülkelere müşahade ettiğimiz üzere eski ve yeni sömürgeci ve yağmacı Fransa'ya karşı tepkilerin gittikçe yükselmesi Afrika'nın geleceği açısından ümit vericidir. Diğer yandan yeni nesil Afrikalılar, dünyanın diğer ülkelerine de giderek aslında farklı bir dünyanın olduğunu keşfetmektedirler. Bu keşsettikleri ülkelere kendi ülkelerine taşıdıkları tecrübe, teknoloji transferi ve bilinç kendi ülkelerinde değişim ve dönüşüm sağlayacaktır. Afrika kıtası kendi içinde bu değişim ve dönüşümü sağlayıp bilinç kazandığı zaman, zengin kaynaklarını işleyerek ürettiklerini ve ürettiklerini dünyanın diğer ülkelerine ihraç ederek ekonomik bağımsızlıklarını kazanacaklardır. İletişimin bu kadar geliştiği bir dönemde Afrika hakkında hâlâ devam eden olumsuz imajları silen çalışmalar yapma imkânı bulacaklardır. İnsanoğlunun sadece batılı ülkelere mahkûm olmaması gerektiğini belki de Afrikalılar öğretecektir.

S: Size göre Afrika'nın temel sorunu nedir? Buna bir cevabınız var mı?

C: Elbette ki bu sorunun birden fazla cevabı bulunmaktadır. Hatta herkesin bakış açısına göre de farklılık arz edebilir. Fakat Afrika'nın en temel sorunu özgüven eksikliği ve öğretilmiş çaresizliktir. Afrika insanının yüzyıllardır ezilen, yok edilme-

ye çalışılan kendine güven duygusu ciddi şekilde tahribata uğradığı için karşılaştıkları problemleri çözmek konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar.

Burada öncelikli ihtiyaç Afrika'nın bir bilinç inşasına ve yeni bir tarihe ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Bu durum sadece belli kişilerin savunduğu siyah bilinçliliği vs. değil daha kitlesel bir Afrika bilinç inşasından bahsediyorum.

Sömürgeciler birçok konuyu Afrikalılara ya öğretmemişler, göstermemişler ya da yanlış öğretmişlerdir. Bundan dolayı öncelikle Afrika'nın kendine özgüvenini kazanabilmesi için Afrika perspektifinden yazılmış, Avrupa'dan başlamayan yeni bir tarihe sahip olması söz konusudur. Bu tarih bilinci olmadan diğer konular çözülemez.

S: Afrikalılar kendilerinin farkındalar mı? Kendi imkânlarını, potansiyellerini, güçlerini görebiliyorlar mı?

C: Maalesef belki de en büyük problem burada. Afrika kıtasında öğretilmiş bir çaresizlik hüküm sürmektedir. Afrikalılar kendi potansiyellerinin farkında değillerdir. Eğer Afrika ülkeleri eski sömürgeci güçlerle ilişkilerini sınırlandırsalar veya bitirseler prangalarından kurtulmuş olacaktırlar. Afrika ülkeleri çeşitli gıda maddeleri, hammadde kaynakları ve petrol konularında birlikte davranıp batılı eski sömürgecilere bunların gidişlerini sınırласalar batılı ülkeler açlıktan ölür, soğuktan donarlar. Mesela bugün Fransa elektrik ihtiyacının yüzde 75'ini nükleer santrallerden elde eder. Bu nükleer santralin uranyumu ise Nijer'den gelmektedir. Afrikalılara sahip oldukları değerler yeniden hatırlatılmalıdır. Kendi tarihlerinin farkına varmaları sağlanmalıdır. Mansa Musa'yı bilmeyen bir Afrikalı hangi zenginliği ve siyasi gücü hayal edebilir.

S: Türkiye'nin Afrika'da yapacağı çalışmalar konusunda tavsiyeleriniz nelerdir?

C: Türkiye'nin bugün yürütmüş olduğu Afrika politikası ise Afri-

ka'yi keşfetme veya Afrika'ya açılma olarak değil "Afrika'ya Dönüş" olarak okunmalıdır. Türkiye üç kıtanın keşiştiği bölgede taşımış olduğu tarihi geçmişten dolayı Asya, Avrupa ve Afrika ile uzun yıllara dayanan bir ilişki içinde olmuştur. Bundan dolayı da bu kıtalardaki her bir gelişme Türkiye için önemlidir. Türkiye istese de istemese de bu bölgelerle sürekli şekilde irtibat halinde olmak ve bu bölgelere yönelik çalışmalar yapmak zorundadır. Çünkü bu ülkenin tarihini ve geleceğini şekillendirecek olan yine bu bölgedir.

Sömürgecilik, sömürgeciliğin keşif kolu olan misyonerlik, kölelik, sömürge altındaki ve ihanet içerisindeki zihniyetler Afrikalıları yormuştur. Afrikalılar insanlara ve devletlere olan güvenlerini kaybetmişlerdir. Afrikalılar dürüst ortaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Tutunacak dürüst bir el arayan Afrikalıları Türkiye bugün dostluk elini uzatmaktadır.

Sömürgeciliğin çok ciddi sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik etkiler bıraktığı hatta "sömürgeciliğin kurumsallaştığı" bir kıtada, Türkiye çalışmalar yapmaya gayret ediyor. Dili İngilizce veya Fransızca, yönetim biçimi cumhuriyet olup, Noel'i bayram olarak kutlayan, Frank'ı para birimi olarak kullanan ülkelerde Türkiye'nin başarılı olmaması için çalışan eski sömürgeci güçlerin var olduğu unutulmamalıdır.

Afrikalılar Türkiye'yi küresel emperyalizmin aktörlerinden biri olmadığı için kendilerine yakın görmektedirler. Bundan dolayı da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği için rekor sayıyla Türkiye'yi desteklemişlerdir. Afrikalıların Türkiye'den beklentileri acı sömürge tecrübesinin izlerinin silinmesi için sürdürülebilir bir kalkınmayı gerçekleştirecek tecrübesini paylaşması, sahip olduğu teknolojisinin transferi ve kendilerine rehberlik edilmesidir. Kalkınma programları, bölgesel kaynakların kullanıldığı üretime dayalı ve sürdürülebilir olmalıdır.

Eğitim çalışmaları yapılırken, ülkelerdeki kültür, etnik köken, dil, din ve mezhep hassasiyetleri göz önünde bulundurulmalıdır. Müslümanlar açısından da Müslümanlara mezhepçilik veya hizipçilik refleksleriyle değil sadece Müslümanlık üzerinden bir dil oluşturulmalıdır. Eğitim çalışmaları, mümkün meretebe çocuklar kendi topraklarından koparılmadan bulundukları ülkelerdeki sosyo-kültürel ortamla uyumlu bir şekilde kurulacak eğitim yuvalarında yapılmalıdır.

Afrika'nın ihtiyacı olan ekonomik yardımlar değil var olan kaynaklarının uygun şekilde yönetilmesidir. Türkiye bu kaynakların kullanım ve idaresi konusunda Afrikalıların yararına olacak şekilde yardımcı olmaya çalışması daha faydalı olacaktır. Türkiye kendisi böyle bir çalışma içerisine sadece "kendisi olarak" girmelidir. Küresel yeni sömürgeci güçlerden herhangi biriyle ortak projeler geliştirerek girmemelidir. Türkiye jeopolitiği yok saymayan ama jeokültürel yapıyı da ihmal etmeyen bir yaklaşım içinde olmalıdır. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik çalışmalarında jeokültürel yapının ikincil hatta üçüncül planda bırakılması Türkiye'nin en büyük handikabıdır. Türkiye, iktisadi sınırlarını, kültürel sınırlarını, siyasi sınırlarını ve sosyal sınırlarını çok iyi şekilde tespit ederek çalışmalar yapılmalıdır.

Sömürgeci, işgalci, kibirli Avrupa merkezli Afrika perspektifi yerine iş birliği, dayanışma, ortak tarih, bilgi, birikim ve tecrübesini paylaşma üzerine inşâ edilmiş bir Afrika perspektifi en doğru tercih olacaktır. Sömürgeciliğin eski ve yeni bütün formlarıyla Afrika kıtasına yeniden dönüşünün planlarının yapıldığı bir zamanda Türkiye'nin karşılıklı saygı çerçevesinde iş birliği ve dayanışmayı merkeze alarak Afrika'ya dönüşü tarihî bir değer ifade etmektedir.

Teknolojinin yaklaştığından bin kat daha fazla "hafıza uzaklığı" yaşıyoruz. Zihinlerimiz almıyor. Tarih

kitaplarımızda okutmuyoruz. Çok değil sadece yüz yıl önce bu kıtada Habeş eyaletimizin, Trablusgarp eyaletimizin, Ekvator eyaletimizin ve diğer eyaletlerimizin olduğunu insanlarımız bilmiyor. 30 Ekim 1890 tarihli Türk Notasına göre Libya hinterlandının bugünkü Cezayir, Nijer, Nijerya, Kamerun, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ni içine aldığı insanlarımız bilmiyor. Cumhurbaşkanımızın son ziyareti bu "hafıza uzaklığı"ni ortadan kaldırmaya katkı verecektir. Bu süreçte, sahip olduğumuz bu büyük tarihe uygun büyük ve geniş bir bakış açısına, yeni bir hafıza ve yeni bir dil inşasına ihtiyacımız var.

S: Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

C: Buradan derginizin okuyucularına seslenmek istiyorum. Afrika konusundaki Batı merkezli yaklaşımlara itibar etmesinler. Halihazırda öğretilen tarih kitaplarına kendilerini hapsedmesinler. Çünkü eğer buna hapsolurlarsa sadece yüz otuz yıl evvel Ekvator eyaletimizin olduğunu bilemezler. Yine derginiz vasıtasıyla okullarımızda tarih okutan hocalarımıza sesleniyorum. Afrika'sız Türk tarihi okutulamaz. Türkiye'siz de Afrika tarihi okutulamaz. Neredeyse 1200 yıllık geçmişimiz olan bir kıta yok sayılamaz. Lanza'roté'siz, Harar'sız, Wadela'sız, Malindi'siz, Mombasa'sız, Kilve'siz, Sofala'sız, Kuseru'suz, Mogadişu'suz, Zeyla'sız, Cibuti'siz, Asmara'sız, Masavva'sız, Asmara'sız Sevakın'sız Türkiye tarihi okutulamaz. Afrika perspektifinden bakmaya çalışmalılar. İlerlemeci-evrimci tarih anlayışı ile Afrika tarih, kültür, gelenek ve göreneklerini değerlendirmesinler. CNN, BBC gibi batılı medya organlarındaki Afrika imajına itibar etmesinler.

-Zaman ayırıp sorularımıza cevap verdiğiniz için teşekkür ederiz.

-Afrika'ya ilginizden dolayı ben teşekkür ederim.

Uzaklardaki Kardeşimiz: İmam Abdullah Harun

Taha KILINÇ

Araştırmacı-Yazar

Afrika'nın en güney ucuna, Cape Town'a, Müslümanların ilk kez ayak basışı 1658 yılına rastlar. Hollandalı sömürgecilerin Malezya, Endonezya, Bengal ve Madagaskar'dan taşıyıp getirdiği bu Müslümanların tamamına yakını köleydi ve dinlerinin pratiğinden haberleri yoktu. Bir süre sonra Cape Town, sömürgecilerin siyasî muhalifleri iskân ettiği bir sürgün yerine de dönüştürüldü. Bu çerçevede, Doğu Endonezya'daki Makassar şehrinin yöneticisi Şeyh Yusuf ve maiyetindeki kırk dokuz kişi Cape Town'a getirilerek, merkezden uzak bir noktaya yerleştirildi. Aynı zamanda âlim bir zat olan Şeyh Yusuf'un bölgeye gelişiyle birlikte Müslüman nüfusun İslâmî açıdan şuurlanma süreci de başlamış oldu. Şeyh Yusuf'a yakın bir zamanda Cape Town'a yerleşen Abdullah Kadı Abdusselâm, yine bölgenin bir başka âlim şahsiyeti olarak öne çıkıyordu.

Şeyh Yusuf, Abdullah Kadı Abdusselâm ve diğer Müslümanlar, geldikleri bölge itibariyle Şâfiî mezhebine mensuptur. Böylece, Cape Town ve çevresindeki Müslüman nüfus arasında Şâfiî mezhebi ağırlık kazandı.

Neredeyse iki yüz yıl sonra, bu defa Büyük Britanya İmparatorluğu'nun sömürgecilik faaliyetleri çerçevesinde, Hindistan Müslümanları Güney Afrika'ya taşınmaya başladı. Kalkuta, Bombay, Delhi ve Gücerat'tan, bölgedeki arazilerde ve mülklerde çalıştırılmak üzere getirilen Müslümanlar, Güney Afrika'nın orta-iç kesimlerine ve doğu kıyılarına -bugünkü Durban ve Port Elizabeth- yerleştirildiler.

Hindistan Müslümanları, ağırlıklı olarak Hanefî mezhebine mensup bu bulunduğu, Güney Afrika'nın orta-iç kesimleriyle doğu kıyıları, Hanefî mezhebinin yoğunlaştığı kısımlar olarak öne çıktı.

1900'lerin başına kadar Güney Afrika'ya Müslüman akını devam etti. Afrika ve Ortadoğu başta olmak üzere, dünyanın farklı yerlerinden Müslümanlar buraya gelerek yerleştiler. Ancak Şâfiî ve Hanefî mezheplerinin bölgesel dağılımı, büyük ölçüde aynı kaldı. Zira Cape Town'daki kalabalık ve güçlü Müslüman kolonisiyle Johannesburg-Durban hattındaki Müslüman-

lar hem nüfus hem de ekonomik ağırlık olarak varlıklarını korudular. Günümüzde de Güney Afrika'nın toplam 60 milyon nüfusunun %3'ü Müslümanlardan oluşur. Bununla birlikte Müslümanlar, nüfuslarının azlığına rağmen ülke ekonomisinin yaklaşık %40'ını ellerinde tutmaya devam etmektedirler.

Güney Afrika'da 1948'den 1990'ların başına kadar etkili olan ve beyaz ırkın diğer ırklara uyguladığı korkunç baskıyla tarihe geçen "Apartheid" rejimi, Müslümanların varlığına yönelik saldırgan tutumuyla da hafızalara kazındı. Bu dönemde, Cape Town'ın Malay asıllı Müslümanları arasından yetişmiş bir isim, Apartheid rejimine karşı verdiği mücadeleyle ve trajik akıbetiyle bütün dünyada şöhrete kavuşacaktı: İmam Abdullah Harun.

Abdullah Harun, 8 Şubat 1924'te Cape Town'un güney banliyölerinden NewlandS:Claremont'ta, ailesinin en küçük çocuğu olarak dünyaya geldi. Bebekken annesinin vefatı üzerine, kendisini halası Meryem büyüttü. Genç Abdullah, 1950'de Halime Sadan'la evleninceye kadar

halasının yakın koruması altında ve çok yönlü desteğiyle yaşayacaktır.

Temel eğitimini, 1912'de kurulan Talfalah School'da tamamlayan Abdullah Harun, yetişkinlik çağında, İslâmî ilimler tahsili için Mekke'ye gitmeye karar verdi. İki yıl süren bu tecrübe sırasında tanıştığı Şeyh Abdurrahman el Alevî el Mâlikî (v. 1986), onu hayatı boyunca etkiledi. Cape Town'a döndükten sonra Şeyh Tâhâ Cemaleddin (v. 1946) ve Şeyh İsmail Ganief (v. 1958) eliyle sağlam bir ilmî ve ahlâkî eğitim alan Abdullah Harun, bilhassa Şeyh İsmail'den "Sadece ilimle ilgilenmekle yetinmemesi, sosyal ve toplumsal meselelere de kafa yorması" yönünde telkinlere muhatap oldu. Bu telkinler, Abdullah Harun'u Cape Town'daki Müslüman cemaat için kelimenin tam anlamıyla "imam" haline getirecekti.

Abdullah Harun, 1955'te Claremont'taki Stegman Caddesi üzerinde bulunan Câmia Mescid'e imam olarak tayin edildiğinde henüz 30 yaşındaydı. Caminin yaşlı cemaati başlarda dudak bükse de Abdullah Harun hızlı bir şekilde camiyi genç-

Günümüzde de Güney Afrika'nın toplam 60 milyon nüfusunun %3'ü Müslümanlardan oluşur. Bununla birlikte Müslümanlar, nüfuslarının azlığına rağmen ülke ekonomisinin yaklaşık %40'ını ellerinde tutmaya devam etmektedirler.

Abdullah Harun, 1955'te Claremont'taki Stegman Caddesi üzerinde bulunan Câmia Mescid'e imam olarak tayin edildiğinde henüz 30 yaşındaydı. Caminin yaşlı cemaati başlarda dudak bükse de Abdullah Harun hızlı bir şekilde camiye gençler için çekim merkezi haline getirmeyi başardı. Sportif faaliyetlerden ilim halkalarına, yardım çalışmalarından halka açık derslere varana kadar Câmia Mescid, birdenbire Cape Town'ın güney banliyölerinden Müslümanların akın ettiği bir odağa dönüştü.

ler için çekim merkezi haline getirmeyi başardı. Sportif faaliyetlerden ilim halkalarına, yardım çalışmalarından halka açık derslere varana kadar Câmia Mescid, birdenbire Cape Town'ın güney banliyölerinden Müslümanların akın ettiği bir odağa dönüştü. Bu durum elbette Apartheid rejiminin dikkatinden kaçmayacaktı. 1958'de Claremont Müslüman Gençlik Birliği, 1959'da da "Ayna" adlı bir İslâmî derginin kuruluşu, İmam Harun'un tümüyle devletin radarına girmesine yol açtı.

Sonraki yıllar boyunca kendi cemaatini aktif şekilde eğiten ve her yaş grubuna hitap etmeyi başaran İmam Abdullah Harun, eş zamanlı olarak Güney Afrika'da ağırlaşan Apartheid rejimine de eleştiriler yöneltmeye başlamıştı. Onun Câmia Mescid'de verdiği cuma hutbeleri ve halka açık vaazlar, ırkçılığın İslâm'la hiçbir şekilde bağdaşmayacağını çok farklı örneklerle ortaya koyan birer dersti aynı zamanda. İmam'ın ırkçılığı açıktan eleştirmeye başlaması, kendisine yönelik baskıların gittikçe yoğunlaşmasına neden oldu. İmam'ın çizgisinin Apartheid rejimi açısından iki mahzuru vardı: Hem Müslümanların şuurlanarak rejime baş kaldırma-

sından çekiniyorlardı hem de Müslümanlarla diğer ezilen milletlerin ortaklaşa hareket edebileceğinden korkuyorlardı. Kendisine yönelik tazyikin ve işin hangi boyutlara varabileceğinin farkında olan İmam Harun, Güney Afrika'da yaşayan farklı milletlerden insanlarla sıkı temaslar kurmaya ve Müslümanlarla diğer inanışların ırkçılığa karşı uyanık kalmasına çalışıyordu.

1965'te İmam Abdullah Harun ve eşi Halime Hanım, yıllardır oturdukları, çocukları Şâmile, Muhammed ve Fâtıma'nın da dünyaya geldiği Jefferson Caddesi üzerindeki evlerinden zorla çıkarıldılar. Apartheid rejiminin yeni aldığı bir karara göre, bu bölge artık tamamen beyazların kullanımına tahsis edilmişti. İmam Harun, Repulse Road Athlone bölgesinde bir arsa alarak, oraya kendi evini inşa etti. Camideki vazifesinin yanında İngiliz şekerleme markası Wilson Rowntrees'in ürünlerinin satışıyla da meşgul olduğundan, ekonomik anlamda cemaat mensuplarından daha iyi durumdaydı. İmam'ın bu işi tercih etmesinin tek sebebi maddî bağımsızlık peşinde olması değildi, "satış görevlisi" izni sayesinde -ki bu izin de sonradan iptal edilecekti- Cape Town'ın bütün mahallelerine ra-

hatlıkla girip çıkabiliyordu. Böylece şehrin nabzını tutuyor, her kesimle temas kuruyordu. Zaman zaman bu gezintilere eşlik eden oğlu Muhammed, babasını cepleri hep şekerle-meyle dolu ve dili de sürekli Kur'an tilavet eder halde hatırlayacaktı.

Polis tarafından sürekli ifade-ye çağrılan ve hareketleri kontrol altında tutulan İmam Abdullah, 1968'de son kez Güney Afrika dışına bir seyahat gerçekleştirdi, Mekke'ye giderek haccını yaptı. Burada dostlarıyla bir araya geldi, okuldan eski hocalarıyla ve bazı arkadaşlarıyla buluştu. Hatta Suudi Arabistan Kralı Faysal'la kısa bir görüşme de gerçekleştirdi. Ardından büyük kızı Şâmîle'nin üniversite kaydı için Londra'ya geçti. Yol üzerinde uğradığı Kahire'de de çok sayıda randevusu vardı.

Cape Town'a döndükten sonra Apartheid rejiminin kendisine yönelik tacizleri öylesine sıklaşmıştı ki bazı dostları yabancı bir ülkeye iltica etmesini önerdiler. İmam Abdullah Harun, tam bir açmazla karşı karşıyaydı: Yaşlı babası, herhangi bir seyahate katlanabilecek durumda değildi. Kendisi de yabancı bir ülkede nasıl tutunacağı ve ailesini nasıl geçindireceğini bilmiyordu. Yine de çevresinin ısrarıyla, Kanada'nın Güney Afrika'daki büyükelçiliğine başvurdu. Elçilik başvurusu hızlı bir şekilde reddedince, imam harekete geçmek için artık çok geç olduğunu acı içinde fark etti. Gerçekten de kapalı kapılar ardında karar çoktan verilmiş, geriye atılacak son bir adım kalmıştı. O adım da fazla gecikmeyecekti:

28 Mayıs 1969 sabahı, İmam Abdullah Harun, korkunç işkenceleriyle ünlü Caledon Square Polis Karakolu'na ifade için çağrıldı. O gün, Hz. Peygamber'in doğum günü

olarak bilinen 12 Rebûlevvel'di ve İmam, camide Müslümanlara vereceği vaaza hazırlanıyordu. Karakola gitti, birkaç saat sonra evine kısa süreliğine dönerek eşyalarını almasına izin verdiler. Sonraki 123 gün boyunca, ailesinin kendisini hiçbir şekilde görmesine müsaade bile edilmeden, karakolda ağır işkencelerden geçirilen İmam Abdullah Harun, 27 Eylül 1969 günü son nefesini vererek Rabbine kavuştu. Polisten yapılan resmî açıklamada "merdivenden düştü" dense de herkes neler yaşandığının farkındaydı. Nitekim otopsi sonucu da imamın işkence sonucu ruhunu teslim ettiğini ortaya koyacaktı.

Şehadetinin üzerinden geçen onca zamana rağmen, İmam Abdullah Harun, Müslümanların hafızasında hâlâ yaşamaya devam ediyor bugün. Çocukları Şâmîle, Muhammed ve Fâtıma, babalarının misyonunu sürdürerek, onun -ölümünden sonra bile olsa- adalete kavuşması için mücadele ediyor. Kendileriyle tanışan bütün Müslümanlara, kardeşliğin sınımsız tesirlerini derinlemesine hissettirerek...

Polis tarafından sürekli ifadeye çağrılan ve hareketleri kontrol altında tutulan İmam Abdullah, 1968'de son kez Güney Afrika dışına bir seyahat gerçekleştirdi, Mekke'ye giderek haccını yaptı.

Güney Afrika Müslümanlarının Kimlik Mücadelesi

İbrahim TİÇLİ

Gazeteci-Yazar

Güney Afrika Müslümanları deyince aklımıza gelen ilk isim, kuşkusuz İmam Abdullah Harun'dur. Genç yaşta Cape Town'un önemli camilerinden Claremont Camii'nde imamlık vazifesinde bulunmuş olan İmam Harun, sıradan bir camii görevlisi değildir. Aynı zamanda Apartheide -Güney Afrika'da 1948-1994 beyaz azınlığın üstünlüğüne yönelik ayrılıkçı rejim- karşı bir savaşçı olup yüz günden fazla fiziksel işkenceye maruz kalarak polis nezaretinde hayatını kaybetmiştir.

Ebubekir Efendi de İmam Harun gibi Türkiye'de son zamanlarda bilinen isimlerden biri haline gelmiştir. Oysa Ebubekir Efendi'yi, Güney Afrika ülkeleri içinde tanımayan çok nadir kişi vardır. Ebubekir Efendi Osmanlı devleti tarafından 1862'de Güney Afrika'ya gönderilmiş, ilim ve eğitim alanında yaptığı birçok çalışmadan sonra Güney Afrikalıların hayatında derin iz bırakarak Cape Town şehrinde vefat etmiştir.

Güney Afrika'nın ilk yerli bilinen halkı, Koi Koi ve San yerlileridir. Beyazlar ilk olarak Fırtınalar Burnu'na gelmeleri ile Güney Afrika'ya ayak basmaya başladılar. İlk beyaz yerleşimleri ise 17. yüzyılın ikinci yarısında kurulmaya başladı. Güney Afrika'ya ilk gelen Avrupalılar, Portekizliler olsa da yerleşim için gelenler Hollandalılar olmuştur. Bu gelenler, denizcilik ve tarımla uğraşan Hollandalılar olduğu için kölelere gerek duymuşlardır. Koi Koi ve San yerlileri doğa insanları idi, toprağa bağlı yaşamaları imkânsız gibiydi. Bu yüzden Hollandalılar sömürgeleştirdikleri Malay Adaları'ndan Müslümanları köle olarak getirmişlerdir. İlk Müslüman köleler, 17. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Güney Afrika'nın özellikle şimdilerde Cape Town olarak adlandırılan şehrine getirilmiştir.

Güney Afrika'ya getirilen diğer bir Müslüman grup ise, önce Hollandalılar daha sonra İngilizler tarafından getirilen Doğu Afrika sahillerinde yaşayan yerli Müslümanlardı. Somali, Kenya, Tanzanya -özellikle Zanzibar adası ve Madagaskar'dan oldukça sağlıklı koşullarda gemilerle getiriliyordu.

Üçüncü grup Müslümanlar ise İngilizler tarafından “işçi” olarak Hindistan’dan getirilen Müslümanlardı. İngilizler bu Müslümanları daha çok Durban ve çevresine yerleştirmişler, Cape Town’u Afrikanerler, Güney Afrikalı Hollandalılardan aldıktan sonra Batı Cape eyaletine de yerleştirmeye başlamışlardır. Güney Afrika’ya gelen ilk Müslümanlar, Asyalı Müslümanlar olup renkleri beyaz olmadığı, köle ve alt sınıfı temsil ettikleri için “renkli” sınıfına dâhil edilmişlerdi. Bu nedenle İslam bir Afrika dini olarak değil dışarıdan gelenlerin dini olarak algılanmıştır. Apartheid dönemde de Müslümanlar beyaz tenli olsalar dahi siyah sınıfın biraz üzerinde renkli sınıfta kendilerine yer bulmuşlardır.

20. yüzyılın ortalarına kadar yerli Güney Afrikalılar arasında İslam dininin fazla yayılmamış olması manidardır. Oysaki Afrika’nın batı ve doğu sahillerinde siyah yerli halk arasında İslam bir eşitlik dini olarak görüldüğü için sömürgecilik döneminde hızla yayılma imkânı bulmuştur. Oysaki 17. yüzyıldan itibaren özellikle Batı Cape eyaletinde 19. yüzyılın başlarından itibaren Natal eyaletinde Müslümanlar var

olmalarına rağmen siyah halk arasında İslam’ın yayılmama nedeni gerçekten bir sorundur.

Cape Malaylar, Hollandalılar tarafından “renkli köleler” olarak kabul edilmişlerdir. Bırakın siyahlarla etkileşim içinde bulunmayı kendi halkları ile iletişimlerini zor şartlar altında olmuştur. Özgür iradeleri ile evlenmeleri dahi yasaklanan Cape Malaylar, Hollandalı efendilerinin evliliklerini onaylamaları koşulu ile evlenmelerine izin verilmişti. Namazlarını gizli gizli kılabilmişler, İslami geleneğini çok zor koşullar altında çocuklarına aktarabilmişlerdi. Fakat İslam’ın hiç sekteye uğramadan gelmesinde başta Tanu Baru, Yusuf Macassar gibi Cape Malay Müslümanların dini liderlerinin önemli bir etkisi vardır.

19. yüzyılda Hint alt kıtasından, İngilizler tarafından asker ve sözleşmeli işçi olarak getirilen Hintliler ise 20. yüzyıla kadar kapalı bir toplum olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Bugün bile Güney Afrikalılar İslam’ı bir Hint dini olarak kabul ederler. Hintli Müslümanların sınıfsal yapısı, hem Cape Malayları hem de az da olsa siyahi Müslümanları kendilerinden aşağı bir sınıf olarak nitelemeleri, Müslüman

Güney Afrika’ya getirilen diğer bir Müslüman grup ise, önce Hollandalılar daha sonra İngilizler tarafından getirilen Doğu Afrika sahillerinde yaşayan yerli Müslümanlardı.

İmam Harun'un şehit edilmesi bir anlamda Müslümanların Apartheid'e karşı siyahilerin kurduğu ANC "Afrika Ulusal Kongre Partisi" içerisinde daha etkin bir yer almalarını sağladı.

toplumla ilişkilerini güçleştirmiştir.

Apartheid döneminde Müslümanlar hem sınıfsal hem de dini bir baskıya maruz kalmışlardır. 1950'li yıllerin ortalarından itibaren özellikle genç Müslümanların siyahılara İslami tebliğ hareketleri hızlanmıştı. Bu tebliğ hareketlerinde öne çıkan isim, Cape Malay toplumu içerisinde lider durumuna gelen İmam Harun'dan başkası değildi. İmam Harun, siyahların yaşadığı township adı verilen baraka evlerin bulunduğu kenar semtlere gider, İslam'ı anlatırdı. İlk defa siyah yerli halk arasında kitlesel olarak İslam dinini kabullenmeler bu dönemde gerçekleşmiştir. Siyah ve renkli Müslümanların aynı camide namaz kılmalarına dahi müsaade edilmediği bu dönemde ilk kez İmam Harun Claremount Camii'ni siyahi Müslümanlara açmıştı. Yerli halk Hristiyanlığın parçalayıcı, İslam'ın ise birleştirici yönünü görmekte gecikmediler. Renkliler ve beyazlar, aynı camide hatta aynı safta beraber namaz kılıyordu. İşte eşitlik buydu, özgürlük buydu.

İmam Harun'un şehit edilmesi bir anlamda Müslümanların Apartheid'e karşı siyahilerin kurduğu ANC "Afrika Ulusal Kongre Partisi" içerisinde daha etkin bir yer almalarını sağladı. Özellikle Hint kökenli Müs-

lumanlar, ANC içerisinde önemli görevler üstlendiler. Ahmet Kathrada, İbrahim İbrahim, İbrahim Resul, Fatma Meer bunlardan birkaçıdır.

1990'da yirmi yedi yıllık esaret hayatından çıkan Nelson Mandela, hapisanede iken Apartheide karşı omuz omuza Müslümanlarla mücadele verdiğinin farkında olduğu için hapisaneden çıktıktan sonra ilk ziyaret ettiği yerlerden biri Ebubekir Efendi'nin de mezarının bulunduğu Signal Hill tepesi eteklerindeki Tanu Baru mezarlığı olmuştur.

Apartheid dönem, Müslümanlar için oldukça zorlu geçmiştir. Siyasi, dini ve sınıfsal baskıya maruz kaldıkları gibi çocuklarını uyuşturucuya bulaştıran çetelerle de mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Çünkü beyaz azınlıkçı yönetim gerek siyahıları gerekse Müslümanları kendilerinden uzakta, banliyölerde, yaşamaya zorlamışlar, güvenlik gibi toplumun huzur içinde yaşamasını sağlayan unsurlarla ilgilenmemişlerdir. Müslümanlar ise kendilerini korumak için bazen çetelere karşı silahlı gruplar oluşturmuşlar, bazen de bu gruplar istenmeyen hadiselerin olmasını sağlayarak Müslümanları terörize etmeye çalışmışlardır.

Apartheid yönetimin 1994'te sona ermesi, sadece siyahılara değil Müslümanlara da özgürlük getir-

miştir. Müslüman kimliğinin, öz-
gürleştirilmiş bir kimliğe dönüş-
mesi Apartheid Rejimi'nin sona
ermesi ile sağlanabilmiştir. Özel-
likle ekonomide beyazlardan sonra
etkili olan bir gruba dönüşerek
Müslüman ülkelerle kurulan ticari
ilişkiler sayesinde zenginleşmişler-
dir. Güney Afrika'nın en zenginleri
sıralamasında ilk onda iki Hint kö-
kenli Müslüman bulunmaktadır.

Apartheid yönetimin sona ermesi
ile Müslümanlar özellikle eğitim,
yargı, sağlık gibi kurumlarda görev-
ler üstlenerek Güney Afrika toplu-
munda başat bir rol oynamışlardır.
Daha önce çocuklarını sadece dini
okullara gönderirken sonrasında
tüm okullara gönderebilmişler,
eğitim eşitliği fırsatından yararlan-
mışlardır. Apartheid yönetiminin
sona ermesi ile Müslüman kadınlar
başörtüsünü kullanma özgürlüğü-
ne kavuşarak kamusal hayatta daha
etkin olmaya başladılar. İslami ev-
lilik, Güney Afrika hukuku tarafın-
dan da kabul edilerek, resmi evlilik
statüsünü kazanmıştır.

Bugün Güney Afrika'da Müslü-
manların oranı, ülke genelinde
yüzde beşlik bir dilime sahip olsa
da ülke siyaseti, kültürü ve ekono-
misinde oldukça etkilidirler. Müslü-
manların bu etkinliğinin en önemli
nedeni, İslam dininin birleştirici bir
unsur olarak görülmesi ve kimlik
sorununu çözmüş olmalarından
kaynaklanmaktadır.

Fakat Apartheid sonrasında Müs-
lümanların kimlik sorunsalında
bazı problemler yaşadıklarını da
söylemeliyiz. Apartheid dönem-
de siyahiler ile olan birleştiricilik
unsuru önemini yitirmiştir. Müslü-
manlar, siyahi ve siyahi Müslüman
kimlikten farklılaşmaya başlamış-
tır. Hint, Malay ve beyaz Müslüman-
lar arasında birliktelik sağlanırken
siyahi Müslümanlardan kopma-
lar yaşanmıştır. Bunun iki nedeni
vardır; ilki, siyahi olmayan Müslü-
manların Apartheid Rejimi'ne karşı

mücadelede birleştirici bir unsur
iken Apartheid Rejimi sonrasında
birleştirici bir bilinçten yoksun kal-
malarıdır. İkincisi ise ANC içindeki
siyahi Müslümanların diğer Müs-
lüman gruplarla ilişkilerini güç-
lendirerek devam etmek yerine
tercihlerini Afrikalılardan yana kul-
lanmalarıdır.

Müslümanların Güney Afri-
ka'da kimlik bağlamında diğer bir
sorunu, bireysel ve toplumsal dü-
zeyde İslam hukukunu uygulaya-
mamalarıdır. Bazı İslami oluşumlar
bunun toplumda yeni bir ayrışma-
yı sağlayacağını iddia ederken bazı
oluşumlar da İslam'ın hukuk kural-
larının anayasa tarafından kabul
edilerek eşitlik ve adaletin gerçek-
leşebileceğini öne sürmektedir.

Fakat Müslüman kimliği artık
Güney Afrika'nın bir gerçeği haline
gelmiştir. Bu kimliği güçlendirmek
ve zayıflatmak da özellikle Apart-
heid sonrası Müslüman neslin
işlevi olacaktır. Ancak Müslüman-
lar kimliklerine sahip çıkarlarsa,
Güney Afrika toplumunda etkin ve
dinamik bir toplum kurabilirler,
yoksa var olan Hristiyan toplumun-
da kimliklerini kaybederek eriyip
giderler.

**Bugün Güney
Afrika'da
Müslümanların oranı,
ülke genelinde yüzde
beşlik bir dilime
sahip olsa da ülke
siyaseti, kültürü
ve ekonomisinde
oldukça etkilidirler.**

Afrika Düşünceleri

Mustafa ÖZEL

Prof. Dr., FSMVÜ İslami İlimler Fak.

Herkesin kendine özgü değerleri, duyguları, düşünceleri, tercihleri, beğenileri vardır. Bunların kimisi doğuştan gelir kimisi zaman içinde çevreden edinilir.

Kırsal alanda yaşıyorsanız, doğaya, hayvanlara, toprağa, suya daha bir yakın olursunuz.

Çocukluk ve gençlik yıllarınız ticari bir ortamda geçtiyse ticarete, alım satıma, yatırıma ilginiz yoğun olur.

Gelişiminiz hakkın, hukukun, insanî değerlerin, adaletin, ahlakın merkezde olduğu bir muhitte gerçekleşmişse dünyanın gidişatı, ülkeler arasındaki ilişkiler, sömürgecilik, insanca bir hayat her daim gündeminizin ana konusu olur.

*

Tarihte insanların yer değiştirmeleri sık sık gerçekleşen bir olgudur. Bunların kahir ekseriyeti, tabii sebeplerden dolayıdır. Yaşama imkânlarının azalması, zorlaşması, güvenlik vb. nedenler toplumların yer değiştirmelerinde önemli etkenler arasındadır.

Bunlar arasında insanın hırsı, açgözlülüğü, başkalarının topraklarında, zenginliklerinde gözü olması, geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanî değerlerin ayaklar altına alınmasının temel sebebidir. Dünya ve bize sunduğu imkânlar, herkese, bütün insanlara yetecek derecededir. Sorun, insanların, daha doğrusu kendilerinden başkalarını düşünmeyenlerin, dünyayı kendileri için cennet başkaları için cehennem olarak görenlerin asla ve kata doymayışlarıdır.

Avrupa'da yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, Avrupa ülkelerinin dünyaya açılmalarını, daha doğrusu dünyayı sömürgeleştirmelerini beraberinde getirmiştir. Bir yandan doğuya bir yandan batıya bir yandan da güneye sarkmışlardır. Bu sarkma, beraberinde kitlesel soykırımları doğurmuştur. Avustralya'da, Amerika'da neredeyse yerli halk kalmamıştır. Hindistan ve Afrika'da fiilî bir soykırım gerçekleşmemiştir. Ancak bu topraklarda gerçekleştirdikleri kültürel, zihinsel, sosyal, dinsel değişimler

soykırımdan daha az kötü değildir. Sözü ettiğimiz topraklarda “kendisi” olan bir toplum neredeyse kalmamıştır. Bir toplumu “kendisi” kılan bütün değerler yok edilmiştir çünkü.

*

Avrupa’da yaşanan gelişmeler, iş gücü sorununu doğurmuştur. Amerika’nın işgali de çalışacak insan ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Neticede tarihte eşi benzeri görülmemiş bir kemiyet ve keyfiyette köleleştirme süreci başlamıştır. Evet, kölelik insanlık kadar eskidir ve hep var olagelmıştır. Ama Avrupalıların Afrikalıları kitlesel olarak köleleştirmelerini anlatmanın, ifade etmenin imkân ve ihtimali yoktur.

Batılıların Afrikalıları, siyah derililere yaptığı en büyük kötülük, onları insan yerine koymamalarıdır. Bunun bir adım ilerisi onlara kendilerinin geri kalmış, yetersiz, medeniyetsiz, kültürsüz olduklarını kabul ettirmeleridir. Gerçi onlar bunu bütün dünyaya empoze etmeye çalışmışlardır. Bu çalışmaları, en çok Afrikalıları üzerinde etkili ve başarılı olmuştur. Kendisini eksik, yetersiz, düşük, ilkel gören birinin başkalarını taklit etmek-

ten, mankurtlaşmaktan başka ne seçeneği kalabilir ki! Hani meşhur bir sözümüz vardır, bir adama kırk gün deli dersin deli olur diye. Bu düşünceyi, bu duyguyu bir insana kabul ettirdiğinizde işiniz oldukça kolaydır.

Afrika’dan gemilerle Avrupa’ya, Amerika’ya taşınanların birçoğunun, içinde bulundukları şartlar dikkate alındığında salimen karaya ulaşamadıklarını tahmin etmek hiç de zor değildir.

Dün zorla, kuvvet kullanılarak batıya götürülen Afrikalıları, bugün de kendilerine sunulan eğitim, spor, iş, vatandaşlık vb. cazip tekliflerle Avrupa’ya, Amerika’ya “taşınıyorlar”. Aslında dün ile bugün arasında olanda pek bir fark yok. Sömürü bir biçimde devam ediyor. Sadece şekil değiştirmiş vaziyette. Avrupa’da ve Amerika’da en yoğun, en zor işlerde çalışanlarla ilgili bir araştırma yapılsa, sonucun dışarıdan gelenler şeklinde çıkacağına kuşku yok. Kendilerine “gelişmiş ülke” diyenler, gelişmişliklerini büyük ölçüde Afrika’dan ve doğudan gelenlere borçludurlar. Onların gelişmişlikleri göçmenlere, dışarıdan gelenlere bağlıdır.

Avrupa’da yaşanan gelişmeler, iş gücü sorununu doğurmuştur. Amerika’nın işgali de çalışacak insan ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Neticede tarihte eşi benzeri görülmemiş bir kemiyet ve keyfiyette köleleştirme süreci başlamıştır.

**Afrika'dan gemilerle
Avrupa'ya,
Amerika'ya
taşınanların
birçoğunun, içinde
bulundukları şartlar
dikkate alındığında
salimen karaya
ulaşamadıklarını
tahmin etmek hiç de
zor değildir.**

Dünyadaki Afrika imajının fakir, yardıma muhtaç, medeniyetsiz, kültürsüz bir imaj olduğu hepimizin malumu. Doğru olan diğer bir konu da, bu imajın temelsiz, dayanaksız olduğudur. Bugün Afrika'da açlığın olduğu doğrudur. Ancak bu durum, bu kıtadaki ülkelerin uyguladıkları siyasetten çok batılıların yüzyıllardır doymak bilmeyen iştihalarının sonucudur. Afrika'daki yer altı zenginlikleri herkesin malumudur. Ne acıdır ki bu zenginlik, onlara değil kendilerini sömüren Avrupalılara yaramaktadır. Afrika topraklarının altı elmas, altın vb. kıymetli madenlerle doludur. Ancak bunların siyah derililere hiçbir faydası yoktur.

Batılılar buraları rahatça sömürebilmek, kolayca hırsızlık yapabilmek için hedef şaşırtmaktadır. Bir topluluğu, bir kıtayı medeniyetsiz olarak nitelendirmek tarihe, tarihî gerçeklere, insan psikolojisi ve sosyolojisine aykırıdır. İnsanın olduğu yerde bir biçimde medeniyet vardır. Her insan topluluğunun medeniyeti, bir diğerinden farklıdır. Bu da doğaldır. Çünkü insanların yaşadıkları coğrafya ve iklim, sahip oldukları din ve ahlak farklıdır. Bu farklılık da hayat tarzının, medeniyetin farklılığını doğurur. Bir insanın, bir toplumun kendi medeniyetini merkeze alarak diğerlerini ademe mahkûm etmeye asla hakkı yoktur.

*

Afrika ve Afrikalılar, bugün dünyada sporun değişik alanlarında öne çıkmaktadır. Bu kıta ve bu kıtanın insanları enerjiktir, enerji doludur. Bu durum, kıtanın ve insanların potansiyelini göstermesi bakımından mühimdir. Afrika insanı, batı teknolojisiyle, bu teknolojinin ürünleriyle beslenmediği (!), büyümediği için tabiatı, doğal yapısı

daha sağlamdır. Zaman zaman Afrika'da çıktığı söylenen hastalıklar, batılıların bu topraklarda yaptıkları operasyonların sonucudur. Son yıllarda değişik platformlarda sıklıkla dile getirilen sağlıklı olmanın doğal beslenmeye bağlı olduğu tezi, o topraklarda fiilen mevcuttur. Çok yemek, hastalıkların temel sebeplerindendir.

Bendenizin kanaatine göre gelecek yüzyıl Afrika'nın, Afrikalıların yüzyılı olacaktır. Bunun sebebi olarak da Afrika'nın, Afrika insanının temiz, kirlenmemiş, enerjisinin tüketilmemiş olmasını görüyorum. Batının her şeyiyle tükendiği, insanlığa verecek bir şeyi kalmadığı uzun süredir dile getirilen bir hakikattir. Batı bugün, az evvel de dediğimiz gibi dışarıdan devşirmelerle ayakta kalmaya çalışıyor. Bu sürecin uzama ihtimali, her geçen gün azalmaktadır.

*

Şu konuyu da hatırlatmak isterim. Tarihî ve coğrafî olarak yakın olduğumuz bu kıta hakkında maalessif çok bilgisiziz. Batılıların yerini almak isteyen İsrail, Çin gibi ülkeler, son yıllarda kara kıtanın çeşitli bölgelerinde uzun vadeli ve büyük yatırımlar yapmaktadırlar. Bu yatırımların temelinde ve arka planında bilgi vardır. Bilgi sahibi değilseniz, hiçbir şey yapamazsınız. Hatta yardım bile yapamazsınız. Bunun için de bilgiye ihtiyaç vardır. Son yıllarda Türkiye'de görülen Afrika ilgisinin yetersizliğini somut bir örnek üzerinden göstermek istiyorum. Hazırladığı özel sayılarla haklı bir yer edinen Hece dergisi, 2017 yılında iki cilt halinde bir Afrika özel sayısı yayınladı (sayı: 246-247-248). 1176 sayfalık bu özel sayı, büyük ölçüde tercü-

me yazılardan meydana gelmiştir. Çünkü bu konuda yetişmiş uzman yok ülkemizde. Elli beş civarındaki imzadan yerli olan, sekiz on tane. Bu sayı oldukça düşüktür ve düşük olduğu kadar da acı vericidir. Afrika'ya uzaklığın da net bir fotoğrafıdır. Geçmişe bakıldığında bugün Afrika'da, Afrika'nın değişik bölgelerinde, Afrika hakkında güzel şeyler yapıldığını söylemek, hakikatin bir ifadesidir. Ancak kendimizi ve ülkemizde yapılanları, başkalarıyla mukayese ettiğimizde ne kadar yetersiz olduğumuz da ayrı bir hakikattir.

Türkiye'de Afrika dendiğinde iki ismi mutlaka anmamız gerekir. Bunların biri Sezai Karakoç, diğeri Nuri Pakdil'dir. Her ikisinin de Afrika'ya olan ilgisi, kendi şartları ve

dönemleri göz önüne alındığında oldukça kayda değerdir. Sezai Bey Mülkiye'de talebe iken Afrika adında bir dergi çıkarmayı düşünür. Bunun nedeni ise, Afrika hakkında çok konuşulmuştur. Artık harekete geçme zamanıdır. Karakoç'un günlük yazılarında ve şiirlerinde Afrika'nın öne çıktığına da işaret edelim. Nuri Pakdil'in şiir ve denemelerinin mühim konularından biri, Afrika'dır. O, Ortadoğu'dan sonra en çok Afrika'yı gündeme taşır. Hatta bir Afrika Enstitüsü kurulmasını teklif eder.

Evet şair olmak, yazar olmak uzak görüşlü olmayı gerektirir. Her iki yazar da ülkemiz şartlarına göre erken bir zamanda Afrika hakkında yapılması gerekenlere dikkat çekmişlerdir.

Tarihî ve coğrafî olarak yakın olduğumuz bu kıta hakkında maalesef çok bilgisiziz. Batılıların yerini almak isteyen İsrail, Çin gibi ülkeler, son yıllarda kara kıtanın çeşitli bölgelerinde uzun vadeli ve büyük yatırımlar yapmaktadırlar.

Gassim İbrahim'e Afrika'yı Sorduk

İNSİCAM

S: Gassim Bey, bize kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

C: Kamerun uyrukluym. 2012 yılında Kamerun'un Ngaoundéré Üniversitesi, Tarih bölümünden mezun oldum. Yüksek Lisans yapmak üzere 2013 yılında Türkiye'ye gelip önce Türkçe hazırlık okudum sonra Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih bölümüne kaydoldum. 2016 yılında Türk Dış Politikasında Afrika: Türkiye-Kamerun ilişkileri örneği konusu üzerine tezimi savundum ve Yüksek Lisans derecesini aldım. Halen aynı bölümde sömürgecilik ve Afrika paylaşımı üzerine doktora çalışmalarımı sürdürüyorum. Emperyalizm, kültürel sömürgecilik ve yeni sömürgecilik gibi konular ilgi alanlarıma giriyor.

S: Afrika'daki yoksulluk kıtanın kaderi mi? Neden bugün hâlâ açlığı ve susuzluğu konuşuyoruz?

C: Afrika'nın yoksulluğu kader demek mümkündür ancak kıta devletlerinin razı olduğu bir kaderdir. Zira genç nüfusunun yanı sıra yer altı ve üstü kaynakları bakımından zengin olan bu ülkeler mevcut durumu değiştirmeye imkanına sahipken değiştirecek politikalar geliştirmemektedirler. Afrika'da yaşanan açlık, yoksulluk ve susuzluk gibi bütün sorunlar aslında imkansızlıktan değil, tamamen yanlış devlet politikaları veya hiçbir politikanın olmayışından kaynaklanmaktadır. Çok verimli ve tarıma elverişli arazilere sahip birçok Afrika ülkesi tarım politikalarının olmamasından dolayı dışa bağımlı kalmaktadır. Dolayısıyla Rusya-Ukrayna savaşının devam ettiği bu günlerde kıtada bir açlık meselesinin yeniden gündeme gelmesi yadsınamazdı. Susuzluk konusunda da keza Afrika'nın sahip olduğu nehir ve akarsularının yanındaki bölgelere göre senenin yarısından fazla yağmur yağdığı halde devletlerin suyu değerlendirme politikaları olmamasından dolayı Afrika nüfusunun önemli bir oranı elektriksiz ve temiz suya muhtaç halde yaşamaktadır. Tabii bu sorunları yaşayan ülkelerde devletin sorumluluklarını yerine getirmemesinin arkasında farklı sebepler yatmaktadır. Bir yandan bu devletlerin taşıdığı sömürgecilik mirasları, askeri darbeler, yönetim ve iç krizlere yol açarak dünya sistemiyle uyum sağlamalarını engellemektedir. Öte yandan yönetime el koyan ve yıllardır iktidarda kalan bir avuç yaşlı devlet adamları kendi menfaatlerini korumak amacıyla millette çalışacak yetişmiş ve bilinçli yeni neslin önünü kapatmaktadır.

S: Afrika'da sömürgeciliğin tarihi hakkında kısa bir değerlendirme yapar mısınız?

C: Afrika'daki sömürgecilik Amerika kıtasının XV. yüzyılın sonlarında sözde keşfedilmesinin ardından Afrika insanının sömürülmesiyle başlamıştır. Zira Amerika kıtasında kurulan kolonilerdeki madencilik faaliyetleri, pamuk, şeker, tütün ve kahve tarımında duyulan işgücü ihtiyacı zamanla Afrika'dan karşılanmaya başlanmıştır. Yerli Afrikalı hakimler tarafından kıta içinde avlanarak kıyı bölgelerine kadar getirilen Afrikalılar köle olarak Portekiz, İspanya, Hollanda, İngiliz ve Fransız tüccarlarına satılmaktaydı. XVI. yüzyılın başından XIX. yüzyılın ilk yıllarına kadar resmen süren bu köle ticareti boyunca 11.698.000 Afrika insanının satıldığı ve bunların 9.778.500 adedinin Amerika'ya ayak bastığı tahmin edilmektedir.

XVIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Avrupa'da meydana gelen bilimsel gelişmeler kölelerin teknolojik aletlerle ikame edilmele-ri ile köle ticaretinin sonuna da kapı aralamıştır. Böylelikle kölelere duyulan ihtiyaç gittikçe azalmasıyla bu ticaretin ahlaki açıdan yanlış olduğu ve yasaklanması gerektiği savunulmaya başlanmıştır. 1815 yılında İngiltere başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde bu ticaretin resmen yasaklanmasına

rağmen Afrika topraklarında yasa dışı yollarla eski tüccarlar tarafından yüzyılın sonlarına kadar sürdürülmüştür. Nitekim bu ticaretin kaldırılması meselesini, sanayileri için hammadde ve pazar arayışında olan Avrupalı devletler Afrika topraklarını sömürgeleştirmeye yeni bir gerekçe olarak sunacaklardır. Yasadışı yollarla özellikle müslüman Araplar tarafından sürdürüldüğü iddia edilen köle ticaretini ortadan kaldırmak amacıyla bir araya gelen Avrupalı bilim adamı, devlet adamı ve krallarının girişimleriyle birçok konferans düzenlenmiştir. Köle ticaretinin kaldırılması meselesini gündeme getiren konferanslardan biri de 1884 yılında düzenlenen Berlin Konferansı'ydı.

Ancak 15 Kasım 1884 tarihinden 26 Şubat 1885 tarihine kadar süren konferans, köle ticaretini ortadan kaldırmaktan ziyade Afrika'nın Avrupa devletleri arasında paylaşılması ve fiilen işgal edilerek sömürgeleştirilmesine de hukuki zemin hazırlamıştır. Nitekim konferanstan hemen sonra bu devletler arasında yapılan ikili antlaşmalarla kıtayı önce nüfuz alanları ardından da sömürge imparatorluklara bölmüşlerdir. Sömürgecilik düzeni 1960'lı yıllara kadar sürmüş ve bu dönemde Afrika içi ve dışı faktörlerin etkisiyle bağımsızlık hareketleriyle yıkılmıştır. Bununla beraber yüzyıllar süren bu sömürgecilik düzeni kıtada açtığı yaralar ve bıraktığı miras ve izler gibi dolaylı yollarla günümüze kadar devam etmektedir.

S: Sömürgeciliğe karşı direnç var mı? Bu hususta neler söyleyebilirsiniz?

C: Afrika'nın sömürgeleştirilmesi sürecinde kıtada hem sömürgecilik işbirlikçileri hem de bireysel ve

toplumsal düzeyde fetih hareketlere karşı mukavemet gösterilmiştir. Ancak bu süreçte Avrupa devletleri Afrika'nın çeşitli bölgelerinde işbirlikçilerden daha çok direnişle karşılaşmışlardır. Bölgelere göre örnek vermek gerekirse batı Afrika'da bugünkü Gine'nin doğusu, Fildişi sahillerinin kuzeyi ve Mali Cumhuriyeti'nin güney batısını içine alan, modern silahlarla donatılmış güçlü orduya sahip bir devlet (Wasoulou, Mandinka veya Mandingue İmparatorluğu) kuran Samory Toure Afrika paylaşımının başladığı 1880'li yıllardan kendisinin yakalandığı 1898 yılına kadar bölgenin Fransızlar tarafından ele geçirilmesine karşı direnerek Fransız askerine ağır kayıplar verdirmiştir. Mısır ordusunda birçok görevde bulunan Rabih bin Fazlullah da 1879 yılında isyan ederek emrindeki askerlerle kısa sürede orta Afrika'da, bugünkü Çad'ın güneyinde büyük bir devlet kurmuş ve 1900 yılında yakalanıncaya kadar Fransızların Çad havzasına yönelik fetihlerine engel olmuştur. Doğu Afrika'da kuruluşu yüzyıllar önceye dayanan Etiyopya İmparatorluğu da zaman içinde zayıflamayla beraber Afrika'da paylaşım yarışının başladığında İtalyan birliklerinin işgal girişimlerini püsürterek bağımsızlığını koruyan iki Afrika devletinden biridir. Güney Afrika'da ise XIX. yüzyılda bölgedeki en güçlü devletlerden biri olan Zulu İmparatorluğu 1879 yılında İngilizlerin bölgeyi işgal teşebbüsleri sırasında Zulu güçleriyle giriştikleri savaşta İngiliz askerlerine ağır kayıplar verdirmiştir.

S: Türkiye'deki "Afrikalı" tabirine bakarak sanki Afrika'yı tek bir ülke gibi algılıyoruz. Hâlbuki kıtada birbirinden farklı çok fazla ülke var. Sizce Türkiye'de

XVIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Avrupa'da meydana gelen bilimsel gelişmeler kölelerin teknolojik aletlerle ikame edilmeleri ile köle ticaretinin sonuna da kapı aralamıştır.

Afrika kıtası yeterince tanınıyor mu?

C: Ne yazık ki karşılıklı olarak Türkiye'nin Afrika'da yeterince tanınmadığı gibi Afrika'nın da son yıllarda gerçekleştirilen açılım politikalarıyla birlikte hâlâ iyi bilinmemektedir. Afrika'nın Türkiye'de tek bir ülke olarak algılanması farklı sebeplere dayanmaktadır. İlk olarak bu algı, aynı ten rengine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kıtanın bir ülke olduğu ve orada yaşayan bütün toplumların aynı medeniyet, aynı geçmiş, aynı dil ve kültüre sahip oldukları düşünülmektedir. Türkiye'deki eğitim müfredatlarında gerek üniversitelerde gerekse üniversite öncesi okullarda Afrika tarihi, coğrafyası ve ülkeleri hakkında derslere yer verilmemesi algının sürdürülmesini sağlamaktadır. Afrika'nın eğitim yoluyla tanıtılmamasından ortaya çıkan boşluk ise STK ve yardım kuruluşların yapmış olduğu yardımlar ve izlenimlerden kalma acınacak portrelerle doldurulmaktadır. Elli dört ülkeden oluşan koca Afrika kıtasının tek bir ülke gibi açlık, yoksulluk, savaş ve hastalıklarla özdeşleştirilerek topluma tanıtıldığı görülmektedir.

S: Türkiye'nin Afrika'daki faaliyetleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

C: Afrika'ya açılım politikası ile devlet ve Türk sivil toplum kuruluşlarınca gerçekleştirilmeye başlayan insani yardım faaliyetleri kıta içinde ve dışında da takdirleri toplamıştır. Ancak aradan on beş yıl geçmesine rağmen bu yardımların büyük bir kısmı insani yardım alanıyla sınırlı kalması ve yardım kuruluşların birbirinden bağımsız çalışmaları henüz süreklilik ve sürdürülebilirliği kazanamamıştır. Bunun için yardım edilen toplumların bulundukları durumdan çıkmaları için ve bir nebze de mevcut sorunlarını kökten gidermek amacıyla bu kuruluşların ortak bir sinerji oluşturup günlük ve insani yardımlardan daha çok uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma projeleri hayata geçirmeleri önem arz etmektedir. Bu bağlamda, projelerin söz konusu hedef topluma uygun ve yararlı olması için yerli partnerlere danışarak geliştirilmesi gerekmektedir.

S: Kamerun'dan hareketle, sizce Afrikalı ne istiyor?

C: Genel olarak baktığımız zaman Afrikalı bir yandan eşitlik ve saygı temelinde iş birliği isterken öte

yandan birtakım beklentiler içinde de olabiliyor. Ancak nasıl olması gerektiğine bakacak olursak gücün belirleyici unsur olduğu, uluslararası ortamda istemek yerine diğerlerinin hak ve hukukuna gözeterek Afrikalılar kendi haklarını savunmalı ve hak ettikleri yerde olmaya çalışmalıdırlar. Dolayısıyla Afrikalıların özellikle genç kuşağın sahip olduğu potansiyel ve kıtanın zengin kaynaklarının farkına varıp, mağdur durumundan çıkmaları gerekmektedir. Böylece kendi gelecekleri için çalışarak sözde gelişme ve kalkınmanın hayalden gerçeğe dönüşmesi ve Afrika ülkelerinin gerçek bağımsızlığa kavuşmasını sağlayacaklardır.

S: Afrika kıtasındaki sömürgecilik sorununa yönelik uzun vadede yapılması gerekenlere ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?

C: Avrupa sömürgeci devletleri yüzyıla yakın kıtada süren sömürgecilik faaliyetleriyle Afrika toplumlarında açtıkları yararların yanında 1960'lı yıllarda kıtadan resmen ayrılırken arkalarında kurdukları tahakküm düzenini sürdürececek miraslar bırakmışlardır. Bu miraslar arasında yer alan Avrupa dilleri, eğitim ve yargı sistemleri Afrika'nın az kalan medeniyet birikimi, kültürü, gelenek ve görenekleri giderek yok etmeye devam etmektedir. Bu miraslar Batı kültürü ve medeniyetinin Afrika medeniyetini ikame etmesini sağlarken her Afrika ülkesi kendi eski sömürge devleti ile bağlarını güçlendirmeye ve bağımlı kılmaya vesile olmaktadır. Dolayısıyla bu dolaylı sömürü düzenine karşı çözüm olarak uzun vadede olumlu neticeleri doğuracak önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin en önemlisi, her Afrika ülkesi

kendi içindeki muhtelif diller ve bu dillerin taşıdığı medeniyet ve kültürel birikimlere sahip çıkmalıdır. O birikimlerin içindeki farklılık ve çeşitlilikler ülkenin ortak zenginliği haline getirilerek, halka anlatılarak ve okullarda okutularak ulusal bir kimlik (milliyetçi değil) oluşturulmasını sağlar. Böylelikle bu ülke vatandaşları, farklılıklarına sahip çıkarak herkes nereden geldiğini bilip ulusça nereye gideceklerini de bilebilir veya belirleyebilirler.

S: Son olarak Afrika ile ilgilenen ve Afrika ülkelerinde akademik çalışmalar yapmak için gitmek isteyen genç kardeşlerimize neler söylemek istersiniz?

C: Öncelikle ilgilenen araştırmanın amacı ve hedefini tam olarak belirlemesi gerekmektedir. Diğer ifadeyle ne için, kime ve ne amaçla Afrika'yı araştıracağını bilmelidir. Yani araştırmacı Afrika'yı araştırmakla tamamen tarafsız bilime katkı sağlamak mı yoksa kıta ve toplumunun Türkler tarafından daha iyi bilinmesini sağlamak mı istiyor yahut Türkiye devletinin ileride geliştireceği Afrika politikaları ve elde edeceği menfaatlara hizmet etmek istiyor? Her halükârda amacını belirledikten sonra Afrika'nın nesi yani tarihi mi coğrafyası mı sosyolojisi mi insanların psikolojisi mi ve tam olarak kıtanın neresi, hangi ülkesi, hangi toplumu veya hangi kabilesini araştıracağını belirleyerek alanını daraltması da elzemdir. Son olarak da incelediği meseleleri, olması gerektiğini düşündüğü gibi değil de olduğu gibi görmesi ve anlaması için araştırma konusunu tarafsızca ele alması gerekmektedir. Dolayısıyla ön yargılarını bırakarak, mümkün olduğunca oranın kılıfına bürünüp olaylara yerlilerin gözüyle bakması ve değerlendirmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki eğitim müfredatlarında gerek üniversitelerde gerekse üniversite öncesi okullarda Afrika tarihi, coğrafyası ve ülkeleri hakkında derslere yer verilmemesi algısının sürdürülmesini sağlamaktadır.

Lumumba Nasıl Afrika Oldu?

Serhat ORAKÇI

Dr., İNSAMER

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin seçilmiş ilk başbakanı Patrice Lumumba'dan geriye kalan tek dış Lumumba ailesine iade edilerek Belçika'dan Kongo'ya götürüldü. Masraftan kaçınmayan Belçika makamları tek dış için iyi bir ambalaj ve şatafatlı bir tören tertip ederken Lumumba'ya yapılan insanlık dışı zulüm için de resmi özür diledi.

Kongo'da sömürgeci bir güç olarak varlık gösteren Belçika milliyetçi lider Patrice Lumumba'yı infaz ettirerek öldürmüş, cesedi parçalatmış ve sonra da tamamen yok etmek için asit variline attırmıştı. Lumumba'dan geriye kalan bir dış ise Belçika'ya götürülmüştü. CIA-Belçika ve yerel işbirlikçilerinin 61 yıl önce birlikte işlediği bu akıl almaz cinayet sonrasında Kongo'nun kaderi değişmiş maden ve mineral zengini ülke iç savaş eşliğinde bir diktatöre teslim edilmişti.

Ülkemizde Patrice Lumumba hakkında ilk kitap çalışmasına imza atmıştır. Hıfzı Topuz onun bağımsızlık sembolü oluşuna vurgu yaptıktan sonra bu denli işkencelere maruz kalan başka bir başbakan olmadığını yazar ve Lumumba için "tanımalıyız böyle bir insanı" der.¹ Topuz bu konuda son derece haklıdır; tanımalıyız onu çünkü Lumumba'yı tanımak Afrika'yı tanımaktır. Jean-Paul Sartre onun için "*Lumumba ölümü ile bir kişi olmaktan çıkmış, sosyal ve siyasal rejimlerin çoğulluğu, sorunları, çelişkileri, birlik istenci gücü ve güçsüzlüğü ile Afrika oluştur*" tespitini yapar.² Gerçekten de bu pan-Afrikanist liderin kısa süren yaşamı Afrika ile şaşırtıcı düzeyde içkindir. Başbakan seçilmesi, uğradığı ihanet, katledilmesi, ülkesinin yeni-sömürgeciliğe kurban edilişi ve 61 yıl sonra gelen itiraf topyekûn Afrika'nın ekonomik zenginlikleri ve bağımsızlığının adeta tek bir kişilikte ve ülkede temsildir.

Kongo 15.yy'dan itibaren köle ve fildişi temin etti sömürgecilere, 19-20. yy'larda kauçuk temin edilen en önemli yerdi, sonra madenlerini açtı emperyalist güçlere; sıra bağımsızlığını almaya geldiğinde ise Kongo sömürge güçlerinin elinden kayıp gitmemesi için yeni-sömürgeci metotların uygulama laboratuvarına dönüştü. İşte bu Kongo'nun kısa hikayesiydi...

Sömürgecilik ve Kongo

Kongo topraklarıyla ilk temas eden Avrupa gücü, Portekiz oluşturur. 15.yy'da başlayan temas kısa sürede Kongo topraklarının sömürülmesine ve Hristiyanlaştırılmasına dönüşür. Portekizlilerin Zaire ismini verdiği bu yer, son derece bereketli topraklara ve el değmemiş yer altı zenginliklerine sahiptir. Köle ticaretine maruz kaldığı yıllarda milyonlarca Kongolu Yeni Dünya'ya taşınır. Ancak Kongo için daha büyük acılar 19.yy'ın ikinci yarısında yaşanacaktır.

Avrupa güçlerinin sömürge faaliyetlerinin sanayi devrimi sonrası iyice hız kazandığı 19.yy'da Kongo üzerinde giderek artan bir rekabet vardır. Portekiz ve Fransa'nın hak iddialarının yanında Belçika'da bu topraklarda hak iddia eder. Kongo'da keşif seferleri yapan Galler kökenli Amerikalı gazeteci Henry Morton Stanley 1878'den itibaren Belçika kralı adına burayı sömürgeleştirmeye girişir. Stanley kralın destek ve maddi imkânlarıyla Kongo havzasına keşif seferlerine çıkar ve seferlerde yerel yöneticileri kandırarak "himaye" anlaşmaları imzalatır.

Kongo topraklarının gözü dönmüş Belçika Kral'ı II.Leopold'un eline düşmesi "kara yılan" anlamına gelen bula matari lakaplı Stanley'in girişimleri ile gerçekleşir.³ 1884-5'te düzenlenen Berlin Konferansı'nda (bir diğer adı Kongo Konferansı) Kongo'daki Belçika varlığı tescillenerek tanınır. Artık Leopold'un kendi şahsi mülkü olan Belçika topraklarından 80 kat büyük devasa bir sömürgesi Kongo Özgür Devleti (État indépendant du Congo) resmiyet kazanmıştır.

Bu verimli toprakları sömürgeleştirirken inanılmaz insanlık suçlarına imza atılır. Avrupa'daki otomobil ve bisiklet lastiklerini üreten sanayi kollarına kauçuk hammaddesi sağlayan Kongo'da en iyimser tahmin-

lere göre 10 milyon insan öldürülmüştür. Kongo nüfusunun yarıya düştüğü dillendirilmektedir. İş sadece bununla da sınırlı kalmayarak kauçuk kotalarını dolduramayan toplayıcıların elleri bileklerinden kesilir ibret-i âlem olsun diye. Bir dönem o kadar çok el kesilir ki uluslararası tepkilere yol açar. 1885'den 1908 yılına kadar kralın şahsi mülkü olarak kalan Kongo oluşan uluslararası baskılar nedeniyle Belçika devletine devredilir.

Lumumba'nın Kısa Yaşamı

Lumumba 1925 yılında dünyaya geldiğinde Belçika devletinin Kongo'daki sömürge faaliyetleri hız kesmeden devam etmektedir. Ülkede imtiyazlı şirketler maden, enerji, altyapı hizmetlerini yürütürken misyoner kurumlar da eğitim ve sağlık hizmetlerini yürütmektedir. Belçikalılar ordu ve polis gücünü komuta etmektedirler. Katanga olarak bilinen bölgede bulunan zengin maden yatakları işletilmekte ve sömürge idaresinin giderleri buradan karşılanmaktadır. Bu arada Japonya'ya atılan ilk atom bombası Katanga uranyumu ile imal edilmiştir.⁴ Ülkeye yerleşen çoğunluğu Belçikalı olan Avrupalı kolonlar beyaz sınıfı oluşturdukları için ülkenin gerçek sahipleriymiş gibi yaşarken siyasi halk üçüncü sınıf muamele görmektedir. Alt ile üst sınıf arasında Ortadoğu ve Asya'dan gelmiş küçük tüccar ve zanaatkârlar yer alır.

Kongo'da o yıllarda yürürlükte olan bir uygulama sömürge idaresinin yerli halka verdiği "sömürge yurttaşlığı (Carte d'immatriculation)" kartıdır. Bu imtiyaza sahip olabilmek için kişinin eğitilmiş, sicilinin çok temiz ve sömürgecilerin işine yarar niteliklere sahip olması gerekmektedir. Ancak bu imtiyaza sahip olabilen kişi sayısı çok azdır. Posta servisinde görev yapan ve Belçikalılarla iyi ilişkiler geliştiren

Ülkemizde Patrice Lumumba hakkında ilk kitap çalışmasına imza atmıştır. Hıfzı Topuz onun bağımsızlık sembolü oluşuna vurgu yaptıktan sonra bu denli işkencelere maruz kalan başka bir başbakan olmadığını yazar ve Lumumba için "tanımalıyız böyle bir insanı" der.

Köle ticaretine maruz kaldığı yıllarda milyonlarca Kongolu Yeni Dünya'ya taşınır. Ancak Kongo için daha büyük acılar 19.yy'ın ikinci yarısında yaşanacaktır.

Lumumba bu imtiyaza 1954 yılında kavuşmuştur.⁵ Henüz o yıllarda Afrika bilinci oluşmayan Lumumba'da diğer siyahi elitler gibi Belçikalı sayılmak ve beyazlarla eşit haklara sahip olmaktan fazlasını arzulamıyordu. Belçika sömürgesi ile bir derdi yoktur, derdi toplumsal uyum ve eşitsizliklerin bir nebze giderilmesidir.

Lumumba'nın beklentilerinde değişim yaşaması ve ülkesi için tam bağımsızlık arayışına girmesi bir takım dış etkilerle söz konusu olur. Bürüksel'de pan-Afrikancı kesimlerle tanışması ve görüşmeleri, Akra'da düzenlenen Pan-Afrika konferansına katılması ve burada Frantz Fanon ve Kwame Nkrumah ile teması fikirlerinde değişime yol açar.⁶ Artık sömürgeciliği daha kapsamlı analiz etmekte ve Kongo'yu da aşacak şekilde makro düzlemde kıtasal bakmaktadır. Bağımsızlık için Kongoluların hazır olmadığı daha en az 30 yıl gerektiğini savunan Belçikalılar Kongo-Belçika Topluluğu diye bir formül uydurarak ülkedeki ayrıcalıklı konumlarını aynen devam ettirmek niyetindedirler. Ancak Lumumba ve onun gibi düşünen diğer bazı Kongolu siyasi elit tam bağımsızlık zamanını geldiğini düşünürler. Fransız

sömürgelerinde yaşanan gelişmelerden ve de Gaulle'ün açıklamalarından etkilenmişlerdir. 1959-61 arası döneme en ön safta mücadele eden Lumumba damga vurur.

Esasında Patrice Lumumba'nın politik yaşamı fazla uzun değildir. 1958'de Ulusal Kongo Hareketi (MNC) partisini kuran Lumumba 1960'da halkın oylarıyla başbakan seçiliyor ve 1961 yılında da öldürülüyor. 58-61 döneminde bir de hapiste kaldığı dönemler var. Peki bu adamı bu kadar tekinsiz yapan neydi? Asit variline atılıp yok edilecek kadar ağır bir katliama neden maruz bırakıldı?

Birkaç kez kilise okullarından atılan Lumumba yüksek eğitim almasa da okuyup yazarak kendi kendini eğitir. Mesela mektup arkadaşlığı yoluyla Fransızcasını iletir. Posta servisinde memuriyetin ardından büyük bir bira fabrikasında çalışır. Doğaçlama hitabeti ve halkla iletişimi güçlüdür. Lumumba Kongo sorununa bölgesel ya da etnik değil bütünlükçü bakar. Kabileciliğin ayrılıklar doğurduğunu ve sömürgeci karşısında Kongo'yu zayıflattığını fark eden Lumumba pan-Afrikaniist bir profil çizer. Başbakan seçilmesinden sonra görev yaptığı 2 ay 5 gün süresince ülkeyi

toparlamak için büyük gayret sarf eder. Ancak sorunlar çok fazladır. Öncelikle cehalet her yerde hâkimdir. Kabilecilik, kişisel hırslar ülkeyi yıpratmaktadır. Sömürge idaresi ve uluslararası güçlerle işbirliğine hazır kesimler her an fırsat kollamaktadır.

Kongo'da elde ettiği imtiyazlardan vazgeçmek istemeyen Belçikalılar halk desteğini arkasına alan Lumumba'yı devirmek için plan üstüne plan hazırlarken CIA de boş durmaz. Komünistlikle suçlanan Lumumba'nın Sovyetler ile işbirliğine gitmesini her ne pahasına olursa olsun önlemek isteyen CIA ordu üzerinde tahakküm kurarak iktidarı şekillendirmek için gizli görüşmelere başlar.

Bağımsızlıktan kısa bir süre sonra Belçika'nın teşviki ile Katanga bölgesi bağımsızlık ilan eder. Belçika 9.000 asker konuşlandırır bölgeye. Durumu kınayan Lumumba hükümeti Belçika ile diplomatik ilişkileri keserek durumu BM'ye arz eder ve yardım talep eder. BM'nin müdahalede gecikmesi ve Katanga'ya müdahil olma isteksizliği bu sefer de maden zengini Kassai eyaletinin bağımsızlık ilanını getirir. Kongo dağılmanın eşiğindedir. BM'ye yönelik güven sarsıntısı yaşayan Lumumba, Katanga ve Kassai sorunun çözmek için askeri yönetime başvurmak durumundadır ancak ordunun durumu da pek parlak sayılmaz zira yeniden yapılandırılmak istenen ordu uluslararası güçlerin ve kabileciliğin etkisi altındadır.

Lumumba'nın varlığı Batı'nın elinin Kongo'da zayıflaması anlamına gelmektedir bu yüzden çalıştırmazlar. Başbakanın her girişimine çomak sokarlar. Askerleri kışkırtarak Lumumba'nın üstüne salarlar, ayrılıkçı yol izleyen siyasetçilere imkân tanıyarak Kongo'yu parçalanma ile tehdit ederler. Bağımsızlıktan çok kısa bir süre içinde Kongo kaosa sürüklenir ve bu başa-

rısızlığın mimarı olarak Lumumba gösterilir. Böylece halkın desteğinin son bulması arzulanır. Bütün bu gelişmeler yaşanırken CIA Lumumba'dan kurtulmak için Devlet Başkanı Kasavubu ve Genelkurmay Başkanı Joseph-Désiré Mobutu ile görüşerek Lumumba'ya ihanet için ikna çalışmalarını başlatır. Kasavubu anayasaya aykırı bir şekilde başbakanı görevden aldığını ilan eder, Mobutu istikrar adına yönetime el koyar. Başbakan Lumumba kendini ev hapsinde bulur. Kongo'nun istikrarsızlığı giderek derinleşir...

Askerlerle kuşatılmış konutundan bir gece vakti kaçarken Lumumba'nın son bir umudu vardır. Halk desteğini arkasına alarak bütün bu emperyalist oyunları bozmak ve Kongo'yu yeniden ayağa kaldırmak. Ne var ki Lumumba memleketi Kisangani'ye ulaşmaya çalışırken yolda Lodi'de yakalanır. İşkence görür ve dövülür. En acımasız düşmanlarının eline teslim edilir. Katanga'ya götürülerek kurşuna dizilir. Cesedi parçalanır ve asit variline atılır. Lumumba'nın ölümüyle uyanmakta olan dev Kongo yeniden uyutulur. Kasavubu'nun da devrilmesinin ardından ABD yanlısı Mobutu Sese Seko rejimi tesis edilir. Bu acımasız diktatöre her türlü destek sağlanır. Ülke iç savaş halinden bir türlü çıkmaz. Stratejik madenleri uluslararası şirketler tarafından sömürülmeye devam eder.

Bugün 95 milyon nüfusa sahip Demokratik Kongo Cumhuriyeti uluslararası güçlerin vesayetinden hala kurtulamamış bir görünüm arz eder. Kobalt, bakır, elmas, lityum, uranyum gibi son derece stratejik madenlere sahiptir ama Afrika kıtasının en yoksul ülkelerinden biridir. Nüfusunun %70'den fazlası (60 milyon) aşırı yoksulluk sınırında yaşamaya devam eder. İşte bu Kongo'nun ve Lumumba'nın kısa hikâyesidir.

Avrupa'daki otomobil ve bisiklet lastiklerini üreten sanayi kollarına kauçuk hammaddesi sağlayan Kongo'da en iyimser tahminlere göre 10 milyon insan öldürülmüştür.

¹ Hıfzı Topuz, Lumumba, İstanbul: Yön, 1987, s.8

² Age., s. 195

³ Kevin Sillington, Afrika Tarihi, (Çev: Halil Doğan Aydoğan), İstanbul: İnkılap, 2020, s. 468.

⁴ Said Boumama, Afrika Devriminin Figürleri, (Çev: Şule Ünsaldı), Ankara: NotaBene, 2016, s. 162

⁵ Topuz, age., s. 50-51

⁶ Boumama, age., s. 165

Dört Mevsim Ürün Veren Topraklar Afrika'da

Mucahid YILDIZ

Doksanlı yılların ortalarında, İspanyollar tarafından işgal altında bulundurulmuş Fas topraklarına ait Meliliyya şehrine yaptığım bir seyahatte dünyanın ikinci büyük kıtası Afrika ile ilk kez tanıştım. Merhum Abdulkadir es-Sufi'nin Almanya'daki müridanı ile Fransa ve İspanya üzerinden Cebelitarık boğazını araba vapuru ile geçerek uzun ve yorucu bir yolculuk yaptık. Daha sonra Meliliyya şehrindeki bir tekkede yaklaşık bir hafta kaldık. Mescitte yatıyorduk. İzzeti ikram gayet yerinde idi. Ayrılık vakti geldiğinde bir haftalık masrafımız her kişi tarafından noksansız ödendikten sonra veda laştık.

Burada bulunduğumuz süre içinde bir cuma günü şehrin en büyük camisine cuma namazına gitmek üzere belediye otobüsüne bindik. Meliliyya şehrinin nüfusunun büyük çoğunluğu Faslılardan meydana geliyor. Otobüs yolcularının neredeyse tamamı Faslı gençlerden müteşekkildi, istisnasız hepsinin elinde birer küçük torba çekirdek var ve çıtıyorlar. Fakat çöplerini otobüsün ortasına fırlatıyorlardı. Otobüsün orta yeri boydan boya çekirdek kabuklarıyla kaplıydı. Amerika'dan Almanya'ya gelerek çocuklarıyla birlikte Weimar şehrine yerleşen bir Müslüman arkadaşla birlikte gidiyorduk. Arkadaş Almanca öğrenmişti ve bu gençler için 'hepsi de domuz gibiler' deyiverdi. Bunların hepsinin de birer Faslı Müslüman çocuğu olduğunu düşününce utancımın arkadaşına ne diyeceğimi bilemedim.

Malum olduğu üzere Afrika'nın kuzeyi yani Mağrib bölgesi tamamıyla halkı Müslüman ülkelerden meydana geliyor. Orta ve güneyinde ise daha farklı bir görünüm mevzu bahistir. Coğrafi bakımdan da nüfus bakımından da farklılık arz ediyor.

İkinci Afrika seyahatimi ise milenyuma bir yıl kala kıtanın güney doğusundaki Etiyopya'ya yaptım. Diğer adıyla Habeşistan'a yolculuğumuz İstanbul'da başladı. Ancak Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'ya gidebilmek için önce Frankfurt havaalanına gitmemiz gerekiyordu. Buradan Mısır'ın başkenti Kahire'ye inerek yakıt ikmali yapan uçağımızdan hiç inmeden Addis Ababa'ya devam ettik. Sanırım bu mola ile birlikte toplam on saatlik bir uçuş yaptık.

Nihayet Addis Ababa'ya vardık. Burada hükümet yetkilileriyle görüşerek, getirdiğimiz nakit yardımı gıda yardımına dönüştürüp ihtiyaç sahiplerine dağıtmak istediğimizi belirttik. Memurlar bizi gayet kibar bir şekilde karşıladılar ve ellerinden gelen her türlü yardıma hazır olduklarını ifade ettiler. Her ne kadar Ortodoks Hristiyan olsalar da Müslümanların bağışlarını yine Müslümanların yaşadığı bir bölgede dağıtmamızın daha uygun olacağını söylediler. İsmi şimdi hatırlayamadığım devletin bir yardım kuruluşuna bizi yönlendirdiler. Diredava adı verilen bir büyük şehrin civarındaki bölgede hem açlık felaketinin daha çok olması hem de daha çok Müslümanların bu bölgede yaşadığını göz önüne alarak yardımları burada dağıtmamızı tavsiye ettiler.

Uçakla Diredava'ya gittik. Burada elimizdeki nakitleri Etiyopya para birimine çevirdikten sonra şehrin pazarını dolaşmaya başladık. Buralarda halkın temel gıda maddesi 'sorgam' adı verilen bir çeşit tahıl ürünü. Bunu öğütürerek unundan çeşitli yemekler yapıyorlar. Biz de burada sorgam ve sıvıyağ dağıtmamızın yerinde olacağını düşündük. Pazarda bir toptancı bulduk ve yaklaşık 20 kamyonun fazla gıdayı üç hafta boyunca Diredava civarındaki açlık felaketi yaşanan köylere dağıttık.

Kıyafetlerimize ve görünüşümüze bakan buranın insanları, özellikle

le gençler, bizi Fransız sanıyorlardı ve Frans Frans diye bize uzaktan bağırıyorlardı. Yardım dağıttığımız büyük bir köyde yaklaşık yirmiden fazla genç bir aradaydı ve ellerinde Kur'an-ı Kerim vardı. Birine selam verip Kur'an'ı kendisinden istedim ve Yasin Suresinin bulunduğu sayfayı açarak sesli bir şekilde okumaya başladım. Gençler başıma toplandılar ve hayretle bakmaya başladılar. O zamana kadar bizim Müslüman olduğumuzu bilememişlerdi. Tabi bu onların değil bizim kabahatimizdi. Zira onlara anlaşılan İslam'ın selamıyla 'selamunaleykum' bile dememiş olmalıyız ki bilememişler.

Sonra gençler bu köy ile şu kadar mesafedeki bir başka köyden bahsettiler. Orada bir medresede okuduklarını ve çok sayıda öğretmenlerinin olduğunu ifade ettiler. Ancak yeterince kitaplarının olmadığını fizik, matematik, kimya gibi dersleri de okumak istediklerini belirttiler. O zaman birlikte yolculuk yaptığımız, isimleri bende saklı kalsın, arkadaşlara burada gıda dağıtmaktan ziyade insan yetiştirebileceğimiz okullar açmak gerektiğini, kendi kendilerine yetebilecek ilmi öğrenmeleri gerektiğini söyledim. Kulakları çınlasın bir kardeşimiz 'Ooo yaşasın İmam-Hatipliler, dünya imam-hatipleri elele' gibi hafif meşrep sözlerle alay etmişti.

Burada dikkati nazara şayan bir başka hadise ile de karşılaştım. Gençlerle sohbet ettiğimi gören genç bir bayan yanıma yaklaştı. Kendisinin BM yardım faaliyetlerinde çalışan Hristiyan bir görevli olduğunu söyledi. O da diğer insanlar gibi açlık nedeniyle çok zayıf bir haldeydi. Anlaşılan onlarla birlikte kader birliği yapmıştı. Bu bayan esas felaketin açlıktan ziyade buradaki kabileler arasında hiç bitmeyen kavgaların ve acımasız savaşların olduğunu bize söyledi. Örnek olarak da bir ihtiyarı elinden tutup yanıma getirerek bize gösterdi.

İhtiyar doksanından fazla gibiydi. Zayıf ve çelimsiz olmasına rağmen saçlarını taramış, başına türlü süsler takmış belinde de boyunun yarısı kadar bir kılıç vardı. Bayan bu insanların işte böyle kılıç kuşanıp birbirlerine meydan okumayı bildiklerini, fakat dört mevsim ürün alınabilen bu munbit topraklarda tarım yapmaktan bihaber olduklarını söyledi. Bu insanların Müslüman olduklarını düşündüğümde utancımın yine bir şey söyleyemedim.

Diredava'da yaptığımız seferlerin birinde bahçeleri yemyeşil sulak bir köyden geçiyorduk. Kısa bir dinlenme molası verdik. Burada bahçelerde çalışıp gölgede dinlenmekte olan insanlarla karşılaştık. Bu köy bir Hristiyan köyü imiş. Bu insanlarla kısa bir sohbetimiz oldu. Kızılhaç bunlara özellikle yardım ediyormuş. Fakat bunu bir şarta bağlamış. Kim bahçelerini ekip biçerse o ailede bulunan kişi sayısınca her ay bir çuval sorgam veriyormuş. Yani beş nüfuslu bir aile bahçesini ekip biçiyor ise her ay beş çuval sorgam alabiliyor. Ve bu köye dört kilometre uzaktan su getirmişler. Her aile bahçelerini sürüyor, ürün alıyor. Bu yüzden köyün her tarafı yemyeşil.

Afrika'nın büyük bir kısmı çöl. Fakat çok büyük tarım arazilerine de sahip. Tüm kıtada gereği gibi tarım faaliyetleri yapılabilmiş olsa senenin her ayı verim alınabilen çok değerli arazileri mevcut. Ayrıca herkesin malumu dünyanın en büyük yeraltı kaynakları da Afrika'da. Sömürüyü kendisine ana prensip edinmiş batı, yüzyıllardır buradan elini çekmiyor. Ancak maalesef buranın insanları da bu beladan kurtulmanın çarelerini aramak yerine birbirleriyle uğraşmaya devam ediyor.

Rabbim adalet ve haktan yana olanları muzaffer eylesin!

Size Bir Şey Soracağım: Afrika İnsanı Sömürülmeyi Neden Kabul Etti?

Zehra TUNÇ

İMH Genel Sekreter Yardımcısı

Sosyal medyaya yazdığım fotoğraf altı yazılardan birinde ‘cesaretin kökeninde ya cahillik ya da kaybedecek bir şeyi olmamak vardır belki’ diye yazmıştım. Belki de Afrikalıların kaybedecek çok şeyleri olduğu için cesur olamadılar? Ya da cesaretin ne demek olduğunu bilmiyorlardı. Kim bilir?

Sahi, Afrikalılar sömürgeyi neden kabul ettiler?

Fazla tevazu kibirdendir yahut fazla tevazu vasat insandan nasihat dinletirir. Peki, nedir bunun normali? Hiç tevazu zaten kibir, e fazlası da kibirden madem? Nasıl olacak da olacak? Ve hiçbirimiz bırakalım vasat insanı, hiç kimseden nasihat dinlemek istemeyiz. Ama kibirli görünmek de istemeyiz.

Tevazu deyince kelimenin kökeni hep sanki Arapçadaki “wudu” yani “abdest” kelimesiyle kardeşmiş gibi gelir bana. Abdest nasıl azaların asgari temizliği ve ibadet için bedeni temizleyen en duru eylem ise, sanki tevazu da hislerimizin abdesti olabilir mi? Neden olmasın?

Viyanada öğrenci olduğum yıllarda da bu kavram ile uzun uzun uğraştığım, adeta kafaya taktığım doğru. Hatta hoca bir ödevimizde ahlakî bir terimi modern bir öğretim metoduyla anlatın diye ödev verdiğinde yine bu bahsi seçtiğim doğrudur. Evet, tevazu ahlakını öğretim metotlarından “deney” ile anlatmayı seçmiştim. Hoca biraz şaşırdı. Bunu deney ile nasıl anlatabilirdim, oysa cevap o kadar basit ki. Kur’an’da Âdem ve şeytan anlatılırken birinin tevazusu diğerinin kibri anlatılır ve birinin topraktan diğerinin ateşten yaratıldığı. Deneyi sakın evlerinizde denemeyin çocuklar ama bilin; kibirden yükselen ateşin yakıcılığını her zaman tevazudan yere serilmiş toprağın serinliği söndürür! ...

Siz siz olun, adımlarınız ve aklınız sadece yükselme heyecanına kapılıp da uçup gitmesin, ruhunuzu toprağın serinliği, dinginliği ve verimliliği ile besleyin.

Allah ayetinde ‘yeryüzünde böbürlenerek yürümeyin’ diyor. ‘Bastığında toprak senden incinmesin’ diyor yani; toprak incinmesin, Âdem?

Peki, hakikaten; Afrika neden sömürülmeyi kabul etti?

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. Peki, doğru söylemeyi tercih etmezsek? O zaman ya saklayıp üstünü örtmek lazım, geçiştirmek belki ya da yalan söylemek... Allah bana kul hakkı ile gelmeyin diyor; peki dürüst değilsek, bu kul hakkı ihlali değil midir? Müslüman olduğunu iddia eden herkes dürüstlüğü ile bunu ispat etmeli değil mi? Sözlüğe baktığımda kâfir; 'bir şeyin üzerini örten' anlamıyla bana cevap veriyor ama ne zihnim ne de hislerim bunu kabul etmek istiyor, çünkü o Müslüman ve ben ona güvendim. Peki eminsem? Artık bütün hislerimi ve düşüncelerimi ona emanet edebilirim... (yapma, bunu sakın yapma, silah patladığında suçlu sen olacaksın! Ve sürekli ve hep.)

"İnsan kısım kısım yer, damar damar" dedi, "iyi ki de öyle" ... Oysa dünyada başarmamız gereken sadece dürüstlük, ihlâs. Allah bizi daima görüyor, peki biz O'nu?

Afrikalı sömürgeyi kabul etti çünkü '... Zihninizdeki cevapları merak ediyorum evet!

Çalışkan, dürüst, ahlaklı, en çok da ikram etmeyi sever; bilir çünkü kar-

şındaki kendinin aynısı, aynası! Kabul; ton farkıyla... belki de manipülasyon işte tam da böyle başladı. Önce ısrar ve ikna, 'iyisin, iyisin evet, sen daha iyi ol istiyorum. İnan seni sevdiğime ve sana değer verdiğime...' laf! Ama nereden bileceğiz? Gerçek mi, değil mi? Hep bir güven zedelenmesi... Hep yeniden besmele ama hep zihin karıncalanması. Tek kanallı televizyonlarda yayın sona erince dakikalarca kapılıp izlediğim ve gerçekten karınca yürüyor sanıp kapatmaya kıyamadığım o ekran dipdiri şuramda; kursağım da, üstelik onu kışkandığımı sanıyor, dudağımın sağ köşesinde kırık bir tebessüm... evet evet hepsi ama hep yeniden iman. Aksine inanmak istemiyor Afrikalı belki?!

Hepsi kabul, hepsine peki... Ama yine de niye kabul etsin ki Afrikalı sömürülmeyi?

Ne kadar da saf ne kadar da çabuk ikna olmaya müsait; nahif, sade, sıradan, basit. Eğer bir Afrikalı isen yüreğine sahip çıkmak zorundasın! Bunu salt akılla yapmayı başarmak mümkün mü, sanmıyorum. Allah'ı görüyormuşçasına! Aslına bakarsanız Habeşli Bilal'den bugüne hiçbir Afrikalıyı gücendirmek değil niyetim, ama işte merak bu ya; o kafesin içinde sergilenmeyi niye kabul

ettiler? Orta Afrika'nın başkenti Bingui'de neden, neredeyse hiç Müslüman kalmadı? Bugün hâlâ içmeden güne başlayamadığımız o mis kokulu kahveyi binbir emekle toplayıp yok paraya satmayı niye kabul ediyorlar? Ya da çikolata? Hatta dünyada üretilen altının yarısından fazlası, elmasın neredeyse tamamı Afrika'da üretiliyor; zengin ve dünyaya hükmeden olabilirlerdi belki. Yağmur ormanları, Akdeniz iklimi... Kazınca, en çok on metre derinden çıkabilen suyu bulma motivasyonu neden yok oralarda?

Oysa Afrika; eski topraklar, işte o eski dünya. Yerleşik yani, asıl belki, eski işte, dünyanın en eskisi, eski yerlisi, sahibi belki! Peki, ama neden?

Her neyse sonuç olarak Afrikalı sömürülmeyi kabul etti...

Kardeşim evlendiğinde yedi gün Fas'ta kaldık. Evde ayakkabı ile geziliyor, camiler vakit namazları dışında kapalı, konuşulan dil Fransızcaya evrilmiş tuhaf bir Arapça, sabahları ekmek almak için bile açık bir market veya fırın bulmak imkânsız, herkes uyuyor, hanımlar 785 kilo makyajlı, herkesin başı açık ama arabaya biner binmez Tarkan yerine son ses Kur'an'ı Kerim çalınıyor. Annem yedi gün boyunca tüm itirazlarıma rağmen karşılaştığı her Faslıya sömürgeyi neden kabul ettiklerini sordu, üstelik sadece beden diliyle. Herkes anladı onun aslında ne demek istediğini fakat cevaplar hep kaçamak ve hatta şöyle bir soruyla karşılık verildi: Siz Müslüman olduğunuzu söylediğiniz halde inandığınız kitabı neden hiç anlamadığınız bir dilde okumayı kabul ettiniz?

Sömürgeciler, sömürdükleri insanlardan daha üstün olduklarına inanırlar ve karşılarındaki insana bunu kabul ettirirler.

Afrikalı sömürgeyi kabul etti, peki biz neyi, niye kabul ettik?!

Afrika'da Bilal Olmak

Hamit KUNT

Deniz Feneri Derneği Ankara Şube
Koordinatörü.

Etiyopya, bizim gönlümüzdeki adıyla Habeşistan, seksenden fazla etnik kabilenin yaşadığı, bugün yaklaşık 120 milyon nüfusa sahip, 1936-1941 yılları arasında Mussolini İtalya'sının işgali hariç Afrika'nın hiç sömürge görmemiş tek kadim ülkesidir. Yüzyıllardır krallıkla yönetilen Etiyopya'nın devlet tecrübesi, MÖ 8. yüzyıla kadar dayanır. Bugünkü devletin hem siyasi hem de dini yapısının omurgasını MÖ 1. yüzyıl' da kurulan Aksum Krallığı oluşturmaktadır. MS 3. yüzyıl' da Hristiyanlığın yayılmaya başladığı Etiyopya, 7. yüzyıl' da Mekke zulmünden hicret eden Müslümanlar vesilesiyle İslam ile tanıştı. Ancak, Ortodoks Hristiyanlık, Etiyopya'nın tarih boyunca neredeyse bütün kralların sahip çıktığı, koruduğu ve himaye ettiği tek inanç sistemi oldu. Ülke baştan başa kiliselerle donatıldı, kiliseler ülkesi olarak anılır oldu yüzyıllarca.

1530-1543 yıllarında, dönemin Adal Kralı Ahmet Bin. İbrahim El Gazi, Etiyopya'yı, Osmanlılardan da destek alarak baştan başa fethetti, ancak bu fetih Etiyopya Krallığı'nın Portekizlilerden aldığı askeri destek ve Ahmet Bin. İbrahim El Gazi'nin de şehadetiyle çok uzun sürmedi. Hatta daha sonraki yıllarda Müslümanlar topluca İslam'dan çıkmaya zorlandı, bizzat kralın baskısı ve refakatiyle on binlerce Müslüman zorla vaftiz edildi.

Müslümanlar, ülkenin iki büyük dini toplumundan birisi olmalarına rağmen, toplumdan dışlandı, kendi isimleriyle akademik eğitim almaları yasaklandı, kentlerden uzak yaşamaları konusunda ciddi baskılara ve sürgünlere maruz kaldı. Bu nedenle Müslümanlar ülke siyasetinden de uzak durdu, hayvancılık, tarım ve ticaretle hayatlarını idame ettirip, kapalı devre medreseler kurarak dinlerini unutmamaya çalıştılar.

Etiyopya tarihi, sık sık Müslüman-Hristiyan savaşlarına sahne oldu, dönem dönem ülkenin farklı bölgelerinde Müslüman krallıklar kuruldu. 1800'lü yıllarda Müslümanları ülkeden tamamen yok etme politikası uygulayan krallar, Batı'nın da desteği ile kurulan İslam krallıklarının ta-

namını yok etti. Son Müslüman Jimma krallığı da kral Ebu Cafer'in 1926'da vefatıyla son bularak, Müslümanlar tamamen sahipsiz kaldı. Yüzde yüz Müslüman olan Afar ve Somali bölgeleri ile nüfusun yaklaşık yarısı Müslüman olan Oromia bölgeleri hariç, diğer bütün bölgelerde, Hadiya bölgesi gibi, nüfusun tamamı Müslüman olan bazı bölgelerde bile, Müslümanlar üzerinde uygulanan baskı, sindirme ve asimilasyon çalışmaları sonucu Müslümanlar çok fazla azınlık durumuna düştü.

1974'te komünist bir darbe ile krallık tahtından indirilen Haila Selaise ile beraber Habeşistan'ın kadim krallık geleneği son buldu ama Müslümanlar üzerindeki baskı, zulüm, yok sayma ve yok etme politikaları hiç bitmedi. Yaklaşık on yedi yıl süren komünizm döneminde, sadece Müslümanlar değil, diğer din mensupları da baskı ve zulme uğradı.

1991 yılında muhalif güçlerin başarısıyla komünizm dönemi sona erdi ama Müslümanların ülkedeki durumları ve uygulanan muamele yine değişmedi. Ülkenin yaklaşık %5 nüfusuna sahip Tigreyililer

adına parlamenter sistem ve demokrasi kılıfı giydirdikleri gizli bir etnik diktatörlük kurdular ülkede. Müslümanlar yine mazlum, garip, yok sayılan, eğitimden ve ülkenin sosyal, siyasal ve kültürel hayatından dışlanan kesimi oldular.

Etiyopya'nın bu sosyolojik sıkışıklığı, ülkenin yaklaşık %36 nüfusunu oluşturan Oromo kabilesine mensup, ailesi ve çevresi Müslüman, kendisi Protestan olan Aby Ahmet'in başbakan olmasıyla kısmen rahatladı. Müslümanlar, hâlâ lokal ve bazen ulusal birçok sorun ve haksız uygulamaya maruz kalsalar bile önceki dönemlere göre örgütlenme, hak arama, sosyal, kültürel ve İslami çalışmalar yapma konusunda daha fazla imkana sahipler bugün.

Allah Resulünün selamıyla gelen, İslam'ın ilk Muhacirlerine kol kanat geren, kollayan, himaye eden ve daha sonra kendisi de Müslüman olan ve Rasulullah'ın gıyabında cenaze namazı kıldığı Habeş Necaşisi Asheme'den sonra hicret tarihiyle eş bir dramatik maziye rağmen Habeşistan, çağdaş Bilaller doğurmaya başladı bugün.

HABEŞLİ ÇAĞDAŞ BİLAL

Çok hafif, çok özgür hissettim kendimi. Önceki dinimin ne kadar yanlış olduğunu açık bir şekilde anladım. Aynı zamanda çok korku dolu anlar yaşıyordum. Bütün şüphelerimden arınmıştım. İslam'a girmeden önce yeni bir dine girmekten korkuyordum.

Müslümanların yaşadığı bölgede bir medresede kalıyor birkaç yıl amcasının oğlu ile. İslam'ı kaynaklarından tahsil ediyor medresede. Okuyor, tefekkür ediyor, hicretinden fetih için dönme zamanı gelince dönüyor tekrar Omo Vadisi'ne.

Çocukken ailesinden alınıp misyoner bir davetçi olarak yetiştirilmiş yetim Gulilat. Çok zeki, çok heyecanlı ve inandığı değerleri başkalarına anlatma konusunda çok başarılı bir davetçi olmuş kısa zamanda. İnsanların kalabalık olduğu bütün mekanlarda Protestan Hristiyanlığı anlatmış. Kendisine davet esnasında kullanacağı söylemlerin başında şu öğretilmiş. "Arabistan'dan Muhammed diye biri çıkmış, bir kitap yazmış, en çok da bu isme ve bu kitaba dikkat edin."

Bir gün, bir pazar tezgahının arkasında namaz kılan bir Müslümanın yaptığı hareketler çekmiş dikkatini. Konuşmak istemiş, sorduğu sorulara cevap alamayınca daha da artmış merakı. Etraftakiler, O'nun namaz kıldığını, bitmeden konuşamayacağını söylemişler. Namazın bitimini beklemiş Gulilat. Ne yaptığını sormuş pazarcı Müslümana. Dua ettiğini söylemiş pazarcı. Gulilat, kendinden emin bir söylemle, kendi tanrılarının onlar için kendisini nasıl feda ettiğini anlattıktan sonra pazarcının kime dua ettiğini sormuş biraz da küçümser bir üslupla. Pazarcı, mütevazı üslubuyla,

her şeyi yaratan, hatta O'nun dua ettiği İsa'yı da yaratan Allah'a dua ettiğini söyleyince, ilk çatlak açılmış inanç duvarında. İnsan ile ilah arasındaki fark konusunda sorular dönmeye başlamış aklında ilk defa.

Pazarcı Müslüman, kısa sohbetin ardından bir kitap vermiş davetçi Gulilat'a. Kitabı okuyunca, yıllardır gerçek diye insanlara anlattığı bilgiler konusunda aklı karışmış iyice. Ama o hâlâ pazarlarda ve kalabalık yerlerde Hristiyanlığı anlatıyor, ancak pazarcı Müslüman ile karşılaşmamak için o semte yakın yerlere uğramıyor bir zaman. Ama aklını kemiren sorulardan da kurtulamıyor. Bütün cesaretini toplayarak gidiyor pazarcının dükkanına. Pazarcı kitabı nasıl bulduğunu sorunca, beğenmediğini ve hiçbir işe yaramadığını söylüyor Gulilat, o kendinden emin ama biraz ukala tavırla. Pazarcı, sakın, mütevazı ve müşfik üslubuyla başka bir kitap daha çıkarıyor çekmecedan. "Al" diyor gözlerinin içine bakarak Gulilat'a. "Al bunu da oku"

Pazarcının verdiği ikinci kitabı da okuyunca, hak ile batılın, ilah ile insanın, yaratan ile yaratılmış-

ların farkını iyice kavlıyor Gulilat. Ve teslim oluyor Allah katında hak din olan İslam'a. Gulilat iken Bilal oluyor.

İslam'a girip şehadet getiren Bilal şöyle anlatıyor şehadet getirdikten sonraki duygularını: "Pazarıcı Şeyh Seid'in elinde şehadet getirdim. Önce Arapça söyledikten sonra kendi dilimizde tercümesini söyledi. O an öyle mutlu hissediyordum ki sanki bütün yüklerimden kurtulmuştum. Çok hafif, çok özgür hissettim kendimi. Önceki dinimin ne kadar yanlış olduğunu açık bir şekilde anladım. Aynı zamanda çok korku dolu anlar yaşıyordum. Bütün şüphelerimden arınmıştım. İslam'a girmeden önce yeni bir dine girmekten korkuyordum. Ama artık İslam'a girdikten sonra ise yaşadığım bu mutluluğun ve manevi huzurun elimden bir şekilde alınmasından korktum bir süre. Artık yeni doğmuştum. Bu mutluluğu tarif edemem. İmanın lezzeti tarif edilmez, yaşanır sadece. Bundan sonra bütün hayatım, İslam'ın güzelliklerini bölge halkıma anlatmak olacak."

Ve Habeşli Bilal'in başına 1400 yıl önce ne gelmişse, Bilal olunca o da yaşıyor aynı kaderi.

Önce amcası dövüyor bayılıncaya kadar Habeşli çağdaş yetim Bilal'i. Hapsediyorlar, bir hücreye zincirliyorlar. İslam'ı terk etmesi vaadiyle serbest bırakıyorlar sonra. Ama Bilal olmak kolay mı... En yakın arkadaşlarından tebliğe başlıyor tekrar. O'nu öldüresiye döven amcasının oğlu, ilk inanani ve Ali'si oluyor Omo Vadisi'nin. Sonra üç, beş, on...Ve artık tehlikeli olmaya başlıyorlar emperyalizmin bölgedeki emelleri için.

Polis gücüyle hapisler başlıyor bu defa. Her defasında, artık İslam'ı

tebliğ yapmama sözüyle çıkıyor hapisten. Ama Hakkı anlatmadan duramıyor hiçbir zaman.

Sonra baskılar, işkenceler, hatta birkaç yıllık hicret...

Müslümanların yaşadığı bölgede bir medresede kalıyor birkaç yıl amcasının oğlu ile. İslam'ı kaynaklarından tahsil ediyor medresede. Okuyor, tefekkür ediyor, hicretinden fetih için dönme zamanı gelince dönüyor tekrar Omo Vadisi'ne.

Omo Vadisi'ne döndüğünde, bazı sorunlar yaşasa da kabile kabile, grup grup, fert fert tebliğe başlıyor ve kısa bir zamanda küçük bir Müslüman grup oluşuyor etrafında. Güney Omo'da yaşayan 16 kabilenin dilini öğreniyor Bilal. Her kabilenin kendi diliyle anlatıyor İslam'ın güzelliklerini.

Daha önce Protestan olmuş bir köye düşüyor yolu bir gün. İslam'ı anlatıyor ve teslim oluyor köy İslam'ın güzelliklerine. Bu durum, köye okul, sağlık ocağı ve derin su sondajı yapan Protestan misyonerleri kızdırıyor. Başka büyük vaatler de sunarak tekrar Protestanlığa dönmelerini teklif ediyorlar köylülere. Okuma yazma bilmeyen, hiç şehir görmemiş, bir tek kıyafetten başka değiştirecek kıyafetleri bile olmayan köylülerin, ibret ve hikmet dolu cevaplarıyla elleri boş dönüyor Protestan misyonerler.

"Biz doğru olan dini bulduk. Artık bize, hayvanları keserken bile acı çekmesinler diye bıçaklarımızı iyi bilememizi öğütleyen bir dinimiz var. Geriye dönmeyiz artık."

Ve bugün 30 bine yaklaşan Müslüman bir toplumu var Bilal'in, bütün imkansızlıklara rağmen.

Kim bilir, belki seneye 50 bin, sonra 100 bin kardeşimiz olur Omo Vadisi'nde. Kim bilir belki de vadinin fethinin besmelesi olur Bilal.

"Biz doğru olan dini bulduk. Artık bize, hayvanları keserken bile acı çekmesinler diye bıçaklarımızı iyi bilememizi öğütleyen bir dinimiz var. Geriye dönmeyiz artık."

Umut Eşitliği: Ben Bir İnsanım!

Şehnaz FINDIK

“Aşırı izzeti nefsin büyük cezası her zaman onu suiistimal eden yollara başvurmaktır.” der, Jean-Jacques Rousseau. Aşırı izzeti nefis “şeref” adına konuşur ve “şeref” adına savaşır. İzzetini nefsinin boyunduruğuna kaptırmış kişi, temel motivasyonunu hamasetten mütevellit bir şeref duygusundan alır. Dolayısıyla “öteki” olanın şeref yoksunluğuna kanaat getirir. Bu kimseler, hürriyetin, namusun ve ekmeğin birer onur meselesi olduğuna hükmedip bunlardan vazgeçirilen, varlıkları sömürülen yahut tahakküm altına alınan kimseleri kendi onurlu hayatlarına müdahil etmek istemezler. İşte bu halet-i ruhiye yaygınlaştıkça toplumsal itidal kökünden sarsılır, hollanlık sıradanlaşır böylelikle saplantılı bir kimlik hareketi doğar.

Böylesi kimlik hareketleri ile küresel politikanın sözde oyun kurucuları, toplumsal iş bölümünü yeniden tanımlamak ve “öteki” paydaşları oyun dışı bırakmak için jeopolitik ve jeoekonomik modeller ortaya koyar. Somut bir örnekle, Afrikalı veya Ortadoğulu göçmenlerin iş piyasasına entegre edilmesi ve bu insanların mağduriyetleri üzerinden menfaat artırılması normalleştirilir. Böylelikle bir taşla iki kuş vuran politika yapımcılar, vatandaşın ülkesinde karşılaşacağı en küçük bir ekonomik sıkıntıda yöneleceği günah keçisini de hazırlamış olurlar. Zira küresel ekonominin, kolektif güvenliğin ve uluslararası siyasetin dengesini vatandaşın memnuniyetine odaklayan demokratik ulus devletler için bu günah keçileri, popülist hükümetlerin de kaçış noktasıdır. Fakat “umut etme hakkı”, insanoğlunun doğuştan gelen haklarından biri olarak hiçbir devlet politikasından daha az önemli değildir. Dolayısıyla hiçbir insan, doğduğu toprakların ihmal edilmişliğini, sömürülmüşlüğü ve mazlum bırakılmışlığını öylece sineye çekip oturmaya mecbur bırakılamaz.

Bugün Ortadoğu’da ve Afrika’da milyonlarca insanın temel ihtiyaçlarını dahi karşılamasına engel olmanın Batı Avrupalı kemiricilerle pek tabii alakası var. Dolayısıyla “Ben bir insanım!” diye haykırmak zorunda kalan bir çocuğun yaşamak için umuda yolculuk etmesi kadar doğal ne olabilir? Daima kaynaklarına çökülen ve coğrafyasına, insan tabiatına ve toplumsal gelişimine zerre münasip olmayan yönetim ve idare şekilleriyle tahakküm altına alınmak istenen toplumlar, sözde kendi topraklarında nasıl ve ne şe-

kilde yaşayabilirler? Küreselleştikçe büyük bir şatafata şahitlik eden fakir halkların bu pastada bizim niye payımız yok demeye hakkı yok mu? Basit bir örnekle, 26 milyon nüfusa sahip dünyanın en zengin uranyum, altın ve kömür gibi madenlerine sahip olan Nijer, Fransız Areva şirketi tarafından on yıllardır sömürülüyor. Bu korkunç sömürge neticesinde Fransa'daki nükleer santraller için bir uranyum deposu olmasına karşın kendi içerisinde ancak 5 milyon insana elektrik ulaştırabiliyor. Dahası var, Nijer nükleer enerji, elektrik ve endüstriyel kullanımının yanında Fransa'nın savunma sanayisi için de hayati bir önemde. Gelin görün ki Fransız ordusunun omurgası olan enerjiyi Nijer halkı lambalarında bile göremiyor. Şimdi böylesi bir durumda bir Nijerlinin, sanıyorum ki, "Ben bir insanım!" başkaldırısı eşliğinde Batı Avrupalıların imkân ve konforuna kast etme hakkı bulunuyor. İşte, bu "umut eşitliği"nin varlığı çok tabii olarak, insanı, dünyanın hangi coğrafyasında doğmuş olursa olsun rızık ve kaliteli yaşam koşullarının peşinde inançla koşmaya teşvik ediyor.

Öte yandan başka bir husus var ki "Ben bir insanım!" çıkartmasını baltalayacak cinsten: Sömürülme Kabiliyeti. Timothy Mitchell'in "Karbon Demokrasi" eserinde "Yö-

netilenin Rızası" başlıklı bir kısım bulunur. Mitchell bu bölümde yukarıda ifade ettiğimiz meselelerle iltisaklı ve oldukça çarpıcı bir hakikate dikkat çekiyor: İkinci Dünya Savaşı sonrasında Afrika ve Orta Doğu'daki siyasal hareketliliği yerel bir demokrasi temin ederek uysallaştırmak. Evet, Batılı endüstri için hayati önemde olan "yönetilenin rızası" meselesi tam da bu şekilde gerçekleşiyor. Seçilenler sözde halktan gibi gösterilip enerji piyasası kontrol altına alınıyor. Esasinda bu yeni-tip-emperyalizm, güç kaynağını sömürülme kabiliyetinden alıyor. Cezayirli ilim, siyaset ve düşünce insanı Malik bin Nebi'nin de üstünde sıklıkla durduğu "Sömürülme Kabiliyeti" meselesi, Mitchell'in "Yönetilenin Rızası"na oldukça benzer bir durumu ortaya koyuyor. Yani işin özü, halkın kendine yabancı kukla yöneticiler vesilesiyle zaten var olan "yönetilmeme" yahut "zapt edilmeme" temayülleri birer zaaf olarak tespit edilip uzun vadede siyasal ve ekonomik saiklerle projelendiriliyor.

Bunca şeyi söyleyip esasında ne söylemek istedik? Bir coğrafyada doğmuş olmak o coğrafyanın gıdasını, sevgisini ve dertlerini de doğrudan kader hanesine kaydetmeyi gerekli kılmıyor dostlar. Hicretin, mücadele etmenin, başkaldırmanın, sistemi değiştirmenin tek yolu ıstırabını çektiğimiz "umut eşitsizliği"ni yenmekle mümkün. Aksi halde bugün Afrikalı, Peştun, Ortadoğulu vesaire milletlerden devletsiz yahut zayıf devletlere sahip olan halklardan birer öcü gibi bahsetmeye bir yüz sene kadar devam edeceğiz. Sistemi sorgulamayan, "Ben bir insanım!" nidasına kulaklarını tıkan her insan, bu sistemin Firavunlarına hizmetkârdır. Evvela umut etmenin bir hak olduğuna, daha iyi yaşamak istemenin ve yaşatmak için yer değiştirmenin Âdemce bir davranış olduğuna kâni olmalıyız.

Hicretin, mücadele etmenin, başkaldırmanın, sistemi değiştirmenin tek yolu ıstırabını çektiğimiz "umut eşitsizliği"ni yenmekle mümkün. Aksi halde bugün Afrikalı, Peştun, Ortadoğulu vesaire milletlerden devletsiz yahut zayıf devletlere sahip olan halklardan birer öcü gibi bahsetmeye bir yüz sene kadar devam edeceğiz.

Bir Afrikalı Rüyası: Gönüllü Kölelik

Sümeyye Açıkgöz

Doktorant, Göç Araştırmaları Uzmanı

Dünyanın ikinci büyük kıtası Afrika, aynı zamanda 36 milyon uluslararası göçmen (UN International Migration Report, 2019) sayısı ile de dünyanın en büyük mülteci kaynak kıtası olma özelliğine sahiptir. 31 milyondan fazla Afrikalı doğdukları ülke dışında yaşıyor. Afrika, uluslararası göçün %14,1'ini oluşturmaktadır. Afrikalı göçmenlerin %26'sı Avrupa'ya, %12'si Asya'ya, %7'si Kuzey Amerika ile %1'i Avustralya'ya gitmektedir (UN International Migration Report, 2019).

Afrika tarihine baktığımızda, 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar süregelen sömürgecilik sistemine bağlı olarak köleliğin çok uzun bir süre devam ettiğini görmekteyiz. Ancak kolonileşme sisteminin yıkılmasından sonra da Afrika kıtası başta olmak üzere ekonomik ve güvenlik nedenlere bağlı olarak kölelik sisteminin aslında düzensiz göçlerle birlikte gönüllü kölelik sistemine dönüştüğünden bahsedebiliriz.

Afrika, 15. yüzyıldan itibaren Avrupalıların akınına uğramış ve 19. yüzyılın ortalarına kadar altın ve köle ticareti tüm kıtada yaygın olarak yapılmıştır. Köleliğin kaldırılmasından sonra uzun zaman sürecek sözleşmeler ile insan gücü istihdamını farklı bir boyuta taşıyarak, Güney Asya'dan topladıkları insan gücü Doğu Afrika, Guyana, Jamaika, Surinam ve Trinidad'a taşınmıştır. Aynı zamanda, ortaya çıkan güçlü ve gönüllü iş gücü, Avrupa ve Amerika kıtalarına taşınmaya başlamıştır ve günümüze kadar da devam etmiştir (Adıgüzel, 2016: 96-100). Ancak baktığımızda, Avrupalılar Afrika kıtasına yerleşmeden önce, bölgede hükümdarların varlıklarını korumak için de kölelik sistemini kullanmışlardır. Ancak kölelik kurumu, Avrupalılardan sonra boyutunu biraz değiştirerek, 'ticari bir meta' haline gelmiştir (Ateş, 2019: 18). Köleliğin bu denli gelişmesindeki en büyük rol aslında Afrikalı yerel topluluklardır. Zira, yerel topluluklar ekonomik kazanç elde etmek amacıyla Avrupalı ülkelerin taşeronları ile uzun dönem anlaşmalarını sürdürmüştür. Bu sebeple, azımsanamayacak bir süre köle ticareti, Afrika kıtasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve Batı ülkelerinin ekonomik gelişmesinde çok önemli bir yer tutmuştur.

Resmi olarak sömürgecilik 19. yüzyıl sonrasında da bitse, aslında bahsettiğimiz noktalardan yola çıkarak Sanayi Devrimi, yerel topluluklar ve insan tacirlerinin ortaklığında farklı bir boyutta 20. yüzyıla kadar devam etmiştir. Belirli dönemlerde Afrika kıtası kendini toparlamaya çalışsa da 1970'lerde yaşanan petrol krizi, 1980'lerde yaşanan Soğuk Savaş, 2000 sonrası tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik kriz Afrika kıtasında gelişmeye dair atılan birçok adımın başarısız olmasına neden olmuştur. Bugün Afrika, zengin ham madde kaynakları, genç ve dinamik nüfusuna rağmen uluslararası göçte bir numara olmuştur. Bünyesinde barındırdığı bu güçlü ve verimli kaynağa rağmen Afrika kıtası, tüm dünya için vazgeçilmez bir insan gücü kaynağı oluşturmaktadır. Aslında dikkat çekilmesi gereken nokta da tam olarak burasıdır. Afrika hem hammadde hem de insan kaynağı açısından altın bir kıtadır. Ancak yıllar boyu süregelen öğrenilmiş çaresizlik, yerel ve global toplulukların kendi çıkarları doğrultusunda tüm toplumun kendi hayatlarını idame ettirme olgusunu yok ettiğini görüyoruz.

Dünya Sistemleri Kuramı'nda Wallerstein (1995), göç kuramını merkez ve çevre olarak ayırmaktadır. Merkez ülkeler kapitalist sistemi uygulayanlar, çevre ülkeler de kapitalist sisteme bağımlı olan sömürü ülkeleridir. Burada aslında uygulanan sistem, sömürgeci sonradan da bir nevi köleliğin devam etmesi ile bizim ilgisini çekmekte ve sömürünün gönüllü bir evreye geçmesidir. Çünkü zorunlu yapılan hallerde bireylerden alınan verim düşmekte ve ayaklanma ihtimali olmaktadır. Wallerstein'in de belirttiği gibi merkez ülkelerdeki kapitalist toplumlar, hammaddelerini sömürdükleri çevre ülkelerden çekildikten sonra, onlara daha cazip

hale gelecek seçeneklerle gönüllü bir kölelik zincirini başlatmaktadır.

2018 yılında yayınlanan Küresel Kölelik Endeksi Raporu'na göre dünyada 40 milyondan fazla gönüllü köle bulunmaktadır. Rapor'da 'insan kaçakçılığı, zorla çalıştırma, borç esareti, zorla evlendirme, cinsel istismar, çocukların satılması ve istismarı da köleliğin kendisi olarak tanımlanır. Aslında, bu yeni kölelik biçiminin 15. yüzyıldan farkı, mağdurların kendi isteğiyle ve hatta bunun için ölümü göze alacak kadar çaballıyor olmasıdır. Gönüllü köleliğin geldiği boyutu Trans Sahra göç yolu üzerinde yıllık ortalama 765 milyon dolarlık bir para geçişinin olduğunun tahmin edilmesinden net bir şekilde anlaşılabilmektedir.

Afrika'dan Avrupa'ya geçişin en yoğun olduğu Melilla ve Ceuta, Afrika ve Avrupa arasındaki tek kara sınır bağlantısı olarak göçmenlerin en çok kullandıkları rotadır. 24 Haziran olayları olarak tarihe geçen bu bölgede, İspanya'nın Fas'ın içinde kalan topraklarından Avrupa'ya girmeye çalışan yüzlerce göçmenden otuz yedisi polisler tarafından katledilmiştir. Bu olay göçmenlerin yeni bir hayat ve gönüllü kölelik sistemine dahil olmak için her şeyi göze aldıklarının sadece tek bir örneğidir.

Afrika kaynaklı uluslararası göçün en belirgin nedenleri arasında; ekonomi-politik nedenler, ülkelerdeki istikrarsızlık ve iç savaşların sürekliliği, güvenlik sorunu, açlık, kıtlık ve iklim sorunları sayılabilir. Aslında temel sorun, Batı'nın çeşitli isimler altında sömürü düzenini sürdürmesi ve Afrika'nın kendi hammadde ve insan kaynağını kendisi için kullanamamasıdır. Afrika ülkeleri, kendi topraklarındaki değerli madenleri işleyebilme ve pazarlayabilme kabiliyeti kazansalar, yoksulluk sarmalını aşabilirler.

Hammadde kullanımını bilmemeleleri ve kendi içlerindeki dinamik genç nüfusu kendi toprakları için kullanılamamaları için, merkez ülkeler çevre ülkeleri bu sarmala mahkûm etmeyi sürdürmektedir. Afrika ülkelerine yaptıklarını söyledikleri yatırımlar da aslında merkezdeki refahın bir şekilde elde tutmaya devam etmek, çevreye kaymasını engellemek ve nihayet Afrika'nın bu kısır döngüsünü devam ettirmektir. Kısır döngüler, Afrika kıtasında göç olgusu ana gündem maddesi olmuş ve kişiler Batı toplumlarında sömürülecekleri, düşük ücretlerle çalıştırılacakları ve ırkçılıkla perçinlenen zor hayat şartları ile karşılaşacaklarını bilmelerine rağmen Afrika'dan kaçışlara devam etmektedirler.

Adaletsiz dünya düzeni, Batı ülkelerinin sürekli isim ve yöntem değiştirerek Afrika ülkelerini sömürmeyi sürdürmesi, demokrasiyi ayaklar altına alarak kendilerine tam biat etmelerinden endişe duydukları liderleri darbe ile uzaklaştırmaları, sömürge vergisi adı altında ülkelerin haraca bağlanması, birçok Afrika ülkesinin (özellikle Frankofon olanların) merkez bankalarının Avrupa'dan yönetilmesi, kendi mallarını Afrika ülkelerine gümrüksüz sokmaları, hem ekonomik hem de siyasi boyunduruğun aslında kölelik düzeninin bir şekilde devam ettiğini gösteriyor. Bu düzen sürdürülebilir değildir. Artık Afrika ülkeleri insan gücünü ve hammadde zenginliklerini kendi insanların refahı için kullanabilmelidir.

Afrikanlı insanların çöllerde ve denizlerde ölümü göze alacak kadar çaresiz bir biçimde ülkelerinden ayrılarak gönüllü kölelik sürecine dahil olmaları, karşı çıktıklarını söylemelerine rağmen aslında dünya göç ekosisteminin (zorunlu göçlerin ve mülteciliğin) kapitalist Batı ülkelerinin lehine olacak şekilde devam ettiğini göstermektedir.

Afrika ile Kurulan İlişkilerde Değerli Bir Adım: Türkiye-Afrika Medya Zirvesi

Gökhan KAVAK

Dr., Afrika Araştırmaları Merkezi (AFAM)

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkileri hiç kuşkusuz uzun bir süreci ihtiva ediyor. Birçok araştırmacı ve yazar tarafından bu ilişkiler incelendi ve kaleme alındı. Büyük bir emek ve sabırla inşa edilen ilişkilerde belli köşe taşları bulunuyor.

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkileri tarihi olarak uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen değişen dünya siyaseti ve dengeleri nedeniyle zaman zaman kopmalar yaşandı. Son 20 yılda atılan adımlarla adeta "bireysel çabalardan devlet politikasına dönüşen" bu ilişkilerde özellikle 1998'de başlayan "Afrika Eylem Planı", 2005'te "Afrika Yılı" ilan edilmesi, 2008, 2014 ve 2021 yıllarındaki Türkiye-Afrika zirveleri ile 2011'de o dönem Başbakan olan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Somali ziyaretini hatırlatılması gereken adımlar arasında sıralayabiliriz.

Medya zirveleri ve bu alanda Afrika ülkelerinde atılan adımlar ise Türkiye'nin kıtaya kurduğu ilişkilerde masanın önemli bir ayağı olarak yerini aldı. İlk medya forumu, dönemin Başbakanlık Basın, Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından 9-10 Mayıs 2012 tarihinde düzenlenmişti. İlk forumda yaklaşık 300'e yakın Afrikalı basın ve medya mensubu Ankara'da buluştu. Bu zirvede yapılan konuşmalar da bir kitap haline getirilerek yayınlandı.

İlk forumda, Türkiye ve Afrika: Fırsatlar ve Sorunlar, Türk Dış Politika-sında ve Medyasında Afrika, Arabulucu Olarak Medya, Türkiye ve Afrika: Medya, İletişim ve Teknoloji, Türkiye ve Afrika Medya Kuruluşları Arasında İş birliği ile Türkiye ve Afrika Arasındaki Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Ge-leceği gibi konular konuşuldu.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığınca 25 Mayıs Afrika Günü vesile-siyle İstanbul'da düzenlenen ve iki gün süren ikinci "Türkiye-Afrika Medya Zirvesi" de bu ilişkilerin yeni bir halkasını oluşturdu. Zirveye, 45 Afrika ül-kesinden 80 basın mensubunun yanı sıra Afrikalı diplomatlar, kamu ku-rumlarının yöneticileri, medya mensupları, akademisyenler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından temsilciler katıldı.

Türkiye-Afrika Medya Zirvesi, amacına uygun şekilde Türkiye ile Afrika ülkelerinde çalışan medya mensupları arasında iş birliğinin güçlendirilme-si, karşılıklı tecrübe paylaşımına gidilmesi ve ortaklık perspektifinin geli-tirilmesi için düzenlendi.

Zirvede, Kovid-19 salgını sonrası basın mensuplarının karşı karşıya kaldığı zorluklar, küresel medyanın Afrika perspektifi, Afrika'da yatırım yapan Türk şirketlerinin temsilcileri ile kıtanın beşerî sermayesine katkı sunan kurum ve kuruluşların sunumları başta olmak üzere farklı konularda oturumlar gerçekleştirildi.

Türkiye ve Afrika'nın farklı ülkelerinden medya ve basın mensupları, uzman, diplomat ve iş insanlarının katıldığı zirve, "Afrika'da Hikâye Anlatımında Alışılmış Söylemlere Karşı Gelmek", "Süreğen Kriz Çağında Uluslararası Düzen(sizlik)" ile "Çözüm Ortağı Olarak Türk Şirketleri" başlıklı paneller ve özel oturumlarla devam etti. "Afrika'nın Beşerî Sermayesine Yatırım" başlıklı oturumda ise TİKA, TMV ile YTB'nin çalışmaları ele alındı.

Özel oturumda TURKOVAC aşısı hakkında bilgi verildi; ASELSAN, HAVELSAN, ROKETSAN ve TUSAŞ görevlileri, Türk savunma sanayii alanında yapılan çalışmaları sunum eşliğinde anlattı. Zirvede ayrıca AA ile Nijerya Haber Ajansı (NAN) arasında haber metni, fotoğraf ve video içerik alışverişini amaçlayan iş birliği anlaşmasına imza atıldı.

Zirvede sadece Afrikalı gazeteciler ile Türk gazeteciler değil, Afrikalı gazeteciler de birbiriyle tanışma fırsatı buldu. Nitekim Doğu Afrika ülkesi Kenya'daki bir gazeteci Batı Afrika ülkesi Nijerya'daki bir gazeteci ile İstanbul'da düzenlenen zirvede tanıştı, fikir alışverişinde bulundu ve tecrübelerini paylaştı. Bu fikir alışverişi gazetecilerin yanı sıra zirveye davet edilen sivil toplum temsilcileri, Afrika üzerine çalışmalar yürüten uzmanlar, akademisyenler ve iş insanları arasında da devam etti.

Zirveye davet edilen birçok gazeteci Türkiye'ye ilk defa gelmişti. Bu anlamda kıtanın farklı bölgelerinden medya mensupları ilişki kurulan kıta dışı bir aktörü yerinde görme fırsatı elde etti. Müziği,

yemekleri, misafirperverliği ve Afrika'ya yönelik bakışıyla Türkiye'yi yerinde gözlemleme fırsatını yaşadı.

Atılan bu adım, Afrika medya-sında Türkiye'ye dair farkındalığın artmasında ve Türkiye'nin medya ve iletişim alanında Afrika ülkeleriyle iş birliğini güçlendirmesinde küçük de olsa değerli bir anlam ifade ediyor.

TÜRKİYE'NİN AFRIKA POLİTİKASINDA MEDYANIN ÖNEMİ

Türkiye'nin devlet olarak yurtdışında belli "aygıtları" bulunmaktadır. Bunlar arasında Büyükelçilik ve ataşelik/müşavirliklerin yanı sıra Türkiye Maarif Vakfı (TMV), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Kızılay gibi kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve iş insanları bulunmaktadır. Tüm bunlarla birlikte kıtanın farklı ülkelerinde faaliyet gösteren AA ve TRT gibi medya kurumları da hem iki tarafın birbirini doğru ve güvenilir bir şekilde tanımasında hem de ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynuyor.

Millî Mücadele döneminde kurulan AA ile TRT, özellikle 2010'dan sonra Afrika'nın farklı bölgelerinde istihdam edilen muhabirlerle ilişkilere derinlik kazandırmayı amaçladı. AA bünyesinde kurulan Afrika Haberleri Editörlüğü de bu sürecin daha koordineli ve verimli yürütülmesini sağladı. Bugün Güney Afrika, Sudan, Kamerun, Senegal ve Uganda'da bulunan Türk muhabirler ve birçok Afrika ülkesindeki yerel muhabirleri ile AA önemli bir boşluğu doldurmayı amaç ediniyor.

Güney Afrikalı basın mensubu Şefik Morton'un dediği gibi, "Afrika kıtasının hala birçok zorlukla karşı karşıya olduğu inkâr edilemez. Ancak dinamik, yenilikçi ve enerji dolu Afrika kamuoyunun sesi duyulmayı bekliyor." Bu noktada Türkiye'nin Afrika politikasında medyanın rolü önemli bir yer tutuyor.

Hiç kuşkusuz Afrika kıtasında

kaydedilen hızlı dönüşüm ve ilerlemenin önemli bir ayağını da basın ve medya oluşturuyor. Türkiye kıta ülkeleriyle tarihi geçmişe sahip olsa da medya alanındaki adımlar henüz çok yeni. Bu noktada özellikle internet çağında dijital mecralara önem verilmesi ve yerel dillerde yayınlar yapılması medya alanındaki ilişkilere önemli katkı sağlayabilir.

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle kurduğu ilişkileri ya da kıta ülkelerinde attığı adımları gerek Türkiye gerekse de Afrika ve dünya kamuoyunun gündemine sokabilmek için hiç kuşkusuz medya alanında yapılan çalışmaların önemli bir etkisi bulunuyor. Bununla birlikte medya alanında Türkiye tarafından Afrika ülkelerinde açılan basın ofisleri, verilen eğitimler ve medya zirveleri başta olmak üzere farklı alanlarda çalışmalar yürütülüyor. İnsan kaynağı ve finans konuları dikkate alındığında bu çalışmaların daha koordineli ve daha özverili şekilde yapılması hiç kuşkusuz alınan sonuçlara da değer katacaktır.

Türkiye-Afrika Medya Zirvesi ise tüm bu saydıklarımız için atılmış değerli bir adım olarak tarihe geçti. Bu adımın periyodik olarak atılması ve olumlu-olumsuz sonuçlarının değerlendirilerek yeni perspektifler belirlenmesi Türkiye'de Afrika'ya yönelik gerçekçi bakışa ve aynı şekilde Afrika halklarının da Türkiye'yi daha yakından tanımasına büyük katkı sağlayacağı muhakkak.

Selam Afrika

Mevlâna İDRİS

Bu yazı, 17 Nisan 2018 tarihli *Karar* gazetesinden alınmıştır.

- Süleymaniye'nin bahçesinde gördüğüm aşırı coşkulu, yüzleri gülen kırk Afrikalı kardeşimden sonra biraz şey oldum, aşağıda işte...-

Sen Afrika'sın

Dünyanın ilk yerleşim yeri, hayatın başlangıcı olan topraklar senin yurdun.

İnsanların yerleşip, medeniyeti başladığı topraklar ne doğu, ne batıdır, Orası sensin, orası Afrika.

Hayvanları ilk sen evcilleştirdin, demiri, bakırı ilk sen işledin, dünyadaki ilk ticaret ağını sen kurdun.

Yaşayıp gidiyordun zümrüt gibi ormanların, cennet gibi yeryüzünün ortasında, suların, güneşin, yıldızların ve barışın o büyük kubbesi altında.

Ama sonra seni 'keşfettiler.'

Madenlerin, hayvanların, toprakların, incilerin, elmasların, altınların acımasızca yağmalandı.

Afrika'sın sen.

Sustun ve beyaz adamın yaptıklarını görüp, göklere baktın.

Gemilerle aylarca süren kötü yolculuklarla Avrupa'ya, Amerika'ya taşıdılar seni. Büyük şehirlere götürdüler. Acıdan büyük efsaneler yontuldu onlarca yıl.

Sattılar, esir ettiler, kurşunladılar, kırbaçladılar.

Eşsiz renklerin, büyük müziğin, el sanatların, o cennet topraklarda kurduğün barışçı kültür tarumar edildi. Bütün kaynaklarıyla birlikte ruhun da yağmalandı.

Sen göklere baktın ve sustun.

Köle tüccarlarının onmilyonlarca Afrikalıyı Batı pazarlarında satması yetmedi.

Koloniler dönemini başlattılar.

İşgâl ettiler, sömürgeleştirdiler, kaynaklara el koymayı sürdürdüler.

Kana buladılar güzel olan ne varsa.

Sonra ayağa kalkıp bağımsızlık mücadelelerini başlattın.

Tek tek bağımsızlığına kavuştu koloniler.

2. Dünya savaşında Batının kendi içinde yaşadığı yıkım, senin ayağa kalkışını hızlandırdı.

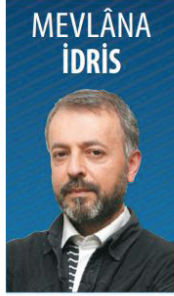
Fotoğraf: Şükrü Dinçer

Selam Afrika

-Stileymaniye'nin bahçesinde gördüğüm aşırı coşkulu, yüzleri gülen kırk Afrikalı kardeşimden sonra biraz şey oldum, aşağıda işte...-

Sen Afrika'sın
Dünyanın ilk yerleşim yeri,
hayatın başlangıcı olan topraklar
senin yurdun.
İnsanların yerleşip, medeniyeti
başladığı topraklar ne doğu, ne batıdır,
Orası sensen, orası Afrika.
Hayvanları ilk sen evcil-

HAYÂL POLİTİK

Feciz renklerin büyük

hızlandırdı.
Afrikasın sen.
Ayağa kalktığında seni yeniden
yıkamak için çok boyutlu emperyal
oyunlara maruz kaldın.
Darbeler, etnik çatışmalar,
suikastlar, istikrarsızlaştırma
çabaları... Ne kadar ölümcül
oyun varsa hepsi senin üzerinde
denendi.
Ama sen ayakta kaldın.
Sen Afrika'sın.
Bugün yeryüzünün en
gencine nüfusuna sahibisin. Sen

sömürgeci lekesi yok.
Seninle yüzyıllar önce
İslam kelimesi etrafında tanıştık
ve o günden bugüne aramızda
kardeşlikten dostluktan başka bir şey,
pürüz, leke oluşmadı.
Tarih bizi bir ara birbirimizden
uzaklaştırsa da İslam kelimesinin
açılımı ve anlamı olan Barış ve sulh,
aramızdaki sarsılmaz köprü olarak
kalmayı sürdürdü.
Şimdi Türkiye'desin.
Kollarımız sana daima açık

Tarihin bizi yeniden buluşturduğu bu
görmekli virajda elele tutuşacak ve
o büyük şarkımızla geniş soluklu
yürüyüşümüze başlayacağız.
Bir milyarı aşan nüfusun,
dünyanın ikinci büyük yüzölçümüne
sahip kıta toprakların, bütün imkân ve
imkânsızlıklarını ayaktasın ve işte
buradasın.
Sözün sahibi olarak biliyorsunuz ki
"Aslanlar kendi hikâyelerini yazma-

Afrikasın sen.

Ayağa kalktığında seni yeniden
yıkamak için çok boyutlu emperyal
oyunlara maruz kaldın.

Darbeler, etnik çatışmalar, sui-
kastlar, istikrarsızlaştırma çabala-
rı... Ne kadar ölümcül oyun varsa
hepsi senin üzerinde denendi.

Ama sen ayakta kaldın.

Sen Afrika'sın.

Bugün yeryüzünün en genç nüfu-
suna sahipsin. Sen yorulmamış bir
milletin, taze bir umudun ve yeryü-
zü gençliğinin adısın.

Açlıkla boğuştu, sonsuz nimet-
lerin içinde açlık felaketini yaşadın.

Hastalıklarla boğuştu.

İçme suyu sorunuyla, kuraklıkla,
çocuk ölümleriyle...

Her şeyle denendin ve diz çökme-
din.

Bugün yeniden ayağa kalkıyor-
sun.

Yaşadığın bütün kötü tecrübele-
re rağmen ayaktasın ve geleceğin
medeniyet merkezi olarak, yeryü-
zü hayatının enerjisi, hayat kayna-
ğı ve şekillendiricisi olarak görülü-
yorsun.

Sen Afrika'sın ve şimdi buradasın.

Kardeşinin topraklarındasın.
Evindesin Afrika, Türkiye'desin.

Bu ülkenin geçmişinde sömürgeci
lekesi yok.

Seninle yüzyıllar önce İslam keli-
mesi etrafında tanıştık ve o günden
bugüne aramızda kardeşlikten
dostluktan başka bir şey, pürüz,
leke oluşmadı.

Tarih bizi bir ara birbirimizden
uzaklaştırsa da İslam kelimesinin
açılımı ve anlamı olan Barış ve sulh,
aramızdaki sarsılmaz köprü olarak
kalmayı sürdürdü.

Şimdi Türkiye'desin. Kollarımız
sana daima açık.

Biz, ırkçı ve emperyalist batı de-
ğiliz.

Biz daima kardeş Türkiye'yiz.

Son yıllarda Afrika'nın onlarca ül-
kesinde diplomatik temsilcilikler
kurduk ve her alanda iyi ilişkileri-
mizi genişleterek sürdürüyoruz.

Gerek devlet kuruluşlarımız, ge-
rekse STK'larımız kıtanın her ye-
rinde karşılık beklemeden güzel ve
insanî çalışmalar yapıyorlar.

Bazı bölgelerde çocuklar gelip
arkadaşlarımızın kollarını ısırp
alttan çıkacak derinin rengine
bakmaya çalışıyorlar 'bu iyi adam
beyaz olamaz' diye.

Hayır! Biz kardeşiz.

Ve siz şimdi kardeşinizin evinde-
siniz, misafirimizsiniz.

Batının propaganda ve eylemleri-
nin zararını en iyi bilen halklar siz-
lersiniz.

Tarihin bizi yeniden buluşturdu-
ğu bu görkemli virajda elele tutuşa-
cak ve o büyük şarkımızla geniş so-
luklu yürüyüşümüze başlayacağız.

Bir milyarı aşan nüfusun, dün-
yanın ikinci büyük yüzölçümüne
sahip kıta toprakların, bütün imkân
ve imkânsızlıklarını ayaktasın ve işte
buradasın.

Sözün sahibi olarak biliyorsunuz
ki "Aslanlar kendi hikâyelerini yaz-
madıkça, avcılarının hikâyelerini din-
lemek zorundayız." Biz şimdi sizler-
le birlikte gerçek hikâyeyi yazmak
istiyoruz ve inşaallah yazacağız.

Ve sen iyi bilirsin "Tek elle boğa
yılanı sarılmaz." Ellerimizi birleştir-
receğiz.

Ve sen iyi bilirsin, "Yalnız bir kalp,
tek başına atamaz." Buluşacağız,
bu büyük kalp, yeryüzüne iyilik ve
adalet pompalayacak.

Bunu yapabiliriz.

Bu gökkubbenin altında iyilikten,
güzellikten, adaletten başka bir is-
teğimiz yok. Kötülüğe ve zulme
boyun eğmeyi reddettiğimiz için, o
büyük kardeşlik şarkısına inandığı-
mız için... Şey, dünyadayız işte. Ek-
lenelim birbirimize.

Seni İstanbul'da görmek ne güzel
Afrika.

Evine, kalbine, şarkına hoş geldin.

Afrikalı Öğrencilere Sorduk

İNSİCAM

İnsicam dergisi olarak Afrika'nın çeşitli ülkelerinden gelip Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencilerine memleketlerindeki çeşitli kültürel değerleri sorduk. Bazen ülkemizdekilere benzer geleneklere sahip olduklarını bazen de oldukça farklı ve eşsiz bir kültüre sahip olduklarını gördük.

Afrika kıtasındaki her bir ülkenin kendi eşsiz kültür ve değerleriyle tanınmasının önemli olduğuna inanıyoruz.

İstifadenize.

Merhaba, Huzeyfe. Uganda'da evlenen çiftler nasıl düğün yapıyor?
- Huzeyfe (İbn Haldun Üniversitesi Doktora Öğrencisi)

Ben Ugandalı, Doğu Afrikalıyım ve ülkedeki en büyük etnik grup olan Bagan-da kabilesine mensubum. Şöyle söyleyebilirim ki düğün kültürümüz oldukça ilginç ve hatta benim için bir o kadar da tartışmalı. Bir genç evleneceği zaman ailesi ve arkadaşları başlık parası ve düğün hediyeleri alabilmek için kendi kaynaklarını seferber ederler. Birkaç çeşit düğün vardır: Geleneksel düğün, dini nikâh ve resmi/mahkeme usulü düğün. Fakat kanunlar hepsini tanır. Fakat resmi nikâh çok daha etkisizdir, bu yüzden de nadiren başvurulmuş bir yoldur. Çok fazla tantana meraklısı olmayan veya dar gelirli olanlar genellikle sadece geleneksel veya dini törenler yaparlar. Fakat gösterişli şeyler yapmayı sevenler ise düğünler organize ederler. Düğün törenlerinin çoğu halka açık etkinliklerdir ve insanlar lezzetli yemekler yemek için heyecanla buralara katılırlar. Ancak bir düğün ne kadar ihtişamlı olursa düğün sahipleri o kadar imtiyazlı hale gelir. Şatafatlı etkinliklere davetiye ile gidilir.

Merhaba Hasan, Moritanya'da oldukça eski tarihi eserler olduğunu duymuştuk. Ne gibi önemli yapılar var?

- Hasan (Uludağ Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği- Son Sınıf Öğrencisi)

Merhaba, Moritanya'da UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde de yer alan ve 13 ya da 14. yüzyılda inşa edilen Chinguetti (Şinkıt) şehri var. Mesela sonra Ouadane şehri var ki bu şehir tarih boyunca bir bilim merkeziydi. Bu şehrin içinde "Kırk Âlimler Sokağı" vardı.

"Kırk Âlimler Sokağı" veya "Âlimler Sokağı" tarihi Wadane bölgesinde bir sokaktır. Sokak ilk antik cami ile ikinci antik cami arasında kalır. Sokakta kırk ev var, her evde bir âlim yaşıyordu. Bu Wadane şehrinde çok sayıda âlimin yaşadığını gösterir.

Merhaba Osman, Burundi'nin en meşhur yemekleri hangileridir diye soralım mı?

- Osman Şaban (Aksaray Üniversitesi- Lisans Öğrencisi)
 Elbette!

Burundi'de en meşhur yemekler: Ugali, Fasulye, Muz ve pirinçtir.

Ugali'nin iki çeşidi vardır ve bunlardan ilki Manyok unundan yapılan Ugali'dir.

Yapılışı ise şu şekilde; önce suyu kaynatıyoruz, su kaynayınca suya un döküp karıştırmaya başlıyoruz. Hamur olana kadar karıştırmıyoruz.

Bazı ailelerin imkânı olmadığı için her gün Ugali yiyebiliyorlar. Genelde yanında fasulye ile yenilir. İmkânı olan aileler ise balık, et ya da sebze ile Ugali yerler.

Diğer Ugali çeşidi ise mısır unundan yapılıyor. Ugali tıpkı ekmek gibi.

Merhaba Abdulhalim, Burkino Faso'da cenaze törenleri nasıl icra edilir?

- Abdulhalim (İbn Haldun Üniversitesi- İşletme Yönetimi Öğrencisi)

Ülkemde çok çeşitli bir etnik atmosfere sahibiz. Kültürel törenlerde farklılıklar gösteren altmışın üzerinde etnik köken var. Ancak benim kültürümde yani ailemi kastediyorum, ölüm gibi talihsiz bir olay olduğunda tören prosedürünü şu şekilde yapıyoruz: Ölüm gerçekleştiikten sonra yapılacak ilk şey, ölen kişinin yakınlarına, yaşlılarına, çocuklarına ve anne-babasına haber vermektir. Sonra cenaze yıkanır, temizlenir ve defnedilmeden önce namaz kılınır. Ölünün ilk günlerinde insanlar taziyeye gelirler, tören ise ancak aile karar verdiğinde yapılabilir, ancak genellikle bu töreni yedinci günde yaparız. Bu, ailenin insanları taziyeye gelmeye davet ettiği zamandır. Onlara yiyecek ve içecek servisi yapılır. Bundan sonra, sadece aile üyeleri ve yakın akrabalar arasında 40. günde ve 100. günde benzer bir tören daha yapılır. Ölen kişinin mal ve eşyaları, yedi gün süren törenden sonra hak sahiplerine adil bir şekilde dağıtılır. Türkiye'deki törenlere ne kadar da çok benziyor, değil mi?

Merhaba Ahmet Yunus, Benin'de bir bebek doğduğunda tören yapılır mı?

- Ahmet Yunus (29 Mayıs Üniversitesi- İslami İlimler Öğrencisi)

Merhaba, evet yapılır. Ailede bir bebek doğduğu zaman genelde daha hastanede iken aile bir imam çağırır. İmam bebeğin sağ kulağına ezan okuyup sol kulağına da kamet getirir. Aile bebeğin adını belirledi ise bu isim o ana dek gizlenir ve sadece imama söylenir. Çocuk erkek ise imam bebeğin adını 3 kere sağ kulağına fısıldar, bebek kız ise 4 kez fısıldar. Bebeğin adını 7. Günde yapılacak olan törene dek sadece imam ve ailesi bilir. Aile hastaneden çıkıp eve geçince insanlar tebrik için gelebilir. Misafirler hediyeler ve şekerler getirirler. Ev sahipleri de bizim geleneksel bir yemeğimiz olan şekerli çorbadan pişirip ikram ederler. Sonra aile bebek doğduktan sonraki 7. günde genel bir meydanda yahut mescitte şeker dağıtıp insanları tebrik törenine davet ederler. Bu esnada şeker dağıtılır. İmam kâğıda yazılı olan ismi halka ilan edip onları ailenin keseceği koçtan yemeleri için bebek programına davet eder. 7. gün sonrasında bebek tıraş edilir ve bebek adına koç kesilir. Eti yemek yapıp insanlara dağıtılır. Bu arada bebeğin cinsiyeti önemli değildir, her iki durumda da koç kesilir ve program yapılır.

"Kırk Âlimler Sokağı" veya "Âlimler Sokağı" tarihi Wadane bölgesinde bir sokaktır. Sokak ilk antik cami ile ikinci antik cami arasında kalır. Sokakta kırk ev var, her evde bir âlim yaşıyordu. Bu Wadane şehrinde çok sayıda âlimin yaşadığını gösterir.

Fotoğraf: Şükrü Dinçer

Afrika Kitaplığı

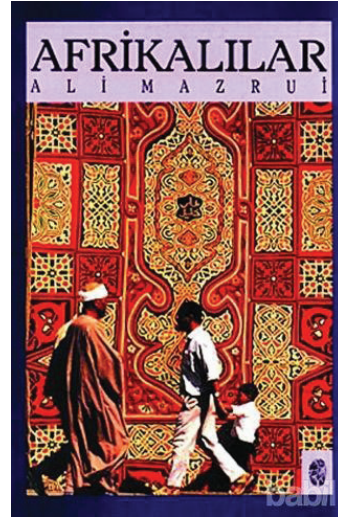
İNSİCAM

Afrika kıtasında olup bitenleri yalnızca sömürgecilik tarihi üzerinden okumak eksik ve hatalı olur. Bu konuda kıtadaki her bir topluluğu ve devleti yeniden tanımamız gerektiği ortada. Bu hususta kıtadaki Müslümanlar ve onların liderleri, kurumları ve faaliyetleri hakkında çokça bilgi edinmeliyiz. Önümüzdeki yıllarda Afrika kıtasında büyük dönüşümler yaşanacağına ve bu doğrultuda kıtaya dair zihin haritamızı yeniden kurgulamamız gerektiğine inanıyoruz. Bu amaçla Afrika'ya dair yeni ufuklar kazandırmak için bazı önemli eserleri okurlarımız için tanıttık. İstifadenize.

1. Afrikalılar

Ali A. Mazrui

(Çev. Yusuf Kaplan, İnsan Yayınları, 1992, 334 syf.)

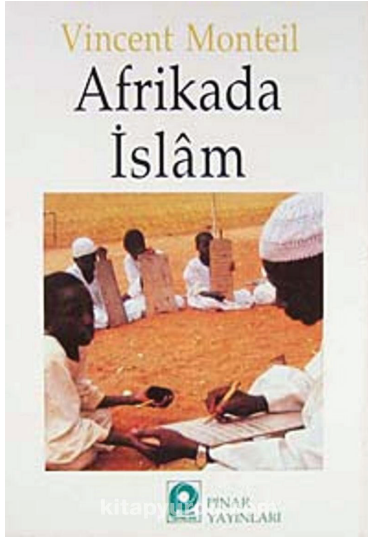

“Afrika’da bugün bir kültürler savaşı yaşanmaktadır. Afrika’nın yerli ve özgün kültürleriyle Batı uygarlığının güçleri arasında süren bir savaştır bu.” diyor, Ali Al’Amin Mazrui. Kaleme aldığı bu eserde batılılaşma, ahlaki çöküş, kolonyalizmin icrası, Avrupalıların gözündeki Afrika ve Afrika kıtasının anatomisi hakkında derin incelemeler sunuyor. Mazrui, Afrika’nın kimliği ve İslam dininin bu coğrafyadaki örgütlenmesine kadar bir dizi sosyolojik dönüşümü ortaya koyuyor. Batılı kapitalist sistemin Afrika’daki kıtasal din, dil, tarım, cinsiyet, eğitim ve siyaset gibi muhtelif alanlardaki teorik “kalkındırma” ve “yapılandırma” çalışmalarını derinlemesine tahlil ediyor.

2. Afrika'da İslam

Vincent Monteil

(Çev. İzzet Tanju, Pınar Yayınları, 1992, 176 syf.)

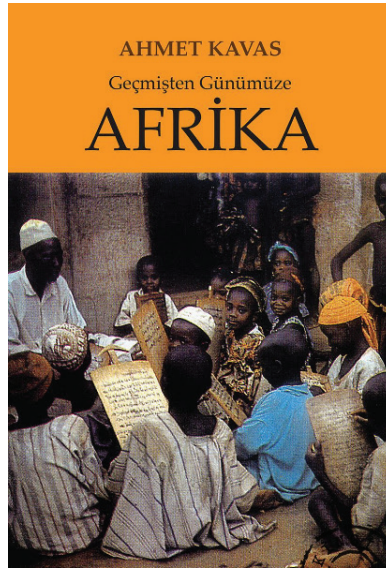
“Ne olursa olsun, siyah Afrika Müslümanları, tecrit edilmiş bir muhitte, diğer insanlardan uzaktır denilemez. Onlar da, öteki Afrikalılar gibi teknolojik araştırmalara, kendi törenlerince katılıyor ve insanların yaşama şartlarını daha iyiye götürmeye çalışıyorlar. Kendi gelecekleri tamamı ile kendi ellerinde değil.” Diyor Monteil kitabının tanıtımında. Eserde tam anlamıyla Siyah Afrika Müslümanlarının sosyolojik, dini ve siyasi mücadelesinin alt yapısını anlatıyor. Müslümanları, Araplaşmayı ve Hristiyanlaşmayı ayrı ayrı değerlendiriyor. “İslam’ın Afrikalılaşması” bölümünde Gine, Mali ve birçok farklı “İmparatorluk” deneyimlerine uzanan ve Afrika’nın pek de bilinmedik bir hikâyesini anlatıyor.

Eser, muhteva olarak Nijerya’nın ve Gana’nın modern ulus devletler sistemindeki siyasi tarihine ve sömürgeciliğe de yer veriyor.

3. Geçmişten Günümüze Afrika

Ahmet Kavas

(Kitabevi Yayınları, 2017, 355 syf.)

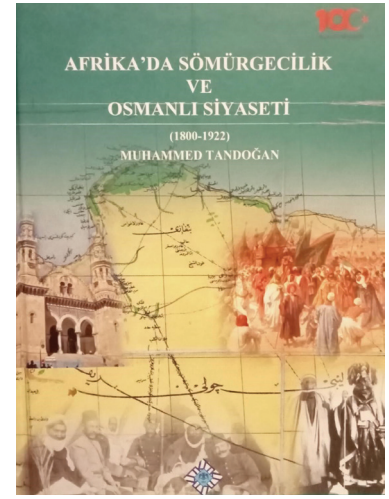
Afrika kıtasına yönelik çalışmalarıyla bilinen Ahmet Kavas, bu eserinde “Fenikeliler, Vandallar, Romalılar ve Bizanslılar gibi kıta dışından gelen yabancı güçlerin yerini Kuzey Afrika’da Araplarla kardeş olup birlikte mücadele eden Berberiler, Büyük Sahra çöllerinde Tuaregler, Batı Afrika’da birbiri ardına hüküm süren güçlü imparatorlukları ile kendilerinden bahsettiren Malililer, Kano ve Sokoto’da sultanlıklar kuran Hevsalar, Doğu Afrika sahillerinde Araplarla Svahili adıyla yeni bir nesil oluşturan Bantular aldılar” diyor. Cezayir’den Madagaskar’a, Senegal’den Liberya’ya değin Afrika Müslümanlarının kimlik, varlık ve istiklal mücadelesini anlatıyor. Osmanlı bakiyesi Afrika idarecilerinden sömürgeci devletlerin kukla yönetimlerine kadar birçok konunun tarihsel yönünü kaleme alıyor.

Eser, Afrika üzerine yapılacak olan sosyolojik, antropolojik ve politik çalışmalar için oldukça önemli.

4. Afrika’da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti (1800-1922)

Muhammet Tandoğan

(Türk Tarik Kurumu Yayınları, 2013, 320 syf.)

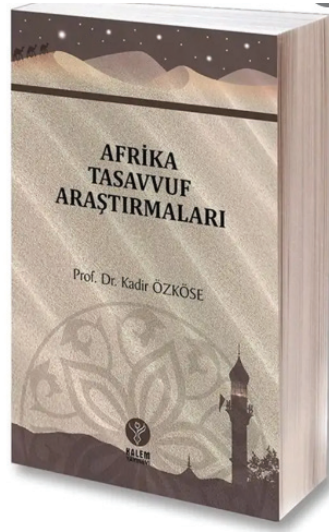
Eser, Osmanlı Devleti’nin Afrika kıtasına nasıl baktığını ve hangi sâiklerle kıtada var olduğunu tarihsel süreç içerisinde inceliyor. Sömürgeci devletlerin siyasi amaçlarını ve uyguladıkları insafsız politikaları aktarıyor. “20. asrın ikinci yarısından sonra İslâm dünyasının sömürgeci Avrupalı devletlerin hâkimiyetleri altına girmek suretiyle bağımsızlıklarını kaybeden Müslümanların, Osmanlı Devleti’nden beklentilerini arttırmış ve İslâmcılık ideolojisinin evrensel açılımına zemin hazırlamıştı.” (s. 113) Diyor Tandoğan. Bu beklentiye binaen Afrikalı Müslümanların direniş için tarikatler ve diğer İslami oluşumlarla karşı koyduklarını aktarıyor. Osmanlı’nın Avrupalı devletlerle çekişmesinin ve kıtadaki sömürüye karşı Afrikalı Müslümanların desteklenmesini oldukça açıklayıcı bir dil ile aktarıyor. Tandoğan “Avrupalı devletlerin II. Abdülhamid’in İslam Birliği politikasından rahatsız olması, Afrika’da müstemleke haline getirdikleri ülkelerin Müslüman ahalisini kendilerine karşı tehdit olarak algılaması sonucunu doğurdu.” (s. 231) ifadeyle, Avrupalıların kıtadaki kaynakları gasp etmede ve kıtadaki faaliyetleri bastırmada uzun soluklu planlar yapmasına zemin hazırlayan bir dizi siyasi politikayı da ele alıyor.

**“Afrika’da bugün
bir kültürler savaşı
yaşanmaktadır.
Afrika’nın yerli ve
özgün kültürleriyle
Batı uygarlığının
güçleri arasında
süren bir savaştır bu.”**

5. Afrika Tasavvuf Araştırmaları

Kadir Özköse

(Kalem Yayınları, 2019, syf. 506)

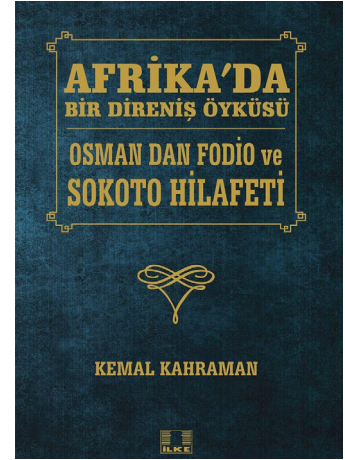

Fetih hareketleriyle başlayan süreçte Afrika kıtasının İslamlaşması ile nihayete eren süreci inceleyen Özköse, Mısır, Libya, Tunus ve Fas üzerinden İslamiyet’in bu kıtadaki yansımalarını ortaya koyuyor. Kıtadaki İslamlaşma ile bölge halklarının sufiler vasıtasıyla İslam’ı bir din ve yaşam biçimi olarak benimsemeleri aktarılıyor. Sufilerin Afrika’daki Müslüman kabileler için birleştirici bir unsur olarak İslam milleti ortaya çıkarma sürecine değiniyor. “Afrika’da tarikat zümreleri gönüllere hitap etmiş, halkları İslâm’ın engin dünyasıyla buluşturmuş, yerlilerin gönüllerini İslam’a ısındırmaya çalışmışlardır.” diyor, Özköse. Afrika’da meşâyih’in genelde seyyah tüccarlar olarak bölgenin ticari hareketliliğinde, gezgin alimler olarak bölge halklarının İslâmî ilimleri öğrenmesinde, saygı ve hürmet uyandıran manevî şahsiyetler olarak bölge halklarının sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, sosyo-politik problemlerin çözümlemesinde başat rol oynadıklarını dile getiriyor.

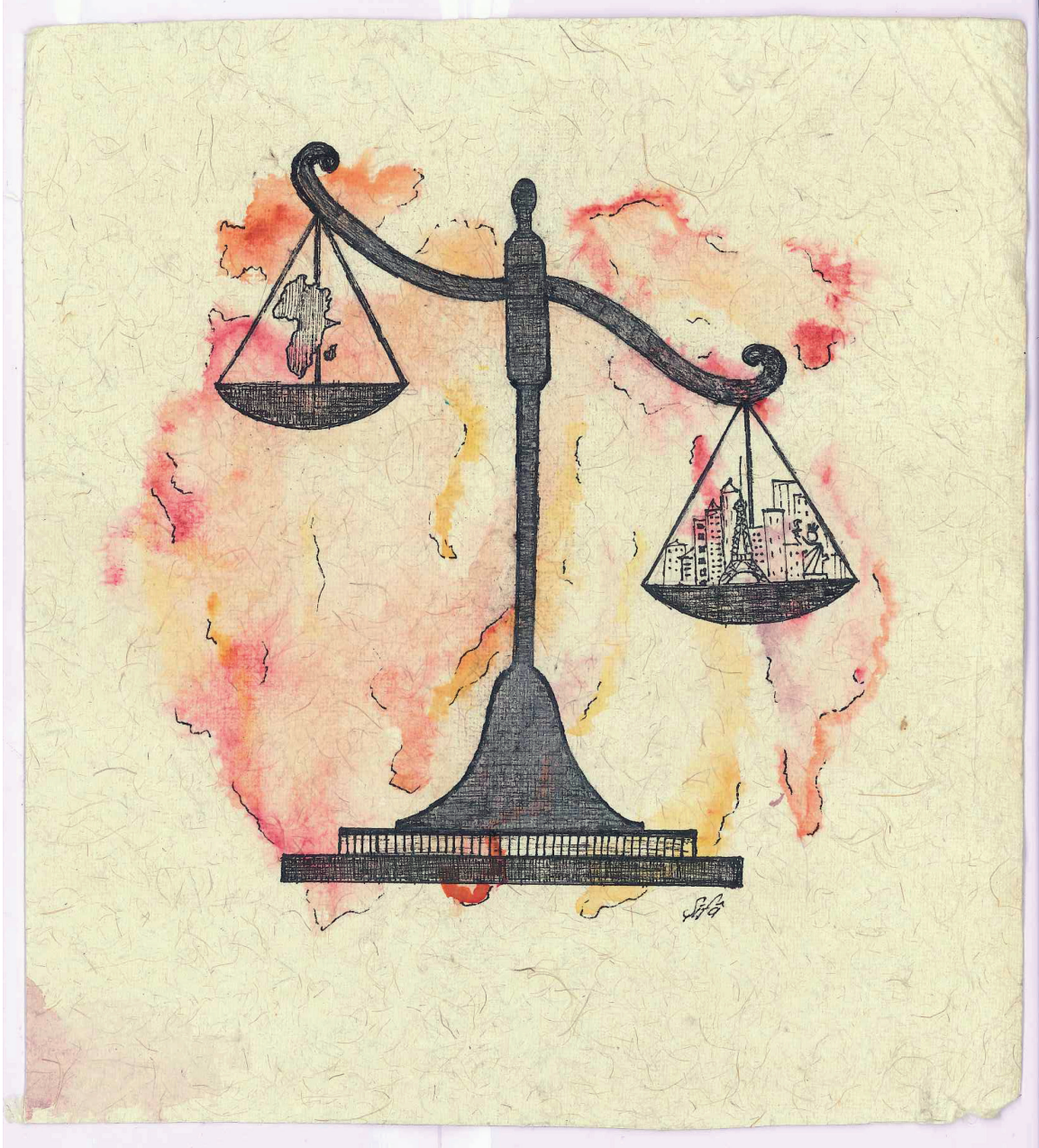
6. Afrika’da Bir Direniş Öyküsü – Osman Dan Fodio ve Sokoto Hilafeti

Kemal Kahraman

(İlke Yayıncılık, 2017, 176 syf.)

Kemal Kahraman bu eserinde Şeyh Osman dan Fodio’nun temellerini attığı Sokoto Hilafeti’nin nasıl bir İslam toplumu ve devleti olarak ortaya çıktığını ele alıyor. Ortaya çıkan bu siyasi oluşum ile Afrika’lı Müslümanların 19. yüzyıldaki faaliyetlerine değiniyor. Şeyh için “O, siyasî bir önder olmadan çok önce bir cemiyet adamı, bir öncü, bir eğitici, bir âlim, bir zâhid, bir tasavvuf ehliydi. İktidara gelerek egemenlik ve zenginliğe kavuşmak onun hedefleri içinde yoktu. Yüz seneler boyunca İslam yurdunda görülen öncülerden, yaşamıyla topluma yön veren takva ehli örnek insanlardan biriydi. Mütevazı, hizmetkâr hayat üslubuyla, azmi, cesareti ve fedakârlığıyla Hz. Peygamber’i örnek aldı. Kendisine tabi olanları da o kutlu insana tabi olmaya çağırırdı. Bu çağırışı bizzat temsil etti; ders vererek, eser yazarak kelimelerine ekledi.” diyor. Kahraman bu eserlerin günümüze kadar Nijerya ve etrafındaki Afrika ülkelerinde okunmakta olduğunu ve rehber olmaya sürdürdüklerini ifade ediyor. Eser, Osman dan Fodio’nun yaşamını, kurduğu Sokoto Hilafeti’nin yapısını ve günümüze kadar gelen etkilerini ana hatlarıyla ortaya koyuyor.

Resim: Şifa Yaratılmış

Şükrü Dinçer ile Afrika ve İnsani Yardım Üzerine

İNSİCAM

Şükrü Dinçer, Yıldız Teknik Üniversitesi Makine İmalat Bölümü ile İstanbul Teknik Üniversitesi Gemi Makinaları İşl. Mühendisliği mezunu Karamanlı bir iş adamı ve sivil toplum gönüllüsü. Çalışmalarının çoğu makine üzerinedir. Kırk senedir makine imalatı üzerine çalışıyor. Çeşitli sivil toplum kuruluşları ile çalışmaları var ve İnsan Vakfı'nın ilk yöneticilerinden.

S: Şükrü Ağabey, niçin Afrika? Bilhassa Uganda'ya gitme sebebiniz neydi?

C: Afrika'ya beni galiba Allah gönderdi. Aslında hayalim emekli olduktan sonra Batı'ya gitmekti. Ama tabii bu henüz olmadı. On kişilik bir Türk turist kafilesi Afrika'ya safariye gitmek için bir organizasyon yapmış ve iki kişilik yer boş kalmış. Bana sen de gel abi her şey hazır, bize de tercümanlık yaparsın dediler. İlk böyle gittik Afrika'ya, safari için. Tabii amaç safari olunca Aslan, kaplan göreceğiz diye gittik ve oranın fakirlerini göremedik. Afrika'dan geldikten 2 ay sonra da bir arkadaşla Kur'an Kursu ve bir okul inşasına destek için gittik. Gitmekle kalmayıp, gönüllü olarak oradaki inşaat işlerine daldık. O zaman insanların bize çok ihtiyacı olduğunu gördüm. Çok basit bir problemin çözümü için bile bize çok ihtiyaçları var. Öyle bir durum ki yolda yürürken bile insanlara faydalı oluyorsunuz. Şimdi güleceksiniz ama Afrika'da büyük bir buluş yaptım ki aklınız durur. Nedir bu buluş? Bizim Anadolu'da kuyuların önünde hayvanlar su içsin diye yalak vardır, görmüşsünüzdür. Afrikalılar da kuyuların önüne 10 cm genişliğinde uzunca bir kanal yapıyor ki ayakları çamur olmasın diye. Bir gün yolda giderken böyle bir çalışma görüp durdum ve müdahale ettim. Bunu 30 cm kadar genişletin ve 30 cm kadar da derin olsun ve önünü de kapatın. Peki, dediler ne işe yarayacak. Hayvanlar su içecek. Deyince çok hoşlarına gitti, yahu sen nasıl akıllı bir adamsın diye anlata anlata bitiremediler. Böyle ufak şeyler işte. Camilerde de aynı şekilde masrafları neredeyse yarıdan aza getirerek tadilatlar yaptık. Başka bir örnek, yapılan kuyuların tulumbalarında lastikler var. Bunlar zamanla aşınıyor ve su basmaz hale geliyor. Bu lastik de çok ucuz, bir dolar. Zannediyorlar ki kuyunun suyu bitti. Yeni bir kuyu yapmanın yollarını arıyorlar. Hâlbuki lastiği tamir etmeyi akıl etseler binlerce doları heba etmeyecekler. Basit çözümlerin öğretilmesi bile başlıca bir hizmet Uganda'da.

İkinci bir konu Afrika'da bir insanın aylık geliri 30-50 dolar, günlük neredeyse bir dolar. Kuyular onlar için çok pahalı. Bir kuyu 3000 dolara açılıyordu ben gitmeden evvel. İlk gittiğimde pazarlık ettik de öyle 2800 dolara anlaştık. Tek bir kuyu için ki, bu o halkın zenginleri için bile ödemesi

mümkün değil. Bu masrafa bakarak kuyucuları yerel halktan seçilirse, çeşitli hesaplamalar ile veya gönüllü olarak oradaki gençler kullanılsa, kuyu maliyetleri daha da düşer. Ben böyle yapıyorum. Bu durumda maliyetlerimizi oldukça düşürdü. 1000 dolar civarı. Bir de çocuklar var. Motivasyon kaynağımız. Onlara sadece kuyu yetmiyor sevinç çılgınlıkları atmaları için, onlara da hediyeler, balon, şeker, tişört, elifba, top, falan derken oluyor 1200 dolar. İyi bir fiyat, öncekine göre. Daha da düşecek inşallah. Kur'an Kursu ve okul inşaatlarında da yine masrafları en aza indirecek çalışmalar yapıyorum. İleride onları da anlatırım inşallah. Oradaki araçlar ve vakıflar kendi giderlerini de hesaba katınca masrafı çok oluyor ama bizde bu yok. Gönüllüyüz, yani uçak biletimizi, otelimizi kendimiz karşılıyor. Hayırseverlere yüklemiyor, karşılığını da Allah verir diyoruz.

Öte yandan kuyu meselesine gelelim. Şimdi bu kuyudan eve su taşımak ağır bir iş. Su almaya da ya hep kadınlar ya da çocuklar gidiyor. Bir kilometre hatta iki km öteye su taşımak ıstıraplı bir iş. Öyle ki belli bir süre sonra taşıdığınız o 10 litre su, sanki 50 litre gibi ağır gelmeye başlıyor. Çocukluğumda çok taşıdım eve, oradan biliyorum. Bir diğer konu ise kuyudan su almaya giden genç kadınların giderken-gelirken geçtiği yerlerde kötü niyetli insanların olabilmesi. Bu da kadınların başına gelebilecek büyük bir sorun ile yaşaması demek oluyor. İşte bu konu da gündem edilmeli. Su yalnızca bir ihtiyaç meselesi değil, oradaki sosyal meselelerin de kaynağı durumunda.

Kuyunun önemine dair başka bir konu ise su kuyusunun köy halkı tarafından ifade ettiği anlam. Uganda'da Müslümanlar %30 civarı ve Hristiyanlarla karışık yaşıyorlar. Biz bir köye su kuyusu açınca, o köyde yaşayan Müslümanlar ön plana çı-

kıyor. Hele bir de mescit yapılırsa. Değme gitsin köylünün keyfine ve o köy Müslüman köyü olarak algılanıyor. Bu yüzden bir yandan klasik çalışmaları yapıyorum öte yandan da bu sosyal sorunlara da teknik bir gözle çözümler üretmeye çalışıyorum.

S: Sizce Afrika'ya nasıl yardım edilmeli?

C: Genelde vakıflar gidip Afrika'nın temel ihtiyaçlarına yönelik faaliyetler yapıyorlar. Kurban, zekât, su kuyusu, cami vs. Bunlar olmalı mı? Evet olmalı. Ama bunları hep biz yaparsak hep bizim elimize bakacaklar. Sorun da çözülmüş olmayacak. O zaman soruna odaklanıp, o sıkıntıyı aşacak ve süreklilik sağlayacak plan ve projelerle Afrika'ya yardım edebiliriz.

Diğer bir husus, insanların yaşaması için maddi dört temel şeye gereksinimi vardır. İlki hava, bedava ve bol miktarda var. Kirletilmese yeter. İkincisi su, yokluğuna en fazla üç gün dayanabilirsiniz. Üçüncüsü, yiyecek ve dördüncüsü ise barınmadır. Bunlar insanlığın ortak ihtiyaçlarıdır. Bizim bunlara odaklanmamız lazımdır. Allah suyu da bol vermiş ama biraz da gayret ve akıl gerekiyor. Toprağı kazın ve içmeye su çıkarın. Şimdi kuyuyu biz yaptığımız zaman köylülere teknik bir katkımız olmuyor. Zira o kuyunun bir dolarlık bir lastiği aşındığı zaman binlerce dolar harcadığımız o kuyu çalışmaz hale geliyor. İnsanlar için bu arızaların kaynağını ve sorunların çözümlerini öğretmemiz gerekiyor. Kuyuyu o insanlar yapsa arızasından da anlar ve sahiplenirler. Onu zinhar bozmazlar. Ama yapamıyorlar. Kuyuların yapılmasına Afrikalıları dâhil etmemiz lazım. Kendim üç kuyu parasına bir sondaj makinesi yaptım. Üç kuyu parasına da donanımlarını yaptım. Her vakıf böyle bir makinayı yerel halka verse, hem orayı kendi kendine ihya eder hem de yerel

halka ekmek parası kazanacak saha açmış olur. Basit bir işlemle aşınan lastiği değiştirmek lazım ama ellerinde teknik bir takım yok. Kuyu tamirini öğretmek ve bu tamir için takım-yedek parça vs. temin etmek lazım. Bu işe Afrikalıları tamamen dâhil edemedik ama etmemiz lazım. Bakın ben motorsuz çalışan bir sondaj makinası da yaptım. Motorsuz, elektriksiz insan gücüyle çalışıyor. Çok da güzel çalışıyor. Orada bir okul açıp gençlere bu makineyi öğretmeyi planlıyorum. Her şeyi hazır. Tulumalarını ve su çekecekleri çıkırıklarını da ürettim. Zamanla hepsi olacak inşallah. Ar-Ge olduğu için zaman alan ve masraflı bir proje ama uğraştığın zaman oluyor. Neticeleri de çok güzel olacak inşallah.

Üçüncü mühim mesele ise açlık. Afrika'nın önemli bir sorunu da bu. Bir örnek anlatayım size. Amerikalı bir kadın doktor gönüllü olarak geliyor, büyük miktar para harcayarak bir hastane yapıyor Uganda'da. Tabii doktor olduğu için hastaları tedaviye odaklanıyor ve iki sene de bizatihi çalışıyor. İki sene çalıştıktan sonra "Afrika'nın sorunu hastalık değil açlıktır, ben hastaları tedavi ederim ama açlığın yol açtığı bu problemleri çözmem" diyerek Uganda'yı terk edip gitmiş. Ben bunu duyunca açlık işini kökten çözmenin yollarını düşünmeye başladım. Milli gelirinin % 34 ünün dış yardımlar olan bir ülkede ne yapılabilir. En çok hangi yiyeceği seviyor-

lar ve en hızlı neye ulaşabiliriz diye araştırdım. Tavuk ve yumurta çok araniyor. Zaten bende bir dönem Master yapan üç tane Mekatronik mühendisi ile yıllar önce denemek üzere deve kuşu için kuluçka makinası üretmiştik. Başarılı da olmuş hemen de birkaç tane de satmıştık. Yıllar sonra Afrika'da aklıma geldi. Çeşitli köylere kuluçka makinası vererek takip ettik ve faydalı bir ürün olduğunu hem de bir kişiye iş sahibi yaptığını gördük. Fiyatları 50-100 dolar kadar, çok uygun. Nasip olursa okulumuzda bununla ilgili bir bölümümüz olacak inşallah. Hatta bu bölüme alacağımız çocukların zekilerini seçerek belirli kasabalarda bin veya iki bin metre kare araziye tel çit ile çevirerek biner tavukluk, tavuk çiftlikleri oluşturarak bizim denetimimizde, onların yönetiminde bu işleri yaygınlaştırmayı da düşünüyorum.

Yiyecek konusunda başka bir çözümde "örtü-sera". Şöyle; toprakları çok verimli ne eksen bir şekilde ürün verir. Domates, salatalık ve saire çok kolay yetişir ama olmuyor. Olanlar da yenmiyor, kazık gibi. Yağmur sezonunda çok yağmur var sonrası çok kurak. O zaman bitkileri yağmurdan koruyan-suyu depolayan ve kurak dönemde bu suyla bitki yetiştiren bir sistem üzerinde çalışılmalı ve çalışıyorum. Bir projem var, saha testi yapmam lazım.

Barınma da bir diğer konu,

kısaca bahsedeyim. Afrika'da çimento, tuğla ve inşaat demiri çok çok pahalı. Güney Amerika ülkelerinde bir sistem var. Ben gitmiştim. On-on beş birim toprağa birer birim çimento ve su koyarak basit bir makina ile bu karışımı sıkıştırarak pişmiş tuğla sağlamlığında tuğla yapıyorlar. Lego gibi. Bunlarla genç kızlar kendilerine çeyiz için ev yapıyorlar. Afrikalı da yapar. Biz de Afrika'da cami okul vs. yapıyoruz ya, bunun için tuğla satın alıyoruz. Almayalım, bu makinayı verelim işte. Biz bir gönüllümüzle beraber yaptık. Diyelim camiye üç bin dolarlık tuğla lazım, para yerine bize beş yüz dolara mal olan bu makinayı verelim. Karşılığında bize bir veya iki cami için tuğla versin. Ki seve seve verir. Al işte adam iş sahibi oldu, biz de tuğlayı neredeyse bedavaya getirdik. Daha birçok böyle konu ve projem var. İsteyen kuruma da bedelsiz yardıma hazırım.

S: Afrika'daki sömürgecilik sorunu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

C: Bunu anlayan bu işi çözer. Çok önemli. Ben Afrikalıyı Afrika'da görünce sömürünün tam olarak ne manaya geldiğini ancak anladım, diyebilirim. Neden orada anladığımı gelince, insanların neyi nasıl yapamadıklarını gördüm. Yani "biz niye kuyu açıyoruz arkadaş, bunlara öğretelim kendileri açsınlar," diye düşünerek gittim. Orada gördüm ki sömürü dedikleri şey öyle basit bir şey değilmiş. Öyle ki ben bile sömürüyü yaşadığım halde bilmediğimi fark ettim. Düşünün %99'u Müslüman olan bir ülke var ve bu ülkede Müslüman bir vatandaş başörtüsü ile okula, mahkemeye, askeri bir yere gidemiyor. Sömürü tam da böyle bir şeymiş işte. Sosyal varlığını baskılamak ve beyinleri çalışmaz hâle getirmemiş sömürü. Afrikalıya "sen bunu yapamazsın" öyle bir öğretilmiş ki, adam kaderine razı. Beyaz adama boyun eğmeyi öğren-

mişler. Zengin ve beyaz bir erkek -muzungu- para veriyor diye Afrikalı önünde diz çöküyor. Bu normalleştirilmiş. Saygı adı altında içselleştirilmiş. İnsanlar kendi ülkesinde kendi varlığıyla "mağdur" ve bunu yok edemiyorlar ve hatta yok etmek akıllarına bile gelmiyor. Batılı diyor ki Afrikalı fakir kalmalı, yoksa bizim huzurumuz bozulur. Ben Afrikalıya yardım etmek isteyen çok zengin bir adam olsam her Afrikalıya bir uçak bileti verirdim. Batı'ya gitsinler, rahatsız etsinler, başlarını ağrıtsınlar onların diye. "Çaldığınız varlıklarımızı geri verin" desinler. Fransa'nın sadece sömürgelerinden yıllık 500 milyar Euro geliri var. Bakın bu para Türkiye'nin bir yıllık yurt içi kazancından çok fazla. Bu para bir sene Afrika'da kalsa Afrikalı açlık susuzluk derdi kalmaz. Sadece Fransız sömürgelerinden bir örnek bu, bir de İngiliz, Hollanda, İsveç, İtalyan... ve saire olan diğerleri de var. İnsanların kendi ülkelerinde ekeceği toprağı yok, evi yok. Buna ek olarak bir de sen ekemezsin, beceremez sini öğretmişler. Tanıdık geliyor değil mi? Bizde de bir zamanlar "biz yapamayız" deniyordu. Elhamdülillah ben hiç demedim.

S: Sömürünün yalnızca maddi ve ideolojik boyutu yok öyleyse...

C: Tabii, tek boyutlu değil. Mesela Afrikalılar neden sorunlara basit çözümleri dahi üretmekte zorlanıyor, neden yavaş düşünüyor? Bu soruları düşündüğünüz zaman Afrika'da insanların bir feraset sorunu olduğunu çok açık gözlemleyebiliyorsunuz. Tavuk çiftliklerinin yem sorunu ve yumurta tavuğu yemindeki protein oranı ile ilgili bir çalışmaya rast geldim. Çocukların beyin gelişimi olan 0-7 yaş aralığında proteine çok ihtiyaç duyduğunu öğrendim. Araştırdım bu doğru bir bilgiymiş. Dolayısıyla bu kıtada protein yok ki temel gelişim sağlansın. Protein en çok tavuk eti ve

tavuk yumurtasında var. Dolayısıyla tavukçuluk projemiz de isabetli bir proje olmuş oldu.

Başka bir konu da öğrenilmiş beceriksizlik. Düşünsenize bir tane dana 350 dolar, yani oradaki bir insanın bir yıllık maaşı. Hele bir öğrenci için büyük para. Türkiye'ye gelmiş Afrikalı öğrenciye bu parayı veriyorsunuz dana alsınlar kesip dağıtsınlar diye. Al sana kurban organizasyonu. Ne gereği var Afrika'ya gidip masrafları artırmaya. Öğrettik burada okuyan öğrencilere bu usulü ve gördük ki daha büyük paralar verildiğinde, bu adamlar bu organizasyonları kendi başlarına yapabiliyorlar. Tamam, bazı aksaklıklar var ama olsun. Yaptılar, yaptırarak, öğrettik ve sonuçlarını da gördük. Demek ki bu adamlar, bu işleri kendileri yapabiliyorlarmış. Böylelikle insanların da iş yapabilirliğini artırmış olduk ki birbirlerinden de öğrenmeye başladılar.

S: Şükrü Ağabey, Afrika'daki yardım sürecinde sizi en çok ne motive ediyordu?

C: Afrika zor bir coğrafya, yemekler sorun, yollar sorun, hava sıcak, tehlike var, vesaire bir sürü sorun var esasında. Motivasyon açısından çok sorun yaşıyorsunuz. Bir defasında hastalanıp hastaneye düşmüştüm. Kan testi yaptılar. Sonuç, şu anda açlık ve susuzluktan ölüyorsunuz. Bizi hastaneye götüren arkadaş, kendi grubunda şöyle paylaşmış bizim fotoğrafları: "Afrikalıları doyurmaya gelip de açlıktan hastaneye düşen kardeşlerimiz". Bazen gardınız öyle düşüyor ki... Böyle bir gün yine. İftar veriyoruz, bir grup Hristiyan'ı da çağırmışız. Fotoğraf çekiyoruz. Açlık tak etmiş. Hani bıcarsınız da "ne işim var benim buralarda, acaba yanlış mı yapıyorum?" gibisinden. Sonra fotoğraflara bakarken bir şey görüyorum. Bir gencin sırtı bana dönük ve büyük yazılarla "Just do it, THEN DO IT AGAIN". (Sadece yap, sonra

tekrar yap). Daha ne olsun? Bir de sopayla kafana mı vurulsun, deyip son sürat işlere devam.

Bir de gerçek bir motivasyon kaynağı var: Çocuklar!.. Bir şeker, bir balona o kadar çok seviniyorlar ki dünyanın bütün balonlarını alıp veresin gelir. Tabii bunu görünce siz de mutlu oluyorsunuz, daha çok şey yapmak için. Programlarımız Ramazan'da daha bir heyecanlı oluyor. Ramazan; hayır, oruç ve itikâf ayı. Afrika'ya gelip burada itikâf yapıyorum kendimce. Resulullah'ın itikâfı terk ettiği iki olaydan birinde, terk etme sebebinin bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını gidermek olduğunu öğrenmiştim. Bu da onun gibi bir durum oldu benim açımdan. Öyle düşünüyorum.

Afrika, bana ibadetlerin özünü doldurmayı, niye var olduğumuzun başka bir versiyonunu da öğretti. Mesela hac ibadeti, Müslümanlar birbirlerinin dertlerini sorunlarını görsünler, yeri gelince hac ibadetinden mütevellit ticarete ve eğitimde vs. iş birlikleri kursunlar diye önemlidir. Ama Müslüman zengin, ayağına kadar gelen nimeti tepiyor. Üç beş kuruş sadaka verince iş bitti zannediyor. Hayır, orada Afrikalıyı dinleyecek ve sorununu Afrika'ya gitmeden bile çözebilecek. Bunları Afrika'daki İslam ümmetinin sorunlarını görünce anladım. Afrika bana İslam'dan yana bildiğim şeylerin içini doldurmayı da öğretti. Fark ettim ki hayal ettiğin şeyi elde edince bir birim seviniyorsun, oradaki çocuğa bir tane şeker verince ve o çocuk mutlu olunca sen yüz birim seviniyorsun. Birini mutlu etmenin sevincini yaşıyorsun. İşte motivasyon budur.

S: Vakıfların Afrika'da yaptığı çalışmalar hakkında ne düşünüyorsunuz?

C: Afrika'ya gittiklerinde problem arayan ve gerçekten o problemi gören insanlarla çalışmalılar. Çözüm odaklı olmalılar. Teknik

elemanlarla Afrika'ya gitmeliler. Kuluçka makinası projemizde, yumurta-tavuk projemizde, sondaj makinası, örtü-sera hepsi de teknik konular değil mi? Teknik yönümüz olduğu için bunları yapabildik. Yalnızca öğretmenleri, muhasebeci veya sosyal faaliyetler yapan kişileri götürmek yeterli değildir. Zekât dağıtmak, iftar vermek ve okul-kurs açmak bir yerde bitiyor. Su, tarım, hayvancılık ile ilgilenecek teknik insanlarla çalışmalılar. İşte o zaman gerçekten Afrika'ya sürekli fayda sağlayabiliriz. Yani bizim burada olmamız, köprüler kurmamız lazım. Bizim millet olarak bir özelliğimiz var, bize gazı yani motivasyonu verdiniz mi yağmurda çamurda o işi yapıyoruz. Hem kendi geleceğimiz için hem de Afrika'nın geleceği için bunu yapmamız lazım. Afrika'nın altınını gümüşünü sömüren Batılılar onları daha kötü sömürmeye devam edecek. İngilizler buradan aldığı kahveyi, çayı dünyaya satıyor ve biz bunları İngiliz çayı-kahvesi diye biliyoruz. Tanzanya'da yılda 22 kez çay hasat yapılıyor, bizim Karadeniz'de en fazla 3-4 defadır bu. Anladınız mı sömürünün boyutunu? Bizim burada olmamız Afrikalıları için de faydalı olacak. Dini açıdan da Afrika'ya kim hizmet ediyorsa onun dini gidiyor oraya. Bir köye camiye yapıyorsunuz 800 kişilik Müslüman topluluk 2000 kişi oluyor. Bir köye cami yapıyorsanız o köy oluyor Müslüman köyü oluyor. Dünyalığını biraz olsun rayına oturtmuş kimsenin, ahiretini mamur edeceği bir kıta Afrika. İş dünyasında olup da önüne kapıların açılmasını bekleyenlerin ülkesi de Afrika.

Çok teşekkür ediyoruz Şükrü Ağabey.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum. Faydalı olduysam ne mutlu bana.

Afrika'nın Altın Boynuzu Somali -I-

Hatice BALİN

Uzm. Sosyolog

Jeopolitik konumu itibari ile Afrika'nın altın boynuzu olarak adlandırılan Somali, Aden Körfezi'nin uluslararası ticaret açısından önem taşıması, ayrıca bölgenin Akdeniz ve Arap Denizi arasındaki bağlantıyı sağlaması nedeniyle Somali stratejik açıdan oldukça önemli bir konuma sahiptir. Bölgede yerli halkın dışında birkaç azınlık grup da bulunmaktadır. Bunların en önemlisi Arap azınlıklardır. Somali halkının sosyal hayatında İslam dininin önemli bir yeri vardır. Bunun etkisiyle oluşmuş kültür, homojenlik göstermektedir. Ülke nüfusunun çok büyük bir bölümü Sünni Müslüman'dır. İslamiyet ilk ortaya çıktığı zamandan beri bu bölge ile etkileşim içindedir. Hatta bazı kabileler soylarını Kureyş kabilesine dayandırmaktadırlar. Bu bağlamda ülkede Arap etkisi güçlüdür. Somalililer için kimlik denildiğinde asıl ön plana çıkan hangi kabileye ait olduklarıdır. Somali kabileleri arasındaki ayrım etnik farklılıklardan kaynaklanmaz. Somali kabileleri etnik ve kültürel olarak Hamidi etnik grubuna aittirler. Somaliler, kentliler ile göçebeler arasındaki farklar sonucu Sab ve Samaaleler olmak üzere temel bir bölünmeye uğramışlardır. Samaale kabilesi tüm bölgeye yayılmış ana göçebe gruplar olan Dir, Isaaq, Hawiye ve Darood kabilelerini kapsamaktadır. Genel olarak baktığımızda; Dir kabilesi, Somali Cumhuriyeti'nin kuzey-doğu kısmında, Cibuti Cumhuriyeti'nde, Harrar'ın doğusunda yer alır.

Kabilelerin birbirlerine karşı besledikleri düşmanlıklar ya da kurdukları iş birlikleri geçmiş ve günümüz sorunlarını anlamada oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Sab'lar ve Samaale'ler arasında bulunan kültürel, ekonomik ve siyasi farklılıklar kabileler arasında bitmek tükenmek bilmeyen çatışmaların meydana gelmesine neden olmaktadır. Somali'deki bu kabile yapısı, geleneksel sistemde etkili siyasi birlikler olarak hareket etmeleri için fazla geniş, dağınık ve hantal olmalarına neden olmuşken, modern zamanlarda siyasi partiler arasındaki rekabette önemli bir yere sahip olup bu rekabete canlılık da getirmiştir.

Kabileler, Somali'nin sosyal yapısının temelidir. Her kabile belli bir toprak üzerinde hâkimiyetini kurmuştur. Sömürgecilik ve bunun doğrudan ve dolaylı etkileri kabilelerin toprak üzerindeki bu hâkimiyetlerinin güçlenmesinde etkili olsa da bu toprak-kabile eşleşmesinin oluşmasını icat etmemiştir. Bu eşleşme çok daha öncesine gider. Bununla beraber, Somalililerin büyük çoğunluğunun göçebe olduğu göz önünde bulundurulduğunda, daha kırsal olan Somali kabilelerinde, toprağa aidiyetin daha az olduğu ve kaynakların paylaşılması pratikleri ile birlikte aslında belli topraklar üzerindeki kabilelerin hâkimiyetlerinin iç içe geçtiği bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Esas olarak kan bağına bağlı akrabalık sistemine dayanan bir düzen vardır. Kabilelere ayrılmış bu sistemde siyasi ya da idari organların olduğu kalıcı, sürekli bir hiyerarşi yoktur. Bu kabilelerde liderler tüm yetişkin erkekleri kapsayan büyüklerdir. Bunlar ortak sorunların tartışıldığı divanda (shir) konuşma hakkına sahiptirler. Liderler Şeyh, Ugaas, Garaad veya Sultan gibi unvanlara sahip olsalar dahi, baskı

gücüne sahip değildirler. İbn-i Haldun'un da belirttiği gibi liderlik ile krallık arasında önemli farklılıklar vardır. Liderlik belli kişilere duyulan hayranlık sonucu gönüllü bağlılığa dayanır. Böylece liderler gücün simgesidirler ancak bağlılığı elinde tutacak baskı gücüne sahip değildirler. Krallık ise tam tersidir. Ele geçirme ve baskıya dayalıdır. Somali toplumunda ise krallık değil, liderlik vardır. En önemli kurumlar shir (siyasi kurul) ve xeerbeegti'dir (adalet divanı). Shir'de siyasi konular çözüme bağlanır ve xeerbeegti'de de tartışmalara arabuluculuk yapılır. Bu yapılarda kimse kayırılmamaktadır. Adalet divanı her iki tarafı da dinlemek zorundadır. Ona sunulan kanıtlar ve şahitlerin ifadeleri sonucu karar verir.

Somali'de istikrarlı bir hükümetin eksikliğine rağmen, canlı ve güçlü bir enformel ekonomi vardır. Bu durum, vergilendirilmenin olmadığı, devlet kurumları tarafından oluşturulmayan, devlet ağı dışında yaşanan bir ekonomik yapıyı anlatmaktadır. Otorite boşluğu ve mevcut koşullar böyle bir ekonominin oluşmasına neden olmuştur. Somali'deki enformel ekonomi

Somali'de istikrarlı bir hükümetin eksikliğine rağmen, canlı ve güçlü bir enformel ekonomi vardır. Bu durum, vergilendirilmenin olmadığı, devlet kurumları tarafından oluşturulmayan, devlet ağı dışında yaşanan bir ekonomik yapıyı anlatmaktadır.

Bu hicret sebebiyle Somali halkı Medine halkından önce İslâm ile tanışmış ve çok kısa süre içinde bu ilâhî dine ısınmıştır. Dolayısıyla ilk muhacirler, Yüce Allah'ın lütfettiği bir bereketle sadece Mekke'deki şirk zulmünden uzaklaşmış olmadı, aynı zamanda gittikleri beldede mensubu oldukları dinin tebliğini yaparak Afrika'ya İslâm tohumlarının ekilmesine vesile oldular.

büyük ölçüde hayvancılık, kaçakçılık, korsanlık ve para transferi üzerinden gerçekleşmektedir. Ülkede, özellikle kuzey bölgelerde, balıkçılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Ancak yabancı devletlerin Somali sularında kaçak balıkçılık yapması ve zehirli atıklarını buraya boşaltmaları bu gelir kaynağını önemli derecede zarara uğratmıştır. Ayrıca Somali ekonomisinde dış yardımların da önemi büyüktür. Ekonomi çok büyük bir ölçüde bu yardımlar sayesinde ayakta durabilmektedir. Somali ekonomisinin bu genel yapısının dışında iç savaş ve devletsiz dönemdeki ekonominin içinde oluşmuş yeni yapılara da bakmak gerekmektedir. İlk olarak, ekonominin zayıf olmasında elbette siyasi istikrarsızlığın sürmesi de etkilidir. Ancak ekonominin genel zayıf görünümünün içinde yeni oluşun ve kazanç sağlayan yapılar da mevcuttur. Somali'deki çatışma, ticaret ve yabancı yardımların arasındaki ilişkiyi analiz ederken, Mogadişu temelli iş dünyasının rolünü göz önünde bulundurmak önemlidir. Hükümet organlarının olmadığı ülkelerde güvenlik ve eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetler özel kişiler tarafından gerçekleştirilir. Somali'nin güneyinde bu görülmektedir. Mogadişu'da iş dünyası kamu hizmetleri, sağlık servisleri, eğitim sektörü, iletişim ağları ve kamu ulaşımını üstlenmiştir. Güçlü kişiler Somali'nin kanunsuzluğundan yararlanmakta ve şiddetin devamını arzulamaktadırlar, çünkü iç savaş, ekonominin radikal bir şekilde liberalleşmesini sağlamıştır.

SOMALİYE İSLAMİYET'İN GELİŞİ İlk Hicret Toprağı

Somali, ilk hicret toprağıdır. Bi-

lindiği üzere mü'minler Mekke'de müşriklerin şiddetli zulümlerine maruz kaldıklarında Resûlullah (s.a.v) sahabilerine âdil bir hükümdarın hâkim olduğu Habeşistan ülkesine hicret etmelerini tavsiye etmişti. Rivayete göre bu ülkeye hicret edenler de bugün Kuzey Somali'nin Cibuti sınırı yakınında Aden Körfezi'nin Kızıldeniz'e açıldığı Mendeb boğazının karşısında yer alan Zeyla şehrine çıkmışlardı. Somali'nin önemli bir liman şehri olan bu şehir, günümüz haritalarında Saylac veya Seylac adıyla geçmektedir. Somali ve dolayısıyla Zeyla şehri o zaman Habeşistan Krallığı'nın hâkimiyeti altındaydı.

Bu hicret sebebiyle Somali halkı Medine halkından önce İslâm ile tanışmış ve çok kısa süre içinde bu ilâhî dine ısınmıştır. Dolayısıyla ilk muhacirler, Yüce Allah'ın lütfettiği bir bereketle sadece Mekke'deki şirk zulmünden uzaklaşmış olmadı, aynı zamanda gittikleri beldede mensubu oldukları dinin tebliğini yaparak Afrika'ya İslâm tohumlarının ekilmesine vesile oldular. Onların tebliğleriyle Somali halkı arasında İslâm hızlı bir şekilde yayıldı; oradan da diğer Afrika ülkelerine doğru yayılmaya başladı.

Misyonerleri Hayal Kırıklığına Uğratan Ülke

Afrika'da emperyalizm ve misyonerlik tam bir iş birliği ve paralellik içinde faaliyetlerini yürütmüştür. Bu açıdan Hristiyan misyonerliğinin Afrika'daki amacı sadece dini yaymak değil aynı zamanda emperyalist politikalara elverişli ve emperyalist güçlerin çıkarlarına hizmet edecek bir toplumsal ortam oluşturmaktı. Bunu başarmanın sadece dinî tebliğ ve bilgilendirme

yoluyla olamayacağını bildiklerinden halkların yoksulluklarından ve bilgisizliklerinden yararlanmaya çalışmışlardır.

Bu amaçla işgalci ve sömürgeci ülkeler önce Afrika ülkelerinde etkin bir şekilde fakirleştirme ve eğitimden yoksunlaştırma-uzaklaştırma cahilleştirme politikaları uygulayarak misyonerler için zemini hazır hale getirmiş, sonra da misyonerler yine emperyalist güçlerin sağladığı maddi imkânları kullanarak Hristiyanlaştırma faaliyeti yürütmüşlerdir. İşte tarafların birbirini beslediği bu ikili oyun onların pek çok Afrika ülkesinde önemli başarılar gerçekleştirmelerine imkân vermiştir. Çünkü emperyalist politikalarla fakirleştirilmiş ve dinlerini öğrenme imkânlarından mahrum bırakılmış insanların misyonerlerin kurduğu tuzakların üzerindeki bir lokma ekmeğe veya dünyevi birtakım imkânlarla aldanmaları, sonucunda da din değiştirmeleri zor olmamıştır.

Ama Somali misyonerlerin hiçbir şekilde başarılı olamadıkları, yaptıkları çalışmaların hiçbirinden sonuç alamadıkları ve bir kişiyi bile Hristiyan yapamadıkları bir Afrika ülkesidir. Bunun değişik sebeple-

ri var. Birinci sebebi İslâm'ın bu ülkeye çok erken vakitlerde girmiş ve gönüllere köklü bir şekilde yerleşmiş olmasıdır. İkincisi ailelerdeki dini bilgiye sahip birini yetiştirme geleneğidir. Kısaca ailelerde, aileden bir ferdi dini öğrenmeye tahsis etme geleneği vardır. Ailenin diğer fertleri din öğrenimine ve Kur'an hafızlığına tahsis edilen şahsın öğrenim masrafları ve geçimiyle ilgilenir.

Diktatör Muhammed Siyad Barre zamanında kısmen sekteye uğrayan bu gelenek şimdi yeniden canlandırılmaktadır. Bu gelenek insanların dine ilgilerinin devamını ve yoksulluğa rağmen cahilleştirme politikalarından etkilenmemelerini sağlamıştır. Üçüncü önemli etken ise Kur'an-ı Kerim'deki: "Ey iman edenler! Allah'a ortak koşanlar pistirler, artık bu yıllardan sonra Mescidi Haram'a yaklaşmasınlar" (Tevbe, 9/29) âyetini zâhiri anlamda almaları olmuş. Somali Müslümanları, bu âyeti zâhiri anlamda almaları sebebiyle misyonerlere yaklaşmamış, onları yanlarına yaklaştırmamış ve onlarla doğrudan ilişki içine girmekten uzak durmuşlar.

Diktatör Muhammed Siyad Barre zamanında kısmen sekteye uğrayan bu gelenek şimdi yeniden canlandırılmaktadır.

Kaynakça

- B.Güçlüer. (2011). Somadaki Açlık ve Yoksulluk. Edebiyat Defteri.
- B.şahin. (2013). Somali'de Devletsizlik Deneyimi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Coşku, C. (2020, Haziran). Somali İç Savaşı. Küresel Siyaset Merkezi, 20.
- Öztürk, H. (2007). Etiyopya -Somali Sorununda Büyük Resmi Okuyabilmek. TASAM / Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.
- Z.Atundal. (2006). Açlıkla Gündemimize Gelen Ülke: Somali. Diriliş Saati Dergisi, 31 sayı:15

Shumei Okawa ve İslam*

Zhang CHENZI**

Çeviri: Dr. Naoki Kayyım Yamamoto
(Marmara Üni. Türkiyat Araştırmaları
Enstitüsü).
Nadide Doğru, Ankara Üni İlahiyat Fak.
Yüksek Lisans Öğrencisi.

Japon Asyatikçiler çok çeşitlidir. Bunların kökenleri, iddiaları ve uygulamaları da kişiden kişiye göre değişmektedir. Bu gruplardan biri de Aydınlanmacı Asyatikçiler olup, Shumei Okawa bunun en bilinen örneğidir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Japon savaş suçlularını yargılamak üzere kurulan Uzak Doğu Askeri Mahkemesi'nin ilk gününde sıra dışı bir olay yaşandı. Sanık kürsüsünün arka sıralarında oturan tek entelektüel, birinci sınıf savaş suçlusuz Shumei Okawa aniden ayağa kalktı, bağırdı ve ön sırada oturan eski Başbakan Hideki Tojo'nun kafasına eliyle vurdu.

Ortalık birden karıştı ve Shumei Okawa gözaltına alındı. O esnada Almanca olarak: "Gel, Hintli. Sen çık dışarı." diye seslendi.

Okawa psikiyatrik muayeneden geçirilmiş ve frenginin neden olduğu beyin hasarı teşhisi konulmuştur. Böylece davadan beraat etmiş ve hastaneye kaldırılmıştır. Şaşırtıcı bir şekilde, dava düşer düşmez kendini İslami çalışmalara vermiştir.

Hastanede olduğu iki buçuk yıl içerisinde Kur'an'ın Japonca çevirisini tamamlamıştır. Çeviriyi Arapçadan değil, ondan fazla farklı dildeki kitaba atıfta bulunan İngilizce bir çeviriden yapmıştır. 1949 yılında Kur'an çevirisi tamamlanmış ve Iwanami Shoten tarafından yayınlanmıştır. Okawa, "35 yıllık sıkı çalışmanın karşılığını aldığını" dile getirmiştir.

Daha sonraki yıllarda kendini Peygamber'in biyografisini yazmaya adanmış, ancak bu eser yayınlanamadan vefat etmiştir. Öncesinde "İslam'a Giriş" adlı bir eser de yayınlamıştır. Çin edebiyatı uzmanı Takeuchi Yoshimi, Okawa'yı "Japonya'daki İslami çalışmaların en itibarlı olanı" şeklinde tanımlamıştır.

Shumei Okawa, Tokyo Üniversitesi'nde Hint felsefesi eğitimi almış tanınan bir Sağcı düşünürdü. Batı ve Orta Asya uzmanı Maeshima Shinji'ye göre, Okawa öğrenciyken kütüphanede sürekli Kuran'ın İngilizce çevirilerini okurdu ve "kütüphanede Kur'an okuyan kalkık burunlu adam" lakabıyla anılırdı.

Erken yaşlardan itibaren kendini Hint felsefesine adanmış ve Hindistan'ı bir azizler diyarı olarak görmüştür. Daha sonra Henry Cotton'un Yeni Hindistan kitabını okumuş ve kitapta anlatılan sömürge politikalarının acımasızlığının farkına vararak Asya ve sömürge meseleleriyle ilgilenmeye başlamıştır. Fransızca öğrenmek için sık sık kiliseye gitmiş ve bir zamanlar Katolikliğe de ilgi duymuştur. Takeuchi'ye göre, "Okawa'nın dini duygusu zayıftı, ancak din için evrensel bir arzusu vardı. Bu durum ilerleyen yıllarda İslam'a ilgi duymasına yol açmış olabilir."

Okawa daha sonra sağcı bir derneği örgütleyerek 15 Mayıs darbesinin planlanmasında yer aldı, bu nedenle tutuklandı ve hapsedildi. Hapisteyken kendini

tarihi araştırmalara verdi ve 40 tane araştırma notu yazdı. Çalışmalarının sonucunda “Erken Modern Zamanlarda Avrupa Kolonileri Tarihi” adlı kitabı yayımlandı.

Belki de kendine özgü hayatından hoşnut olduğu için otobiyografisinin ilk bölümüne “İnsan zehir içinde mutlu yaşayabilir”, ikinci bölümüne ise “İnsan akıl hastanesinde mutlu yaşayabilir” başlıklarını koymuştur.

Okawa'nın Hindistan'ı anlaması ve Hindistan üzerine yaptığı çalışmalar, Hindistan'ın bağımsızlık hareketine destek vermesine sebep olmuştur. Japonya'ya sürgüne giden Hintli aktivist Gupta kaçtığı anda, Okawa onu evinde barındırmış, onunla birlikte yaşamış ve görüş alışverişinde bulunmuştur. Hintli aktivist ile yaptığı üç aylık görüşmenin sonunda “Hindistan'daki Ulusal Hareketin Bugünkü Durumu ve Kökeni” başlıklı bir kitap yazmıştır. Kitap, enstitülerinde kalan ve orada çekilen acıları inceleme konusu olarak müşahade eden araştırmacıların eleştiri yazılarıdır ve maneviyatla doludur.

Hindistan'a verdiği bu desteğin onu ülkede çok sevilen bir figür haline getirmesi hiç de şaşırtıcı değildir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Hindistan Başbakanı Nehru Japonya'ya geldiğinde bir resepsiyon düzenlemiş ve Okawa'yı özel olarak davet etmiştir.

Okawa hastalığı nedeniyle toplantıya katılamamış, ancak açıkça Hindistan'ın bağımsızlığının destekçilerinden biri olarak görülmüştür.

1941 yılında başlayan Pasifik Savaşı için Shumei Okawa NHK radyosunda “ABD ve İngiltere'nin Doğu Asya'yı İşgal Tarihi” konulu 12 konferanslık bir dizi yayınlamıştır. Ertesi yıl bu derslerin transkripti baz alınarak bir kitap şeklinde derlenmiş ve Japonya'da en çok satanlar listesine girmiştir. Bu kitap Japonya'nın ABD ve İngiltere'ye karşı savaşının tarihsel temelini oluşturmaya rağmen, Okawa'nın akıl hastası olduğuna karar verilmiş ve kitabın yayınlanmasından sorumlu tutulmayarak mahkemede yargılanmamıştır.

İlgi alanı daha çok Hindistan ve Batı Asya olduğu için Çin'e çok az atıfta bulunmuştur. Okawa, Japonları Türkiye'den Mustafa Kemal Atatürk, Araplardan İbn Suud, İran'dan Pehlevi ve Hindistan'dan Gandhi ile tanıstıran ilk kişiydi. Ayrıca Çin-İslam kitabı, Han kitaptaki İslam-Konfüçyüs örtüşme teorisine dikkat çeken ilk Japon olmuştur. Okawa, Doğu'nun manevi birliğini bu Çin-İslam ideolojisinden hareketle ele alırken, Doğu'da yaygın bir fikir olan “Cennet Yolu'nun hakikati, her varlığın birliği” sloganıyla modern Batı'nın ekonomi sömürgecisi politik ideolojisine karşı çıkmıştır.

Okawa'nın ideolojisi diğer Japon Asyatikçilerinin vizyonundan çok daha geniştir. Kendisi bugün aşağıdaki açılardan önem taşımaktadır.

Onun kendine has Asyacılığının ortaya çıkışını tetikleyen, Batı'nın Asya'yı işgali, sömürgeleştirilmesi ve yağmalaması olmuştur.

Batılı sömürgeci askeri gücün ve ticaretin ilk hedefi Hindistan'dı. Okawa'nın ortaya çıkışı tesadüf değildi: İndoloji okumuştur ve Hindistan gerçekleriyle ilgileniyordu. Hint halkının çektiği acıları hissedip anladıkça, batı sömürgeciliğinin köklerini tespit etti.

Dolayısıyla Hintli devrimcilerle olan etkileşimleri sayesinde kendi Hindistan anlayışını da geliştirdi.

Ayrıca Batı'daki beyaz üstünlüğünün ve diğerlerini hor görmenin Batı ile Müslüman dünyası arasındaki siyasi, askeri ve kültürel rekabetten doğduğunu da kabul etmiştir. Okawa'nın uzun süredir devam eden Hindistan çalışmalarına ek olarak İslam düşüncesine duyduğu ilgi, Asya düşüncesine Hindistan'ın yanı sıra Yakın Doğu, Orta Doğu ve Türkiye'yi de dahil etmesine yol açmıştır. Okawa tüm bu bölgeyi Batılı güçleri caydıran, onlara direnen ve hatta Batı sömürgeciliğini yenilgiye uğratan büyük bir savaş alanı olarak görüyordu. Bu zafer kılıçla değil, kültürle kazanılmıştı ve bu kültürün temeli İslam'dı. Okawa bunu fark etmişti.

Daha sonra bu kültürün kaynağı olan Kur'an ve Muhammed Peygamber'in biyografisi üzerine çalışmaya yoğunlaştı.

İslam hakkında bilgi sahibi olanlar bunu anlayacaktır.

Düşüncesinin yönü yalnızca akademik değildi. Gerçekten de Okawa, İslam'a Giriş kitabını yazdığı anda sadece emperyalist eğilimi takip eden bir düşünürdü. Ancak daha sonraki yıllarda Edward Said'in ortaya koyduğu Oryantalizm sorusuna aynı yanıtı verdi.

Eğer sadece Japon imparatorluktan doğan ideallere inansaydı, Okawa'nın fikirlerinin imparatorlukla birlikte sona ermesi gerekirdi. Ancak bir düşünürün hata yapması, onun fikirlerini terk etmemiz gerektiği anlamına gelmemelidir.

Sırf Shumei Okawa olduğu için ideolojinin şaibeli olduğunu düşünmek zorunda değiliz.

Onun peşinde koştuğu idealler, sadece barışa kavuşan Japonya için değil, aynı zamanda kendi ülkesinin gelişmesini isteyen Çin için de değerli bir armağandır.

Bugünlerde Asyalılığı tartışmak isteyen Japonlar, Miyazaki Touten ve Shumei Okawa'dan bile daha aptallar. Ben buna Japonya'nın “ikinci Oryantalizmi” diyorum. Bu hastalık Japon akademisyenler arasında yayılmış durumda ve iyileşme belirtisi de göstermiyor. Bunun nedeninin, İkincil Oryantalistlerin bazı yeteneklerinin eksik olması olduğunu düşünüyorum: çalıştıkları insanlarla duygularını paylaşma, kendilerini onların yerine koyma ve kendilerini davalara adama zihniyeti.

* Zhang Chengzhi, Çin ve Japonya: Özeleştirinin Kılıcı, 2015, ss. 362-370.

** Zhang Chenzhi (1948-), Çin Halk Cumhuriyeti'nden bir yazar, tarihçi ve İslam araştırmacısıdır. Köken olarak Hui Müslümanıdır. Moğol çalışmalarının yanı sıra Çin'deki Nakşibendi Cehriyye tarikatının tarihi üzerine yazılarıyla tanınmaktadır. Ayrıca Japonya'yı birkaç kez ziyaret etmiş ve Japonya ve Çin üzerine makaleler yazmıştır. Bu yazı onun Japonya'da Asyalılık üzerine yazdığı makaleyi tanıtacaktır.

Hız Çağı ve Dijital Akışta Sürüklenirken

Sevde ÖZTÜRK

Doktora Öğrencisi İbni Haldun Üni.
Sosyoloji

Dijital yaşamın bugün insanın her türlü ilişki biçimini yeniden dönüştürdüğüne şahit oluyoruz. Bu dönüşüme, 1970’lerde yeni teknolojilerin erişilebilir olmasının ardından 1980’lerdeki sosyo-ekonomik yeniden yapılanma süreci eşlik etmiştir. Dönüşümün temelinde en başında ağ teknolojisi ile tele -uzaktan varoluş yatmaktadır. Dijital yaşam, toplumsal ve bireysel anlamın temel kaynağını yeniden şekillendirmiştir. Manuel Castells’e göre, insanlar artık anlamlarını ne yaptıkları değil ne oldukları veya ne olduklarına inandıkları üzerinden şekillendirmektedir. Bu durum insanın kendisiyle ve doğa ile kurduğu ilişkinin aslında dijital ağ dahilinde belirlenmesine yol açmaktadır. Bu da en başta; kimlik, aile ve ulus kavramlarını yeniden tanımlaması anlamına gelmektedir. Dijital yaşam toplumun kurumlarını; kontroller, sınırlamalar ve toplumsal sözleşmeler ile dönüştürmüştür.

Tele-komünikasyon ile anında iletişim ve akışkanlaşma, bireye zaman ve mekan kavramlarını yeniden düşündürmüştür. Çünkü telekomünikasyon artık mekanı yani coğrafyayı bir sorun olmaktan çıkarmıştır. Artık şirketler uzaktan uzağa tele konferanslarla iş bağlarken devletler uluslararası toplantılara imza atmaktadır. Paul Connerton, “Modernite Nasıl Unutturur” isimli eserinde bu konuya değinmiştir. İnsanüstü bir hız, devasa mega kentler, emek süreciyle bağı kopmuş tüketicilik ile modernliğin insanın aşına olduğu ilişki biçimlerinden koparıcı, anlamsızlaştırıcı yönüne dikkat çekmiştir. Bu açıdan dijital yaşama geçişte bireyin yaşadığı dönüşümün ilk örneğini, zaman ve mekan ile kurduğu anlamsal ilişkinin kırılmasında görebiliriz. Geçmiş, şimdi ve gelecek olarak anlamlandırdığımız insanlık tarihi, bugün büyük oranda “tele-varoluş”un anındalığı üzerinden şekilleniyor. İnsan, hem diğer insanlarla hem de nesne ile uzaktan kurduğu ilişkide artık bedeninin ötesinde aynı anda her yerde mevcut olabilen bir hâl alıyor. Üstelik bunu hepimizin ortak olarak paylaştığı eş zamanlılık üzerinden yürütüyoruz. Bu ilişkinin en dikkat çeken yönü ise hızdır. Hız, ulaşım ve haberleşme açısından iyi olarak görülse de insanı ve eylemlerini bir sonuç, veri veya oluşa indirgemektedir. Dahası, mekan ortadan kalktığı için insanın hafızasında mekana dair bir şey kalmayacaktır. Bu nedenle, mekanla bağı kopan

insanın hafıza ve zamanla da bağı kopacaktır. Paul Virilio'nun şu sözü oldukça manidardır. "hiçbirşey gerçekleşmemekte, her şey geçmektedir". Bu hızlı akış, insanın kendisi ve nesne ile kurduğu her türlü ilişkinin yüzeyselleşmesine yol açmıştır. Tele-iletişim esnasında, insanın doğal olarak kurduğu ilişki biçiminin yapay hale geldiğini görüyoruz. Bu noktada içinde bulunduğumuz ruh hali ve kavrama yetilerimiz bundan etkileniyor. Mesela önceleri herhangi bir cinayet veya salgın haberine verdiğimiz tepki, çok daha fazla şaşırma ve endişe içerirken şu günlerde böyle bir haberi okuyup ardından da komik bir videoya gülebiliyoruz. Bu durum bireyleri empati yoksunluğundan tutun duygu durumsal bozukluklara kadar sürükleyebilir.

Dijital yaşama geçişte, internetin kamusallaşması ve enformasyonun serbest akışı, insanın düşünce ve yargılarını, kabullerini de dönüştürmüştür. İnsanın nasıl düşündüğüne kendisi değil başkalarının yargısı yön vermektedir. Örneğin, sosyal ağ kullanıcısı bir insan özgür ifadesi ile paylaştığı bir düşünceyi, başkalarının onayı veya eleştirisine göre değiştirebilmektedir. Veya birey artık ihtiyaç duyduğu her zamanki tüketim nesnesine değil, kendisine reklam olarak sunulan nesneyi beğendiğine inandırılmaktadır. Her birimizin tükettiği vazgeçilmez ana markaların aynı olması bu açıdan hiç de şaşırtıcı değildir. Dijital yaşama geçerken hayatımıza giren "like kültürü" hislerimiz ve düşüncelerimizi şekillendirerek bireysel anlamımızın temel kaynağı haline gelmiştir. Öyleki beğeniyi hayatının merkezine koyan bir bireyin bu uğurda yanlış davranışlarda bulunması an meselesidir. Nitekim, Tik Tok kullanıcısı bir genç kızın arkadaşları ile birlikte masum bir genç kıza uyguladığı şiddet bunun en açık örneklerindendir. Bu şiddeti

neden uyguladığına dair kendisine soru yöneltilen gencin söyledikleri oldukça çarpıcı; daha fazla beğeni almak için. Diğer taraftan Richard Senett, konunun farklı bir yönüne daha dikkat çekmiştir. Senett, otomasyon hayatımızda yayıldıkça, sabit insan becerilerinin azalacağını vurgulamıştır. Bu da idealleşmiş yeni bir benliğin ortaya çıkmasına yol açacaktır. Sürekli değişen ve bilgi temelini sürekli değiştiren bir birey, doğal olarak geride kalma ve ezilme refleksleriyle hareket edecektir. Hatta bu değişimi yakalama kaygısı, "fomo" gibi bir şeyleri kaçırma korkusu gibi patolojik durumlar dahi ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'deki üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, aşırı sosyal medya kullanımı bir şeyleri kaçırma korkusunu arttırmaktadır. Peki sizlerde biraz fazla sosyal medya kullandığınızda herkes her şeyi sürdürürken geride kalmış hissediyor musunuz? İnsanların gündelik hayat aktivitelerini, serüvenlerini, tatillerini, düğünlerini, çocukları ve hatta her özel anını paylaştığı bu akışta kendinizi nerede görüyorsunuz?

Sonuç olarak, dijital varoluşla birlikte toplumsal ve bireysel yaşamın yeniden şekillendiğine şahit oluyoruz. Bu dönüşüm hem kendimiz hem de karşımızdaki ile olan ilişkimizde belirleyici olmaya başladı. Bu dönüşümün beri pek çok problem yaşamamızı bırakmıyor. Başta toplumsal kuralları, değer yargılarını, mahremiyeti ve en nihayetinde insanı tüketen bu süreç bireyin kendisini kaybetmesine sebep oluyor. Bu noktada, dijital akışa dahil olurken sınırlarımızı, sabitelerimizi ve kimliğimizi korumanın önemi bir kez daha anlaşılıyor. Aksi takdirde, toplumsal ve bireysel anlamın temel kaynağını sürekli değişen ve tüketen ile ilişkilendirmek önce bireyi ardından da içinde yaşadığı toplumu hastalıklı hale getiriyor.

Geçmiş, şimdi ve gelecek olarak anlamlandırdığımız insanlık tarihi, bugün büyük oranda "tele-varoluş"un anındalığı üzerinden şekilleniyor.

Kaynaklar

- Castells, M. (2003). Ağ Toplumunun Yükselişi / Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Connerton, P. (2014). Modernite Nasıl Unutturur. (2. b.). (K. Kelebekoğlu, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Çetinkaya A. & Kınık, A. Murat & Gündüz, U. (2021). Fear of Missing Out and Problematic Social Media Use: A Research Among University Students in Turkey, November, AJIT-e Online Academic Journal of Information Technology 32(47):12-31.
- Google, "Fomo: If you fear missing out, don't panic, you're not the only one", 21.07.2022, <https://www.japantimes.co.jp/life/2013/07/15/lifestyle/if-you-fear-missing-out-dont-panic-youre-not-the-only-one/>

Bosna Mahşerinde Yeniden Diriliş

Mülayim Sadık KUL

Aslında bu başlıkta yine İmam Gazâlî olmalıydı. Gelgelelim son ayda yaptığım seyahatler ve en son öğrencilerimle 27.06.2022-04.07.2022 tarihleri arasındaki bir haftalık Bosna ziyareti beni başlığı değiştirmeye mahkûm etti. Bu gibi durumlarda önce Mustafa Özel hocamı arayıp niyetimi arz eder ve onun yönlendirmesiyle başlık netleşirdi. Bu sefer önce yazıp sonra tensiplerine sunmak niyetindeyim. Zira bu yazı, fakir için bir köşede yayınlanacak olmasından öte bir vicdan muhasebesi anlamına gelmektedir.

Aslında bu ziyaret, Bosna'yı ilk ziyaretim değildi. Daha beş yıl kadar öncesinde sıla-i rahim yolculuğunda, önce Bosna'ya daha sonra da Üsküp'e uğrayarak eskimez vatan topraklarını, eşsiz tarihi güzellikleriyle ziyaret etmiştik. Bosna'da geçirdiğimiz üç gün boyunca hem ecdad yadigarı camii, medrese, bedesten ve kaleleri gezmiş hem de Avrupa tarihinin en vahşi katliamlarından birini yerinde yeniden gözlemleme imkânı bulmuştuk. Bu ziyaret benim kadar aynı zamanda bize eşlik eden çocuklarım için de yaşadıkları Avrupa medeniyetinin diğer yüzünü görmeleri açısından önemliydi. Gönül isterdi ki burada yaşananlar tarihin tozlu sayfaları arasında hatırlamaya çalıştığımız cinsten geçmişe ait bilgiler olsun. Ama maalesef öyle değildi. Daha dün ve Avrupa'nın ortasında hem de tüm dünya devletlerinin ortaklaşa oluşturduğu BM Barış Gücünün koruma garantisi altındaki topraklarda bu katliam yaşanmıştı.

Ailece yaptığımız bu ilk ziyaret, büyük sürprizler ve beklemediğimiz manzaralarla dolu olduğu için bunları kaleme alacak ne gücüm ne de bir isteğim olmuş, akan gözyaşları içinde kendi iç dünyamda bunları anlamaya ve belki de kendi kendime teselli bulmaya çalışmışım.

Bu ilk ziyaretten payıma düşen en önemli tecrübe ne diye sorulacak olsaydı, herhalde şöyle cevap verirdim kısaca: İslam'ın Osmanlı ve bu topraklar için ne anlama geldiğinin yanı sıra dilini anlamadığımız bu insanların, bize ümmetin tüm coğrafyalarından çok daha yakın oldukları hakikatinin yeniden farkına varmak.

Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'da 1457 yılında Fatih Sultan Mehmet adına yapılan ve Hünkâr Camii veya Fatih Sultan II. Mehmet Camii olarak bilinen bu toprakların ilk camisinde bir yatsı namazında yaşadıklarım beni hem çok şaşırtmış hem de çok mutlu etmişti. Çocukluğumda müezzinlik yaparken alışık olduğum ve şimdilerde neredeyse unutulmaya yüz tutmuş Osmanlı/Anadolu geleneği olan cemaatle ibadet, tesbihatları

ve müezzinlik formatıyla Bosna'da birebir muhafaza edilmişti. İlk sünnetten sonra müezzin ihlâsları okuyarak Fatih'a geçiyor ve akabinde kılınan farzla birlikte bizim usulle tesbihler çekilerek namaz hitama erdiriliyordu.

Kim ne derse desin çocukluk hatıralarımı süsleyen ilk müezzinlik denemelerimizin vazgeçilmezleri olan bu usul, halen gönlüme fert fert yapılan tesbihatlardan daha sıcak gelmektedir. Bunun ecdadımızın ve Anadolu irfanının güzel bir uygulaması olduğu kanaatindeyim. Bunu bizatihi son dönemin en büyük muhakkik muhaddislerinden Abdülfettâh Ebû Gude'nin bizatihi ağzından duymuş olmak da bu konuda ecdad uygulamasının bende kesinlikle sahih İslam ilim ve sünnet anlayışına uygun olduğu kanaatini pekiştirmiştir. Kim bilir bu bizim aldığımız dini eğitim ve terbiyenin ve dolayısıyla da Anadolu din ve irfan geleneğinin bir yansıması-veya birilerine göre yanılması-olsa gerek.

Bu ikinci ziyaretimizde aynı zamanda sabah namazlarını da Gazi Hüsrev Bey Camii'nde enfes bir müezzin ve imam eşliğinde kılma imkânı bulmuş olduk. Hac ve umre dışında ilk defa hanımla sabah namazlarına gitmek de nasipte varmış. Bu camiinin diğer bir özelliği de son Bosna savaşı da dâhil olmak üzere kurulduğundan bu yana beş yüz seneyi aşkın bir süredir kesintisiz her öğlen namazından sonra hatim indirme geleneğidir. Bize de bu güzel geleneğe bir günlük de olsa dâhil olabilme imkânı veren Rabbime şükrediyorum. Bu ülkenin İslami kimliğini koruyan en önemli unsurlardan biri de bu muhteşem camiler ve tarihi medreseler yanında bu ibadethanelerde kılınan namaz ve okunan bu hatimler diye düşünüyorum. Hani hatime katıldım ya, kendime de belki pay çıkarmış olabilirim belki.

Bu konu açılmışken Travnik Medresesi mezunlarından ve şimdi Almanya Hannover Boşnak Camii imamı olarak görev yapan Aldin Kusur'un anlattıkları çok enteresan olduğu için burada paylaşmak istiyorum. Saraybosna'nın, teleferikle çıkılan muhteşem bir tepesi var. Tüm Saraybosna avucunuz içinde adeta. Burada ormanda dolaşırken Aldin, Sırların Saraybosna şehrine belli bir mesafeden top atışı yapıp neden daha fazla yaklaşamadıklarını sorunca, biz de mücahitler canla başla savundular, BM Barış Gücü falan dediysek de "Hayır belki bunların katkısı olsa da bizim hafızlarımız her gün tüm Saraybosna etrafında her gün belli bir hat boyunca hatim indirerek Kur'an okudular ve Sırlar bu hattı asla aşamadılar." dedi. Şaka yapma falan dediysek de "Evet bu gerçekten böyle oldu." diye bütün ciddiyetiyle aynı şeyi tekrar etti durdu.

Bu söylediklerimizden hareketle Bosna deyince gönüle düşen ilk isim, Aliya İzzetbegović'i bir hatırlayalım. Onunla birlikte onu Türkiye'ye daha yakından tanıtan rahmetli Akif Emre abimizi de rahmetle analım. Tüm şehitlerimizle ve sevdiklerimizle birlikte onların da ruhları şâd olsun bu mübarek günde.

Bilindiği gibi Bilge Kral Aliya İzzetbegović, Bosna'yı yeniden kendi öz kimliğine kavuşturmada en ön safta mücadele etmiş, davası için uzun yıllar hapis yatmış, asrımızın en önde gelen mücahit İslam mütefekkirlerinden biridir. Yukarıda işaret ettiğimiz Bosna'daki İslam geleneği ve kültürü, onun *Doğu Batı Arasında İslam* adlı şaheserinde din-kültür ilişkisi bağlamında dile getirdiği önemli bir konudur. Ona göre kültürü dinden veya dini kültürden bağımsız düşünemeyiz. Kültürün temel harcı din olduğu gibi dini yaşanır kılan ve toplumda hayat tarzı olarak yerleşmesine

vesile olan da toplumun kültürüdür. Bu anlamda Aliya'ya göre kültür "civilisation" olarak ifade edilen medeniyet kavramından bu yönüyle daha önemlidir. Kültür, iç dünyamız ve dinle alakalı iken o, medeniyeti daha çok dış dünyamıza, madde ve tekniğe bağlı olarak ele alır. Bu yönüyle de bugün hâlâ devam edegelen medeniyet ve kültür kavramlarıyla ilgili tartışmalara farklı bir boyut katar.

Kitabın belki de en önemli tartışma konusunu oluşturan bu kavramlar, bu seneki lisans dönemi seminer konularımızdan birini oluşturmaktaydı. Elbette bu kadar kısa ifade edildiğinde eksik kalacağı için mutlaka Aliya İzzetbegović'in kitabını bir bütün olarak ele alınarak okunmasını tavsiye ediyorum. Batı felsefesi ve diğer dinlerle yaptığı mukayeseler bu manada İslam düşünce ve kültürüne çok önemli bir katkı niteliğindedir. Saraybosna İlahiyat Fakültesi'nde Aliya'nın fikirleri üzerine herhangi bir akademik çalışmanın henüz yapılmamış olduğunu duymak, beni üzmedi desem doğru olmaz. Bu iş de yine demek ki bizim gibi düşünen dostlara düşüyor.

Dolayısıyla bu ikinci Bosna ziyaretimize de öğrencilerle Aliya'nın kabri başında dualarla başladık. Onun ruhuna Yâsîn ve Fâtihalar gönderirken kendi ruhlarımızı da onun kabri başında hem kitabında ele aldığı konuları hatırlayarak hem de tüm hayatıyla ortaya koyduğu İslami bilge kişiliğiyle doyurmaya çalıştık. Uğruna bir ömür hapislerde çile çektiği İslam, yeniden bu toprakların asıl kimliği olarak fizilenmekle kalmamış aynı zamanda tüm İslam coğrafyalarına da yeni bir ruh katmıştı. Öğrencilerin bunu hissetmeleri tek başına buraya yapılan ziyaret için yeterli bir sebep olsa gerek. Buna binaen gücü yeten her Müslümanın imkân dairesince bu tür ziyaretleri ailecek veya ilgili

gruplarla geciktirmeden yapması ivedilikle tavsiyemizdir.

Pandemi öncesinde yine öğrencilerimizle yolumuzu bir vesileyle Kudüs'e düşürmüştük. Bosna ziyareti sanki bu ziyaretin benzeri ve mütemmimi gibiydi. Orada tadacağınız manevi havanın küçük bir nüvesinin de Batı cephesinde Balkanlar'da yani Bosna'da, Üsküp'te, Priştina, Prizren ve çevresinde buram buram tıttığını ancak oralara gittiğinizde mutlaka hissedecek ve göreceksiniz. Kudüs ve Balkanlar arasındaki manevi bağın ne anlama geldiğini tüm zerrelere yeniden hissedeceksiniz. Birilerinin neden Müslümanlara ve neden bu coğrafyalara karşı bu kadar acımasız ve hiddetli, neden bu kadar tarafı olduğunu belki biraz daha ayne'l yakın görmüş olacaksınız.

Kudüs ilk kıblegâhımız ve dinmeyen acımız. Bu kutsal beldeler ve mukaddes mekânlar kelimelerle anlatılamayacak güzellikleri ve çileleri bağrında taşıyor. Ancak tadan bilir. Ateş düştüğü yeri (mi) yakar! Bu sebeple buralar hakkında çok konuşmak yerine mutlaka oralara gitmenin bir yolunu bulmak gere-

kir. Bu yazının bir hedefi de zaten okuyan dostları buna teşvik edebilmektir. Tattığımız güzellik ve tecrübe neden sadece bizimle sınırlı kalsın! Güzellikler ve mutluluklar da paylaşılarak arttığı gibi acılar da paylaşıncı azalıyorsa eğer bu ümmete boynumuzun borcunu ödemiş demektir.

İlk günün rehabetinden kurtulduktan sonra ilk ziyaret hedefimiz Mostar'a yola çıktık. Meşhur Mostar Köprüsü öncesinde bizleri Mostar başımamı karşılayarak hem savaş zamanında hem de sonrasındaki gelişmelerden haberdar etti. Mostar Köprüsü yıkıldığı gibi pek çok tarihi camii de maalesef hedef alınarak burada da yüzlerce şehit verilmiş. Katolik Hırvatlar şehri bombaladıkları tepeye her yerden görünen devasa bir haç dikmişler. Adeta burada bizim hükmümüz geçer anlamında. Maalesef tarihi birçok camii sadece ücret karşılığı turist ziyaretine açık. Bazısı ise tamamen kapısı kilitli olmasına rağmen, zarif taş ve ahşap işçilikleri ile birer mimari sanat abidesi olarak tarihe meydan okumaya devam ediyor. Tarihi camilerin mutlaka bir mezarlık bölümü ve burada

bilindik, sarıklı, onlarca âlim bize bir İstanbul ve Bursa havası tattırıyor. Buralarda yatan Allah dostları hayatlarını geçirdikleri bu toprakları manen koruyarak mahşeri bekliyorlar. Elbette ruhları cennetteki yerlerini temaşa eder halde.

Üçüncü gün Avusturya İmparatorluğu zamanında Fas ve Endülüs mimarisine göre yaptırılmış Bosna İslami İlimler (İlahiyat) Fakültesi'ni ziyaret ediyoruz. Daha girişte Osmanlı'dan farklı bir mimariyle karşı karşıya kalıyorsunuz. Savaş zamanı zarar gören diğer bir yapı da Avusturya İmparatorluğu tarafından yine Fas-Endülüs mimari tarzında yapılan kütüphanedir. Avusturyalılar Bosnalıların İslami kimliklerine dokunmaksızın onların Osmanlı'ya aidiyetini unutturmak istedikleri bu yapılardan da anlaşılabilir. Yani siz Osmanlı değil Müslüman, farklı bir milletsiniz. Osmanlı mimarisi yerine Endülüs-Fas mimarisini de kendinize örnek alabilirsiniz diyorlar. Zira o günün batısı için Balkanlar'da tehlike olan, Türk-Osmanlı kimliğidir. Bosna savaşında Bosnalıların dini ve ruhi kökleri anlamına gelen bu kütüphaneyi hedef alan Sırp'lar da bu manadaki düşmanlıklarını izhar etmiş oluyorlar. Yani Bosnalıların İslam kimliğine kavuştukları Osmanlı mirasını hedef alıyorlar. Bu kültür ve kimlik savaşı, Tito döneminde de hız kesmeden devam etmiş.

Daha sonra bu fakülteye bağlı olarak kurulmuş olan Kur'an ve Hadis Merkezi'ni ziyaret ettik. Bu merkezi kuran ve Suriye'de Kur'an ve kıraat ilimleri tahsil ederek icazet almış olan Dr. Kenan Hoca ve onun yetiştirdiği, merkezin müdürlüğünü yapan Hafız Abdülaziz Hoca'yı enfes Kur'an tilavetiyle de tanışmış olduk. Bütün bunlar Bosna'nın geleceği adına ümit verici gelişmeler. Bu müessesenin başındaki Kenan Bey, İstanbul ile bu manada da iş birliği içerisinde olduklarını

ve öğrencilerini belli bir süreliğine İstanbul'da açacakları kurs üzerinden Arapçalarını geliştirmeyi düşündüklerini müjdeledi.

Cuma günü programımızda Srebrenitsa ziyareti vardı. Daha önceki ziyaretimizde Saraybosna'ya uzak olduğu için gelemediğimiz binlerce insanın hunharca şehit edildiği bu şehir benim için ayrı bir anlam taşıyordu. Srebrenitsa'da yaşananlar, "II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'daki en büyük katliam" olarak nitelendiriliyor. Gerçekten de orada TİKA'nın desteğiyle kurulan merkezde görsel olarak da müşahade ettiklerimiz, bir insan olarak dayanılır gibi değildi. Öyle ki birkaç resim dışında orada sergilenen katliama ait görüntüleri çekme gücünü kendimde bulamadım. İçten içe bir taraftan ağlarken diğer taraftan da "Zalimler için yaşasın cehennem!" diyordum. Zira bu insanlık dışı vahşeti ve bunu irtikâp eden pislikleri, ateşten başka bir şey paklayamazdı. Bu insanlık dramına sessiz kalanlar ya da sebebiyet verenler insan olamazlardı. Silahtan arındırılmış ve BM Barış Gücü korumasındaki korumasız bir halk göz göre göre kadın çocuk demeden 8372'si katledilirken on binlercesi de yaralanmış, evinden barkından, anadan yardan mahrum edilmişlerdi.

Bu katliamdan kaçmak için orman ve dağlardan daha emniyetli bölgelere gitmeye çalışan 15.000 Müslümandan sadece üçte biri hedefe ulaşabilmişti. Yolda pusu kuran Sırp'lar, pek çok Müslümanı yolda infaz etmişlerdi.

BM'nin yargı organı Uluslararası Adalet Divanı 2007'de, kasabada yaşananları "soykırım" olarak nitelendirmiş, Lahey Uluslararası Ceza Mahkemesi, katliamdan sorumlu tutulan Bosnalı Sırp General Ratko Mladić'i soykırımdan ve Srebrenitsa katliamından suçlu bularak müebbet hapis cezasına çarptırmıştı. Hepsi bu!

Bosna Savaşı'nı sona erdiren Dayton Anlaşması, Paris'te 14 Aralık 1995'te imzalandı. Aliya İzzetbegović'in ifadesiyle 'âdil olmasa da olabileceğin en iyisi' olan bu anlaşma ile maalesef ne mazlumların hakkı korunmuş ne de suçlular bu anlaşmayla cezalandırılabilmişlerdi. Cuma namazı öncesi vardığımız Srebrenitsa'da, Samsun İlahiyat mezunu başımam ve bölgenin Reîsülemâ'sı ile cuma namazlarımızı şehitlikteki mescitte buruk duygular içerisinde eda ettik. Cuma namazı müezzinliğinin Türkçe yapıldığını, buraya gelmiş olanlar bilirler. Bu durum da insanı farklı bir duygulandırıyor. Bir zamanlar Hollandalı Barış Gücü askerlerinin üs olarak kullandığı eski pil fabrikasındaki katliamla ilgili müzeyi gezdikten sonra insanlığımızdan utanarak Saraybosna'ya doğru tekrar yola çıktık.

Cumartesi günü son ziyaret durağımız Travnik şehrini gezdik. Bu şehir kaleden baktığınızda size adeta Bursa ve Safranbolu'yu hatırlatır. Ayrıca burada rahmetli şehidimiz Selami Yurdan'ı da öğrencilerimizle unutmamak. Hepsinin ruhları şad olsun, şehadetleri makbul olsun.

Öyleyse gelin tüm mazlumların kurtuluşu ve zalimlerin kendi kurdıkları tuzaklara düşmeleri için ellerimiz ve yüreklerimizi semaya çevirelim. Milyonlarca Müslümanın Arafat'taki dualarına ortak olmanın verdiği huzurla bu satırların dua makamında Rabbimin teveccühüne mazhar olması niyazımızdır. İslam coğrafyalarında, Kudüs'te, Suriye'de, Myanmar'da ve çağdaş medeniyetin insan hakları ve hürriyetin merkezi olduğu iddiasında olan Avrupa'nın gözleri önünde Bosna'da akıtılan kanların artık son bulması, duaların red olunmadığı bugünde Yüce Mevla'dan dileğimizdir. Mehmet Akif'in Çanakkale Destanı'ndan bu yana naz makamın-

daki yakarışlarına bizler de eşlik ederek artık zulümlerin son bulmasını diliyoruz. Ama bunun sadece kuru dualarla değil mutlaka fiili dualarla birlikte gerçekleşebileceğini de biliyoruz. Bu yazdıklarımızın bu şuur ve samimiyete vesile olması şu mübarek saatlerdeki niyazımızdır.

Bu milleti sahipsiz bırakma Allah'ım! Bu ümmeti çobansız bırakma Allah'ım! Ümmeti Bosna'dan Myanmar'a tüm İslam coğrafyalarını kuşatacak bir dinginliğe ve izzete yeniden kavuştur. Buna da bizleri vesile kıl! Duaların yapıp müstecap olduğu en önemli anlardan birinde, kapında tazarru ile yakarıştayız Rabbim! "Anneciğim! Çocuklar küçük kurşunlarla öldürülür değil mi?" sorusunun akabinde annesiyle birlikte infaz edilen sabinin, Travnik'te, Bosnalı kardeşleriyle birlikte şehit düşen Selami Yurdan'ın, Srebrenitsa'da, Ahmecic'de, Mostar'da, sadece seni yücelttikleri için savunmasız katledilen binlerce masumun hatırına bu ümmeti rahmetinden mahrum eyleme! Sen kimsesizlerin kimsesinin, bizi senden, hidayet ve inayetinden mahrum bırakma Allah'ım!

Hani Peygamber, risaleti boyunca en önemli desteği gördüğü eşi ve akabinde de amcası Ebû Tâlib'i kaybedince çok hüznlenmişti ve o yıla da 'hüzün yılı' adı verilmişti ya! Amcasının evinin önünden geçerken "Yokluğunu ne de çabuk hissettirdin ey amcacığım!" diyen peygamberin ümmeti olarak Osmanlı'nın ümmet için hangi rolü üstlendiğini şimdi daha iyi anlıyoruz. İslam coğrafyaları Filistin, Cezayir, Mısır, Tunus, Yemen, Şam, Irak, Bosna başta olmak üzere tüm Balkanlarla ve tüm İslam coğrafyalarıyla "Ey Osmanlı! Yokluğunu ne çok ve ne uzun hissettirdin!" diyerek Rabbimizden bu sahipsiz fetret döneminin bir an önce bitmesini niyaz ediyoruz.

Afrika'yı Anlamak: Sudan ve Nijer Gözlemleri

Selahaddin SEMİZ

Uzm. Dr., Afiyet Hastanesi Başhekimisi

Nebevi Mücadelenin Merkezi Olarak Afrika

Afrika kıtası insanlığın en eski hayat ve medeniyet merkezlerinden birini oluşturuyor. Diğer kıtalardan ayrı kendi halinde yaşamaya çalışan insanların ülkesi olmuş tarih boyunca. Tarihte kimi zaman Nemrutların, Firavunların, Haman ve Karunların ülkesi olurken çoğu zaman da insanlığa yol gösteren İbrahimlerin, Musaların, İsaların, Yakup ve Yusuf'ların ülkesi olmuş. Zulüm ve baskılara karşı mazlum ve mağdur olan Afrika, adaletin, hürriyetin ve insanca yaşamın arandığı yer olmuş tarih boyunca.

Peygamberlerin insanlığa hak, hukuk ve adalet getirdikleri yeryüzü topraklarında, Mısır'da Yusuf'un kardeşlerinin ihaneti ile kuyuya atılması ve köle olarak satılması sonrasında Yusuf'un Mısır'a sultan olması, Afrika tarihinde defalarca yaşanmış bir hikayedir. Adeta şairin 'akrebin kısıracında yoğurmuş bizi kader' dediği gibi Afrika, ihanetin, zulümlerin, sömürülmenin kısıracında yoğrulmuş olmaktadır.

Müslümanların ilk hicret yeri Habeşistan olurken, Kuzey Afrika da Avrupa'ya İslam'ın ve medeniyetin yayılmasına öncülük etmiştir. 15. yüzyılın sonuna kadar Afrika ile diğer kıtalar arasında gelişmişlik açısından bir fark yoktur.

Avrupa Medeniyetinin Sömürge Ağında Afrika

15. yüzyılın sonundan itibaren Portekiz ve Belçika'nın öncülüğünde başlayan sömürgecilik ve köle ticareti ile Afrika'nın doğal kaynakları ve insan gücü sömürülmeye başlar. Avrupa ve Amerika'nın gelişmişliğinin arka planında özellikle Afrika'nın emeği, alın teri ve akıtılan kanı vardır.

Son iki yüzyılda yaşananlar Afrika'yı köleliğin, sömürgeciliğin, silah tüccarlarının ve çete savaşlarının yaşandığı bir coğrafya haline getirmiştir. Avrupa devletleri sömürü ve işgallerini meşru hale getirmek üzere 1884'de Berlin'de Afrika Konferansı'nı düzenlerler. Ve çok geçmeden 1910 yılına kadar tüm Afrika'yı işgal edip sömürgeleştirirler.

1900'lü yılların başından beri devam eden Afrika'nın kurtuluş savaşları silah ve teknolojik eksiklerden dolayı başarısız olur. Sudan'da Muhammet Mehdi, Libya'da Şeyh Ahmed Senusi ve Ömer Muhtar, Cezayir'de Halidi Şeyhi Emir Abdülkadir, Ahmed Bin Bella, Tunus'ta Raşid Gannuş, Mısır'da Hasan El Benna, Nijerya'da Osman Don Fodio ve Ahmedu Bello, Fas'ın büyük mücahidi Abdülkerim el-Mağrubi, Afrika'nın ve İslam'ın özgürlük tarihinde unutulmaz destanlar yazan ve yirmi beş sene yılmadan cihat bayrağını yere indirmeyen Somalili Muhammed bin Abdullah Hasan, 16 Temmuz 1963 günü Eritre cihadını ilan eden Muhtell Tahir ve daha isimlerini sayamayacağımız, hatta bilmediğimiz binlerce İslam özgürlük savaşçısı bu kurtuluş mücadelelerinin sembol isimlerindendir.

1950'li yıllar II. Dünya savaşı sonrası Avrupa devletlerinin gücünün ve baskısının kısmen zayıfladığı dönemler olur. Afrikalılar için zayıf da olsa bir ümit ışığı belirir.

Yapılan mücadelelerde özgürlükler kazanılır ancak bu kez örtülü sömürgecilik devam eder. Afrika ülkelerinin doğal kaynakları ve ham maddeleri batı ülkelerine transfer olur.

Bu sömürünün devam etmesi için Afrika'nın yoksul, cahil ve tefrika ile bölünmüş olması gerekir. Sömürgeciler bunun için ellerinden geleni yaparlar.

Cezayirli mütefekkir Malik Bin Nebi'nin tespiti ile **"Sömürülen toplumlar da en az kendilerini sömüren ülkeler kadar suçludurlar, cehaleti, yoksulluğu ve tefrikayı sona erdirmedikleri için sömürüye açık haldedirler."**

Birçok Afrika ülkesinin havaalanında göreceğiniz şu tablo genel durumu özetlemeye yeterlidir. Afrika'da safari yapmaya gelen turistleri getiren bir uçak ve onları karşılayan tur rehberleri, diğer uçakta iç savaşta kullanılacak silahlar, yandaki uçakta kamplarda yaşayan aç insanlar için BM gıda yardımını taşıyan uçak, diğer uçakta ise fakir ülkeden zengin ülkelerin halklarını doyurmak için gönderilen lüks yiyecek ve hammaddeler...

Afrika'nın ucuz hammadde ve iş gücü kaynağı olarak devam etmesi gelişmiş ülkelerin kârları ve zenginliklerinin devamı için zorunludur. AB ve ABD'nin zenginlikleri Afrika ve Ortadoğu'nun kan, gözyaşı ve terinin akmasına bağlıdır. Bu sistem ustaca yüzyıllardır sürmektedir.

Sudan: Nil'in Kenarındaki Kara Talihli Ülke

Sudan, Afrika'nın toprak genişliği ve nüfus olarak en büyük ülkelerinden birisi. Sudan'ın kuzeyinde açık ve geniş çöl başlıyor. Nil Nehri'nin doğusundaki "Nubian Çölü" ve batısındaki ise "Libya Çölü" ... Ülkenin nüfusunun % 25'i bu çöllerde bulunuyor. Ayrıca başkenti ile en büyük şehrinin Nil'in iki yakasında yerleşmiş olarak bulunduğunu ve birbirine en yakın olduğu

ülkedir. (Hartum (başkent) - Omdurman (en büyük şehir) arası uzaklık: 150 metre.

Tarihi kaynaklara göre; "Sudan" denilirken kastedilen alan, bugünkü Sudan'ın topraklarından çok geniş bir alan. Araplar Afrika'ya girdikten sonra zencilerin yaşadığı ve Kızıldeniz kıyılarından başlayarak Batı Afrika'ya kadar uzanan geniş bir alana "Biladu's-Sudan (Siyahlar Ülkesi)" adını vermişler. Daha sonra "Bilad" kelimesi atılarak bu bölgeye sadece Sudan denildi. Bugünkü Sudan ise "Doğu Sudan" denilen bölge.

2002 yılında Sudan'a gittiğimizde Hartum ve Port-Sudan'ı ziyaret ettik. Niyetimiz ülkenin genel durumunu ve sağlık sistemini incelemektir. İlk günler Hartum'da Nil kenarında ve ana caddelerde, beyaz ve Mavi Nil'in birleştiği yerde bulunduk. Özellikle Hartum'un bu bölgesi görülmeye değer güzellikte. Turistik otellerin çoğu bu bölgede bulunuyor.

Daha içlere ve çevreye gidilince Hartum'un kenar mahallelerinde yoksulluk ve sefalet manzaraları görülüyor. Ana caddelerdeki asfalt yollar dışında toprak yollar da yol alıyor ve yer yer tozlar içerisinde kalıyorsunuz. Caddelerin kenarlarında küçük tezgahlar veya tekerlekli seyyar satıcı arabaları ile meyve ve sebze satıcıları görülüyor.

Hartum'da Osmanlı zamanında yapılan Camii Kebire gidiyoruz. Caddeler çok kalabalık. Cami ve çevresinde fotoğraf ve video çekmek istiyoruz. Hemen sivil kıyafetli görevliler yanımıza gelip yasak olduğunu söylüyorlar. Türkiye'den geldiğimizi öğrenince nazikçe ülkenin düşmanlarının olduğunu o yüzden dikkatli olmak durumunda olduklarını anlatıyor ve fotoğraf çekmememizi istiyorlar.

Rehberimiz ABD' nin Sudan'da bir ilaç fabrikası ve oyuncak fabrikasını bombaladığı ve çok sayıda sivil öldürdüğünü o nedenle yabancılara karşı şüpheyle baktıklarını söylüyorlar. Sudanlı dostlarımız ABD'de seçim sonuçlarının geç açıklanması ve bazen bir ay sürmesi nedeniyle hem onlarla hem kendi sistemleriyle

alay ediyorlar. **"ABD'liler ne kadar ahmak adamlar, seçim oluyor sonuçlarını ancak bir ay sonra öğreniyorlar, halbuki bizde seçim sonuçları seçimden bir ay önce belli oluyor"** diyorlar.

Sudan ile Etiyopya ve Mısır arasında da Nil suları üzerinde yapılacak baraj konusunda gerilim var. Aynı zamanda Güney Sudan'da özerk yönetim ile problemler yaşanıyor. Daha sonra bu bölge Güney Sudan olarak ayrıldı. Güney Sudan'ın petrol ve diğer doğal kaynakları daha fazla olduğu için bu bölgede çatışmaların ve ayrılmanın dış güçlerce desteklendiği anlatılıyor. Ayrıca Sudan'da Ömer el-Beşir ile Hasan Turabi arasındaki anlaşmazlık da ülkeyi zora sokan gerilimlerden biri olarak gözüküyor.

Hartum'da birçok tıp merkezi ve özel klinik olarak kullanılan sağlık merkezlerinde incelemelerde bulunduk. Bunlar daha çok zengin mahallelerde iki-üç katlı büyükçe villalar tarzında yapılmış. Giriş kısımlarında acil-muayene-laboratuvar ve müdahale odaları var. Üst katlarda bilinen ve tercih edilen doktorların muayenehaneleri bulunuyor. Bu özel kliniklerde muayene ve müdahaleler yapılırken bazen doğum ve ameliyatların da yapıldığını söylüyorlar. Daha zengin olan azınlık bir kısmın ise doğum ve diğer sağlık ihtiyaçları için İtalya, Fransa ve İngiltere'yi tercih ettiklerini anlatıyorlar.

Daha sonra devlet-halk hastanelerinden birine gittik. Hartum'un merkezindeki oldukça büyük ve kalabalık hastaneyi ziyaret ettik. Ortopedi servisinde hastalar on kişilik koğuşlarda yatıyor, bazı hastalar ise yer yokluğundan koridorda sedyeleri üzerinde yatıyordu. Koğuşların kapısından hastalara şifa dileyip Türkiye'den selam getirdiğimizi söyleyip ayrılacaktık. Bir ayağı alçıda olan bir hasta elini kaldırarak yüksek sesle bir şeyler söyledi. Rehberlik yapan Sudanlı doktor arkadaş hastanın bize **"Madem Türkiye'den gelmişler, madem hekimler bizi ziyaret ediyorlar. Niye kapıdan bakıp gidi-**

yorlar, yanımıza gelsinler elimizden tutsunlar” dediğini anlattı. Biz de hastanın bu isteği üzerine diğer hastaların da elini tutarak şifa ve selam dileklerimizi ilettik. Bu söz hekimlik hayatımda bana özel bir ders oldu. Hekim olduğumuz için gördüğümüz her hastanın bizden bir şeyler beklediğini, onlara hiç olmazsa moral vermek ve şifa dilemek gerektiğini öğrendim.

Sudan'ın ikinci büyük şehri Port-Sudan'a gidiyoruz. Kızıldeniz'in kenarında çöller arasında bir vaha gibi Port-Sudan. Misafir olduğumuz Sudanlı dostumuzun Kızıldeniz kenarındaki iki katlı evinin terasında gece mehtap altında sohbet ederken bir arkadaşımızın okuduğu Rahman suresi gönlümüzde derin tesirler bırakıyor. Port-Sudan'da ziyaret ettiğimiz devlet hastanesi daha geri şartlarda çalışıyordu. Öyle ki üç katlı hastanenin asansör olarak kullanılan kısmında eski bir teknoloji olan ve makara sistemi ile çalışan, geniş ahşap tabanlı kısma sedyeler konuyor, ahşap taşıyıcının çevresine bağlanmış kalın organlarla çekilerek hareket ettiriliyordu. Hastanenin koşulları da eski zaman hastanelerini hatırlatıyordu.

Sevakin yarımadası Port-Sudan'a yaklaşık 30 km uzaklıkta eski bir yerleşim yeri. Buraya kadar geldikten sonra Sevakin'i görmeden dönmek olmazdı. Sevakin Yarımadası daha önceki dönemlerde gemiyle hacca gideceklerin toplandığı ve gemilerle Cidde'ye hareket ettikleri liman olarak gelişmiş.

Habeşistan'a görevlendirilen Osmanlı paşalarının, stratejik konumu ve ulaşım kolaylığı dolayısıyla ikamet ettiği Sevakin Adası'nda bizim gördüğümüzde evler ve binalar harabe halindeydi. Ayakta kalan taş binalardan biri de Osmanlı paşalarına ait kırk odalı konak olarak bilinen Paşa Konağı idi. Türkiye ile Sudan hükümeti arasında yapılan anlaşmaya göre Sevakin Adası restore edilerek turizme ve ticarete açılacak inşallah.

Nijer: Mazlum ve Mağrur ülke

2007 yılında Nijer'e sağlık ve gıda yardımı yapan gönüllüler ekibindeki STK'ların bir üyesi olarak gitmiştim. Başkent Niamey'de bizim otobüs terminallerinden birini andıran havalanından, kontrollerden geçtikten sonra kısa bir şehir turu ve dinlenme yapıyoruz. Önümüzde uzun ve zahmetli bir yolculuk var.

Başkent Niamey; Afrika'nın en uzun nehirlerinden biri olan ve ülkeye adını veren Nijer nehri kıyısında yaklaşık 2 Milyon nüfuslu bir şehir. Birçok Afrika şehrinde gördüğümüz asfalt ile yeni tanışmış caddele, kerpiçten evler, teneke dükkanlar, açık tezgahlarda satış yapan seyyar satıcılar, benzini bidonlar ve şişelerle satan petrol istasyonları, uzun sömürge yıllarından kalma alışıldık manzaralar. Bize en ilginç gelen şeylerden birisi ise Nijer Nehri kıyısında çamaşır yıkayan erkekler. Bu manzara, Nijer'de bir iş ve hizmet sektörü imiş.

Afrika'nın ve dünyanın en yoksul ülkelerinden birisi Nijer. Mutluluk araştırmalarında ise en önde geliyor. Nijer, aç ama mutlu insanlar ülkesi. Yıllardır Nijer'i sömüren Fransa ise en zengin ülkelerden olmasına rağmen en mutsuz ülkelerden birisi. Hırsızlıkla kazanılan mal ve servet, sahibine huzur ve mutluluk getirmiyor.

Yüzyıllardır Afrika'nın 'Frankofon' denilen ülkelerinin her türlü doğal kaynağını sömüren Fransa, Nijer'de de eski alışkanlığını sürdürüyor. Farklı yöntemlerle de olsa Nijer'in kaynaklarını ülkesine aktaran Fransızlar, gözünü uranyuma dikmiş durumda. Ülkenin uranyum kaynakları çok ucuz bir şekilde Fransa'ya aktarılıyor.

Nijer, yüz ölçümü olarak Türkiye'den çok daha geniş topraklara sahip ama %90'a yakını çöllerle kaplı. Çok sayıda yerel dilin konuşulduğu ülkede baskın bir Fransız etkisi göze çarpıyor. Zaten diğer komşu ülkeler gibi resmi dil de Fransızca. Fakirliğin pençesindeki Nijerliler için rejimin niteliği de pek önemli görün-

müyor. Yoksullukla mücadele eden halk bunları sorgulayacak durumda değil. Yani ülkeyi kim sömürüyorsa o yönetiyor.

Nijer halkının %99'u müslüman. İnsanlara "Selamün Aleyküm" dediğinizde sınırsız bir gülümseme ile aranızda sıcak bir bağ kuruluyor. Nijer halkı ile Fransa'da işçi olarak çalışıp emekli olduktan sonra kendini Nijer'deki yardım faaliyetlerine adanmış Mikdat Güler'in tercümanlığı ile anlaşıyoruz.

Camiler kerpiçten yapılmış, küçük ve bakımsız. Ama cemaate yetmiyor. Kur'an-ı Kerim eğitimi tahta levhalar üzerine yazılmış Kur'an sayfalarıyla yapılıyor. Önceden bu usulün Kur'an-ı Kerim kitapları olmadığı için yapıldığını zannediyordum. Daha sonra ise bu usulün geleneksel Kur'an eğitimi ve hafızlık için bölgede yaygın bir usul olduğunu öğrendim.

Siyah Afrikalılar, beyaz Müslümanları görünce çok memnun oluyorlar. Özellikle diğer Hristiyan kabilelere karşı "Bizim de beyaz Müslüman kardeşlerimiz var" diye övündüklerini söylediler. Türkiye'den gelen Müslüman beyaz insanlara, yardım kuruluşlarına bakışları ise çok daha samimi ve sıcak. Türk bayrağı ile gelen sivil toplum kuruluşlarını görünce "Teşekkürler Türkiye" diye sesleniyorlar.

Afrika'da Nijer'in yanı sıra birçoğumuzun adını bile duymadığı ülkelerde milyonlarca insan, açlık ve sefaletin pençesinde yaşam mücadelesi veriyor. Yıllarca Fransız sömürgeci altında ezilen bu insanlar, dünyadan gelecek yardımlara muhtaç. Afrika'nın fakir ama gururlu insanları, özellikle İslam ülkelerinden ve Türkiye'den ilgi ve yardım bekliyor. Türkiye ise Nijer başta olmak üzere pek çok Afrika ülkesine hem resmî kurumlar hem de sivil kuruluşlar vasıtasıyla yardımlar yapıyor, destek oluyor.

Bizler de işte bu kapsamda Niamey'den yedi yüz km uzakta Tesau bölgesine hareket ediyoruz. Asfalt yollar yer yer düzgün ve sağlam ama çoğunlukla çukurlar nedeniyle yol-

culuğumuz yaklaşık on sekiz saat sürüyor. Grup idarecimiz İbrahim Ceylan'ın söylediğine göre "bu bölgenin merkeze uzak olması, sağlık tesislerinin yetersiz olması ve diğer bölgelerden daha fakir olması" nedeniyle tercih ediyoruz. Dinlenme ve iş bölümü sonrası ertesi gün hızla çalışmaya başlıyoruz. Çünkü çalıştığımız sağlık merkezlerinin önünde günler öncesinden gelip Türkiye'den gelecek sağlık ekibini bekleyen yüzlerce hasta var.

Bir grup sağlık ekibi göz ve katarakt ameliyatları yapmak üzere organize oluyorlar. İçlerinde katarakt konusunda uzman, Afrika'ya defalarca gelmiş, en zor şartlarda başarıyla göz ameliyatlarını yapan Dr. Selim Genç ekip başı olarak bulunuyor. Diğer iki göz hekimi arkadaşla beraber her gelişlerinde yaklaşık 250-300 katarakt ve göz ameliyatı yapıyorlar.

Diğer grupta Kadın Doğum, Genel Cerrahi ve Üroloji hekimleri var. En çok fitik, hidrosel, Lipom, Fistül ve diğer ameliyatları yapıyorlar. Onlar da sabah 08.30'da başladıkları ameliyatları akşam 22.00'da zor sonlandırıp dinlendiğimiz eve dönüyorlar. Ekipler tüm yorgunluğa, zor şartlara, meşakkate rağmen neşe ve muhabbet içerisinde bu insanlara faydalı olmanın mutluluğu ile fedakârca çalışıyorlar.

Radyolog olarak grupta ultrason yapıyor ve sağlık merkezindeki röntgen cihazıyla çekilen grafileri değerlendiriyorum. En ilginç vakalardan birisi sekiz-on yaşlarında bir çocuğun mesanesinde yumruk büyüklüğünde bir taş tespit etmiştim. Çocuk idrar yaparken sürekli ciddi ağrıdan şikâyet ediyordu. Üroloji doktorumuz ameliyat imkanlarımızın yeterli olmamasına rağmen bu çocuğun ameliyatını yaptı. Çocuğun ve ailesinin ameliyat sonrası sevinci görülmeye değerdi.

Hastaları operasyon sonrası sağlık merkezinin on yataklı servisinde yatırıyoruz. Ama bu servis yatakları çabuk dolduğu için ilk günden itibaren hastane bahçesinde ağaçların altına, kumlar üzerine temiz örtüler

serip bazı hastaları buraya yatırıyoruz. Ertesi gün bu hastaların ameliyat sonrası takipleri ve ziyaretlerini yapıyor, tedavilerini düzenliyorduk. Muayene olan hastalara bir kısmını Türkiye'den getirdiğimiz bir kısmını ise o bölgedeki eczanelerden aldığımız ilaçları veriyoruz. Çünkü bu insanların ilaca verecek paraları da yok.

Uzak yerlerden yürüyerek gelip günlerce hastane bahçesinde bizleri bekleyen bu hastalar gayet sakin ve tevekkül içerisinde sıralarını bekliyorlardı. Grup başkanımız İbrahim Ceylan bu insanların çoğunun aç olduğunu söyleyerek onlara her gün çorba pişirtip dağıtmaya başladı. Gerçekten bu insanlar her türlü yardıma muhtaç durumdalar. Çoğu insanın yedikleri gıda süpürge otuna benzeyen 'Milet' denilen bir tohumdan yapılan çorba imiş.

Katarakt ameliyatı olup yıllardır görmeyen insanların sevinç ve mutlulukları görülmeye değer. İlk defa gördüğü anne ve babasına hasretle sarılan çocuklar, yakınlarını ameliyattan sonra görebilen genç-yaşlı insanlar çok farklı bir mutluluk tablosu oluşturuyorlar. Bu güzel tabloları yaşamak lazım, kelimeler ve yazılar yetersiz kalıyor.

Cuma namazında bir imam hutbede Türkiye'den gelen sağlık ekibinden şükran ve övgü ile bahsetmiş. Cemaate saygılı olmayı ve sıraya riayet etmeyi tavsiye ederek **"Türkiye'den binbir güçlkle bizim için buraya gelen bu kardeşlerimize dua ediyor, sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Benim de iki gözüm görmüyor, ameliyat olmak için sıra bekliyorum, siz de sabırlı olun"** diye söylemiş. Bizim ekip daha fazla çalışarak bu imamın da ameliyatını yaptı, görmesi düzeldi elhamdülillah.

Gönüllüler sağlık ve yardım ekibi, sosyal yardımlar içinde gayretli ve hazırlıklı durumda. Türkiye'den hayır yaptırmak için verilen bağışlarla en çok ihtiyaç olan yerler tespit edilerek su kuyuları açılıyor. İhtiyaç durumuna ve öncelik sırasına göre dul ve yetim ailelerden başlamak

üzere yüzlerce aileye o bölgede en çok yetişen keçilerden bağışlanıyor. Bir aileye bağışlanan üç keçi o ailenin süt ve peynir ihtiyacını birkaç sene sonrada geçim ihtiyacını karşılayabiliyor. Arkadaşlar bu bağışçılara ve ailelere güzel bir isim bulmuşlar. "Kardeş Aile" ismi verilen bu çalışma oldukça güzel ve önemli bir çalışma. 'Ailelere balık tutmayı öğretmek' gibi, bir müddet sonra kendi geçimini sağlayabilecek şekilde bir yardım.

Afrika'ya yapılacak yardımların **'beyaz adam kompleksi'** ile olmaması gerekiyor. 'Beyaz Adam Kompleksi' Afrika'ya medeniyet, teknoloji, demokrasi götürmek üzere yola çıkan, o bölgeye ve insanlara kan, göz yaşı ve sömürü götüren anlayışın adıdır.

Ama artık yolun sonu görünüyor. Artan iletişim ve ulaşım imkanları insanları ölümüne Batı'ya taşırken Afrika insanı kaybettiği zenginliklere kavuşmak için ölümü göze alarak Avrupa'ya sığınmaya çalışmaktadır. Artık dünyanın 'sömürülen ülkelerden sömüren emperyal ülkelere doğru uzanan mülteci sorunu' başlıklı önemli bir sorunu var. Bu durum bana Nasrettin Hoca'nın evini soyan hırsızın peşinden kalan eşyaları da alarak gitmesi ve "biz galiba buraya taşınıyoruz" demesini hatırlatıyor.

Bizler ise Afrika'ya kardeşlerimizi ziyaret etmeye, onların derdi ile dertlenmeye, ekmeğimizi paylaşmaya gittik. Gitmeye de devam ediyoruz. Birçok sağlık gönüllüsü dönüştü "Nijer'e yardım için gittiğimi düşünüyordum, ama Nijer bana hayatın anlamını öğretti. Teknoloji ve konfor olmadan yaşamın da güzel olduğunu anlattı, adeta zihnimi ve gönlümü tedavi etti" dediler.

Yaşadığım tecrübelerden anladığıma göre; Afrika'nın yardıma değil, elinden tutulmaya ihtiyacı var. Gönüllüler ekibi olarak Nijer'de 'Türk Köyü' adıyla bir eğitim ve sağlık küliyesinin yanına tarım ve hayvancılık merkezleri kurmaya çalışıyoruz. Çünkü en büyük derdimiz olan cehalet, yoksulluk ve tefrika ile topyekûn mücadele etmemiz gerekiyor.

Çizgi: Hasan Aycin